

Robert Lafont

Lo Decameronet

C.I.E.L. d'Oc

Centre International de l'Écrit en Langue d'Oc

3 Place Joffre, 13130 Berre L'Étang

<http://www.lpl.univ-aix.fr/ciel/>

LO DECAMERONET

Lo seu títol es, de bon entendre, una guinhada de cap a la tradicion bocaciana. Per çò qu'es de l'“encastre” : un rodelet d'escrivans congressistas que sobrevivon un moment aclapats dels escombres d'un castel d'Urbino, enganan la mòrt en jogant sus Eròs e donan biais a sas fantaumas personalas. La “cort d'amor” del Bocaci ven aital una caunha, anticipacion del clòt ; mas se tracha totjorn d'una allegoria de la paraula creatritz que desfisa la mòrt.

La primera persona de cadun dels charraires es lo mejan d'esconjar la malemparada, en fundamentant sul lengatge la certitud d'una realitat multiforma. Dins la *festa* dels paraulisses, jos la *fusta* pintada que retarda lo desastre, s'entrenan istòria e mites, versemblanças e inversemblanças de l'escaquièr cultural europenc. Lo mistèri que plomba sus aqueles racontes, per la màger part “sens solucion”, nos convida sai que a formular d'ipotèsis recebables de sobrevivença en delà de l'apocalipsi de la civilizacion planificada d'ara que sèm. Pr'amor d'aquò, la majoritat son de somiariás solaras en omenatge a l'aire liure e a la libertat del desir uman.

ROBERT LAFONT

Ramentam la sèu òbra vasta e variada, foguèsse pas que per sotalinhar cossí dins *Lo Decameronet* s'ajonhon, sus la linha d'afrest de l'ironia, al mens doas direccions de sa cèrca : la reflexion sul fach literari, analisat dins divèrses ensags critics e l'acte d'escritura, realizat, en mai de la poèsia e del teatre, dins una tièra granda de tèxtes narratius, de la *Vida de Joan Larsinhac* (1951) a *La fèsta* (1983), en passant per *Li camins de la saba* (1965), *Li maires d'anguilas* (1966), *L'icòna dins l'iscla* (1971), *Tua culpa* (1974), *Lo Sant Pelau* (1972), *La primièra persona* (1978).

La lampa e la fusta

La lampa primier. Gianfranco se la sentiguèt sota la man quand après una orada dau pus negre desesper dins l'escuresina pegosa, li remontèt un rai d'esperança a l'estre e se meteguèt a paupejar per reconèisser l'environa. A la forma la remeteguèt una d'aquelei de camping, botelha de metau, sota l'abatjorn lo veire que bolega. Se la devián gardar dins la despensa dau sotaterra ont l'amic s'era aprefondit, per lei cas que l'electricitat venguesse a mancar dins la bastissa granda d'en dessús. Quand aguèt l'Italian trach de sa pòcha lei broquetas e n'aguèt facha petar una, e mai aver reglat la flambada amb la seguritat de gests d'un amant de la natura en escorreguda estivenca, vegueriam coma un signe de sauvament lo lume lachós subre lo blau triganò.

Sota nosautres l'aviam. Gianfranco era davalat pus bas que la còla e sus lo marge de la tombada generala. Amòr d'aquò s'era entraucat dins lo croton ont lo desvistaviam en se clinant, esclairat en contrajorn, afavorit de quatre metres cubs d'er disponible sota un plafon escrancat, farinós de gip e boissonós de crapier, d'aitan mai mostrós qu'avançava lo morre d'a travers una gàbia de margues d'escobas. Deguèt cotar la lampa e se desfaire metodicament deis espoussetas de borra, de crin, de bruga, de genesta e de peus de plastic, dei caissetas de cera e dei flasconàs de sabon liquid, s'eissugar lei gautas amb lo mocador e esternudar la pòussa abans de tornar metre sa cara d'òme.

Nosautres donc, pus aut jasiam en borbolhada, Ramon que se planhiá d'una nhòca dins l'esquina e Irmela que sonava sa maire bavaresa, Carlina que sortiá en soinant de l'estavaniment, Mariton la Bearnesa que diumedaunejava, Jòrdi Castellet lo Barcelonin, Yann lo Breton que bretonejava encara d'espavent, Mac l'Escocés, Carmelo d'Oronzo, l'estacat de prensa sicilian, e ieu, una camba sota Yann, una man sota Mariton, lo nas contra l'anca de Carlina, que me desfasiáu de l'avesinança en la fasent gemir e protestar. Totei tant engipats coma Gianfranco. La lutz de la lampa nos dessenhava per tròç dins lo negre, trevas blancassas chapotadas esparpalhadas. Se coneissiam a la votz mai qu'a la semblança. Se compteriam, çò que nos faguèt avisar que mancava un òme. Jòrdi diguèt que dins lo vertige de la casuda aviá sentit i escapar la man de son collega andalós Pablo, ara de segur aclapat sota lo molon de peiras, de bricas e de malonets que termejava nòstre asil fortunat.

Estrechon, lo recapte. I auriam pas cauput drechs, lei nòu qu'en mai de Gianfranco eriam sauves. Ni mai, au fons, Jòrdi se i seriá pas tengut sus sei genolhs. Cauguèt lo tirar per leis espatlas e s'esquichar per l'assetar entre nosautres, dins l'idea qu'alenesse un pauc mai ample. Pasmens, sauvats qu'eriam. Establits au mofle ò quasi sus un expandidor de coissins e de divans. Protegits per la resisténcia d'una fusta enòrma. La fusta, l'agacheriam que la badaviam. de reconeissença. Se demandèt a Gianfranco la

lampa per ne conéisser mieus la longor e la soliditat. Teniá còp au pes de tot l'ostalàs abausonat, ges asclada, visible, dins son ornamentacion florala pintada. Auriá pogut nos escrachar, mai s'era acotada d'una poncha sus un dessús de pòrta, dau band de Gianfranco e de son cocon d'aisinas de mainatge. De l'autra part s'enfonsava dins lo peiregàs ont Pablo era benleu sepelit. De tant que cracinariá pas, ganhariam lei minutas ò leis oradas de vida. Lei saumiers s'erán plegats sus ela, mai ela encara lei sosteniá, çò que fasiá de nòstra conilhiera una mena de tenda. Aquel immense tòc de castanhier fustejat au tèmps de la Renaissance, nos aviá aparats au nogau de la catastròfa.

Tot pensat, ara que podiam començar de pensar, de qu'era estada la catastròfa ? Un terratrèmol ? Pas probable, aviam ren sentit de trantalhadís, sota nòstrei pès, ren ausit de roncadissa dins lo sòu. Ren qu'un pet de finimond e l'ostau ensordat que sembla de se desrabar de terra e que retomba escrancat. Donc una bomba. Mai una a tombar una gara, coma a Bolonha. Pasmens, Jòrdi ne faguèt la remarca senada, quet mau podián voler Bregadas rojas ò fascistas ai braveis escrivans recampats a Casteldorato per un *Convegno dei Narratori* ? Leis organizaires nos avián menats d'Urbino a aquela granda villa dau sègle XV, ont dempuèi tres jorns viviam dins un luxe renovat dau temps dei Borgia, mentre que la posicion dau bastiment, a l'afrest d'una còla, nos prepausava una vista tota bucolica sus olivetas, vinhas e pradariás. Que la politica contemporanea nos i foguesse venguda secotir lo viure, degun arribava pas d'o encapar e d'o jutjar versemblable.

Tant se podiá, fin finala, que leis autoritats d'Urbino aguesson comés una error greva en çai menant lo gas de la ciutat, que son servici, nos avián dich, deviá estre inaugurat justament uei. Una ascla dins un borneu, una fugida, una beluga de briquet n'i aviá agut pron per cambiar en clapàs un cap d'òbra arquitecturau e en fum leis esperanças de la narrativa europenca. Deviám estre lei solets vius ara dintre la montanha fumejanta de peiras talhadas desentauladas, de briquetas esbrenigadas, de fustariás e de mòbles esclaponats, lei sauves e lei pus fons entraucats. Aquò, de l'idea qu'agueriam de tenir un acamp sus la produccion literària en lengas pichòtas e minoritàrias, e de davalar comissionar dins una sala bassa moblada de divans, un fumador a l'anglesa sota una fusta gigantesca, la fusta de miracle que totara la vesiam pron auta dins lo fum, a vertolhons dei cigarros e que nos era venguda vesina, a ras de clòsca, a vista de nas. Bona fusta, l'auriam calenhada d'una man voluptuosa, aguessim pas agut paur que lo mendre chaspar la descotesse, e nos enterresse dins una escorrença de graveta ò nos escrapochinasse sota una tombada de muralhas. Quand se pensa l'explosion se faguèt dins la segonda que Carmelo d'Oronzo apareissiá sus lo lindau. L'esperaviam per començar la discutida. Aguesse tardat d'una segonda mai, lo Sicilian seriá ara un chaplum de carn e d'òs ont se reconeisseriá pas la forma umana.

Mai, que foguesse gas ò atemptat, la veritat dau malastre gròs la saupriam jamai. En despiech de nòstra fusta tutelara, es qu'eriam pas per morir? De fam. Ò pusleu de manca d'er. E mai, aquò s'es agut vist, lei companhas de sauvatatge que d'aquesta ora devián s'afasendar sus leis escombres, nos anavan pas engrunar en destrantalhant l'equilibri que

nos capelava ? Tiblaviam l'aurelha, dins la crenhença, encara mai que dins l'esperança d'ausir un pic ò un cracinar de pala.

Ramon pasmens nos porgiguèt un peçuc d'esper. Dempuei qu'aviam pres Jòrdi entremitan de nòstra chorma expandida, era eu lo pus pròche dau bot de fusta e dau degolòu de peirieras. Sentiá sus sa gauta una rispeta. Ara que dins l'amolonament d'escroissiduras, cada esclapa e cada cairon aviá trobat son asseti, que lo pols s'era atapat, una vena, de segur fòrça complicada, de vuege e de ventolet s'era establida. Nosautres ni mai la lampa mancariam pas d'oxigen. L'idea grelhèt aitanlèu d'uchar de per aqueu foradat de resson en resson, en prenent lei viradas e en s'engulhant dins leis asclas, la votz arribariá fins ai salvadors e mai ai jornalistas que devián estre ja arribats sus la plaça de la malemparada.

Sonar, Jòrdi o ensagèt. Sa votz d'efiech redolèt en restontidas, mai capitèt que d'esmòure un gèmec alunchat, tròp alunchat per que venguesse de Pablo, mai que nos calhèt lei mesolas. Cadun per un brieu se repleguèt dins l'ansiá, la preguiera secreta ò la paura desbardanada. Irmela plorinegèt, Mariton i anèt d'un siule de lit pirenenca. Sentiguere Carlina s'acoconar contra ieu dins sei formas redonas. Qu'una personeta tan galanta, mofla au tast e apetegada de fuòc interior foguesse promesa a la mòrt dins lo deperiment e l'angoissa, aquò me pareguèt una tala injustícia que i poguere pas tenir. Un "puslèu morir tre ara" me passèt d'espereu lei bocas meteguèt pas fòrça estrambòrd dins la rejoncha dei defecis."Sente que me pisse dessota" apondeguèt per sol comentari Mac l'Escocés, tragic e impudic, qu'aprofchava lo kilt.

Lo gemegar se faguèt rangol abans de calar. La rispa siblejava tot just. Pas un bruch que venguesse d'enluòc, pas un crit de dolor e tanben, caliá se i resòuver, ges de rondinament luench de marteu picaire, ges de signe qu'a nosautres quauqu'un pensesse amb pron de fòrça e de biais per trobar lei mejans de traucar leis espessors de la bastissa. Gianfranco aviá redemandat la lampa. Sa posicion dins la despensa, que podiá passar per una cabina de pilòt, tant coma lo pòste de secretari dau collòqui que teniá d'empuei tres jorns, li donava l'autoritat. N'aprofchèt, mestre deis escobas afaisseladas per botar l'òrdre dau capitani de vaisseau dins lo desastre. Tornèt demandar lo còmpte dei vius. A sa sonada, cadun diguèt present e se confirmèt l'abséncia de Pablo. Foguere lo darrier de m'anonciar Frederic Correja, lo poèta occitan.

Puei la lampa passèt mai de man en man. Cadun aviá la messon egoïsta de s'adobar de son mieus dins lo chauchum que fasiam, de se cercar la posicion mens dolorosa, e, s'aquò era possible, mai agradiva per passar nòstrei lòngueis oras darrieras. Leis esquinas adonc cerqueron de prene de pendís de dossiers, lei cambas de s'expandir sus de coissins entre d'autrei cambas, lei coides de pas tròp codoissar. S'espoussaviam dau gip, se desentelaviam d'aranhadas, mai vegueriam amb suspresa que leis entravadís eran pusleu de ropas sedosas, de bendas e de velas velossadas, de peças de lin ò de flausina ; Carmelo se batiá amb una borreta voladissa que raiava d'un plumet crebat; per quant a Jòrdi se descubriguèt lo cueu sus una estòfa rufa que de granetas lo macavan, çò disiá,

mai un còp la lampa arribada fins a eu, veguèt qu'era una casubla brodada d'aur enramelat e de peiras preciosas. Un gabinet grand acantonat dins lo fumador aviá degut se crebar dins l'afondrament de l'ostau e nos aviá escampat sus lo morre e entre membres lei tresors ancians de teissendariá que i eran recaptats. Dins la lutz que circulava, vesiam dau meteís còp coma era bela la fusta pintada de pàmpols e de vises entremesclats de rasims e istoriats d'abelhas, de guespas, de parpalhons e de galinetas, un imne dau pinceu a la beutat dau país qu'aviam desvistat lo vespre enfenestrats a Casteldorato. Lei segles avián pas passit lei verds, enrosit lei roges, ennegrit leis aurs. Enterrats eriam pas solament amb lo luxe deis estòfas, nos avián acompanhats lei delícias d'una Itàlia acampestrida reinterpretada en art gaujós. Dau còp, Gianfranco, assetat sus una caïssa de sabon, un margue de plastic ròse en man coma quau ten lo govern d'un carri d'Estat, nos semblèt desgraciat.

Mai sa posicion li permetiá una fonccion organizatritz que fasiá pas mina de voler cedir. En tafurant dins son recanton sota lei lessius industriaus, veniá de destoscar doas saquetas amb dedins dos vespertins. D'obriers de la jornada devián leis aver acaptadas aici. Mòrts elei tanben, de segur. E pasmens de gents dau gròs viure la biaça era abundosa. N'i aviá pas per un revòbis. N'i aviá per se mantenir dins la boca una languison sanitosa de mangiscla, lei detz qu'eriam."Cadun aurretz totei lei sieis oras un bregonet de pan e un talhonet de saussissòt ; e per començar, fau passar lo flasco amb la lampa mai. Que cadun s'engoliga lo chicolon. Mai, avís! Una sola galetada!"

Tenguere la lampa a Carlina, ela me la tenguèt Una golada de paradís per quau l'aguesse perdut, se teologicament es possible. Ò una golada de chale terrenau en plen esprecatòri. Lo vin d'en primier petejava a vos emplir la boca d'un bolh de tina, puei se gonflava pegós e melicós sus la lenga en fasent somiar de la guespa sus lo grum muscat, de vielhs tapons e d'anticas gerlas gresadas. Tot nos semblèt possible d'un còp liberacion avenidaira, pojada au mond sota un celestre estelat, ventada que fai crespelar la pèu fineta de la ribiera. L'odor arribèt a Jòrdi abans lo flasco: ne ronquèt de despaciéncia.

Mai a l'arribada, Ramon manquèt de s'engavachar. Escampèt sa chimada dins un cacalàs, qu'era una pietat. Yann que li teniá lo lume, compreguèt leu çò que lo fasiá rire. Faguèt respons d'estraçada. Finiguèt per explicar. En se reversant per beure a galet, Ramon l'Aragonés, aquí qu'era plaçat, a l'endrech que la fusta era mai bassa per s'engulhar dins la roïna, aviá lo front quasiment a l'auçada dei saumiers. E vesia, — o faguèt veire a Yann — çò qu'aviam pas encara pogut desvistar, e que de segur dempuei lo segle XV avián asulhat ren que lei serviciaus montats sus d'escalas que levavan pòussa e telaranhas. S'un artista, ò dos, ò tres avián cubert tota la fusta, en partent de son endessota, amb la decoracion vegetala e mai que mai viticòla qu'ai ja dicha, semblava qu'en se sarrant dau plafon avián liberat son inspiracion d'un naturalisme classicizant. Pres d'una fotra barròca abans temps, avián interpretat lei vertolhons, lei vidalhas, lei fulhums en metamorfòsis. Lo vise antau veniá bèstia fantastica, pregadiu arput que virava au gimerre, de gripets dançavan au cimeu d'una getela que li prestava camba, e,

causa remirabla, lo desir forfolhava dins l'invençion. Lei vits venián viechs e la vinha portava de figas. D'aquela manera, se la fusta, vista normalament d'en-bas, sosteniá lo plafon de manassas de fulhatges e d'un envam de socas, a ras de saumiers, aquí qu'un talh corbat la raubava ais agachadas, era un rebofe de fantaumas eroticas. Amb aquò qu'amb una paciéncia olandesa, mai amb un sentiment ombrian de la lutz e de la color, un artista (era vesedor qu'una sola manera era estada interessada a l'òbra) aviá dins l'entremesclè en medalhons miniaturizat de scenas d'una audàcia atencionada, una mena d'antologia dei plasiers dau sexe, non pas soncament lei possibles, coneguts e repertoriats, mai lei pus diabolicos e lei prometeans.

En descobrent dins un encastre de brondilhas vertuosas una mena d'omenàs a testa d'ase que quilhava en galaup olimpic una drolleta tota vergonhosa, mai pas tan tament vergonhosa que clinesse pas lo còu d'un biais polidet per entrevistar en dessota son còs que cabussava queta merinjana assautava seis esquinas, Ramon trompetèt lo cacalàs, Yann reprenguèt la nòta. La lampa anèt de man en man. Totei petaviam lo rire en veta. Sol, lo paure capitani Gianfranco, embaumelat entre seis escobas, demorava en defòra de la chanuda chabença. Badava de desir e cridava de la mona.

Es lo moment qu'amondaut salvadors e jornalistas que començavan de renonciar a sortir un viu deis escombres, entendegueron montar dau fons de la terra un cacalàs diabolic. I aneron mai de vam a desescombrar. Mai, coma una ora puei, lo silenci s'era fach, que ren veniá plus ges dei temples inferiors qu'assenhalesse jòia ò misèria, s'aplanteron per se torçar lo front. Lei jornalistas aneron telefonar la nòva que faguèt lei títols grands dei diaris de l'endemana *Risero, poi morirono*.

Mòrts, o eriam pas. Aviam simplement dins l'idea d'esparnhar nòstrei fòrças, fach seguida de contemplacion e de reflexion a la gaug primiera. La lampa escambiada aviá permés a cadun de verificar qu'a son nivèu tanben e dei dos latz la fusta entierava lei scenas. Carmelo aviá per un moment resquilhat dins la despensa, en fasant plaça a Gianfranco que poguèt de visu constatar la meravilha que nòstrei rires i avián comentada. Aqueu Carmelo, qu'era critic d'art encara mai que critic literari, entamenèt una comparança de nòstra fusta amb la Casa d'aur de Neron, ont lei pintors meteguèron d'ornaments floraus e de grotescs d'una perfeccion acabada dins de recantons auts tan fonsuts que degun podiá leis i veire, antau Leonardo en se fasant davalar per una còrda dins lei cròtas de l'Esquilin, veguèt de caps d'òbras que l'Emperaire ignorava e mai leis aguesse pagats. Suprema dignitat de l'art de fugir fins a l'admiracion.

Mai, en pensant que se trachava d'escàndol encara pus que d'art, Irmela faguèt sovenir que lei canonges, gròs e podagres, avián jamai vist ni mai çò que leis escultors gotics s'imaginavan de quilhar dins lei torres dei catedralas, morgas sota lo monge entre batre de cueissas, e l'avesque que se fai sodomizar per la quimera. Antau resquilheriam devers una filosofia dau secret, onanisme dau desir revolucionari. Se penseriam fòrça. Lo silenci durèt.

Dintre aqueu mutisme apensamentit, nòstre cap de chorma intervenguèt per nos prepausar la mai rasonabla dei solucions a nòstra espera qu'anava benleu estre espera darriera, e qu'adonc podiam ocupar d'una compensacion epicuriana au nonren coma d'una preparacion estoïciana ò crestiana a l'eternitat. Cadun sa cresença. La lampa, amorçada per estauvi, seriá abrada totei lei sieis oras per permetre a cadun de recebre sa racion de subreviure. Demorariá abrada detz minutas. Coma aquò, cadun auriá lo temps de beure son glop, de rosegar sa lesca de misson e de prene sus la fusta sa leiçon d'art *recto et verso*. Mai per que la leiçon foguesse pus profechosa, lei plaças s'escambiarián. Cadun d'entre nosautres, dins una durada de cinquanta-quatre oras auriá antau pogut visitar tot lo museu, conèisser tota l'antologia. S'aquò pasmens semblava convenient! Aquelei que s'estimavan mai de s'apensamentir sus son salut, aurián qu'a se tapar leis uelhs ò manjar sa racion morre clin coma un monge sota lo capurlet. Dins aqueu sens degun revindiquèt. Tant es verai que la religion se perd e mai entre leis escrivans dei minoritats, e mai entre lei femnas.

Foguèt una femna, Mariton, que questionèt sus çò que podriam faire dins lei sieis oras de nuech entre lei sesilhas de brifa e d'espíncha.” Imaginatz ”, çò respondeguèt Gianfranco. E Carmelo qu'aviá la filosofia vertadierament umanista, desvolopèt que l'imaginacion de l'òme a dins ela tant de poders e de riquesas que se podriá passar l'eternitat a seguir sei camins, escalar sei montilhas, abraçar sa mar. Amòr d'aquò, l'Infern es subretot privacion d'images.

Acabèt son dire dins l'escur. Gianfranco aviá amorçat la lampa. S'entendeguèt dins la despensa que lo Sicilian s'embroncava dins leis escobas abans de poder s'assetar. Puei lo silenci s'espessiguèt. Un silenci de Catacombas. Mai de l'idea dei Catacombas, nos garava la sensacion de la man que se passejava sus seda, lin, velós. E mai la mieuna, de man drecha, se passejava tanben sus Carlina, seda e velós vius e cauds.

Ela semblava pas de se n'avisar ni en mau ni en ben. Se pensava fòrt. De sa pensada quichada sortiguèt enfin un raconte qu'ací transcrive en lo revirant simplament d'un toscan que me semblèt fòrça literari, e mai florit d'arcaïsmes saborós. Un toscan dins la nuech, que traucava lo temps.

La piusela de Cesar

“Avetz pas arremarcat, çò faguèt Carlina, o remarcaretz a dicha que passaretz d'una estacion a l'autra, que dins totei lei scenas una pariera dròlla es pintada, blonda coma una verge de Filippo Lippi, a cada còp enflorida dei gautas, se pòt pas saber s'es de vergonha o d'afiscacion. E mai sol Ramon nos pòt dire, se se n'es avisat, que la darriera scena pintada sus la fusta, aquela que fai just seguida a l'afrosa vesion de

l'onòcefal, es inacabada. Es d'alhors una dei mai delicatas per la color, un rosat mesclat d'òcre que significa una auba poussejanta dins una cambra. La dròlla i es dins un liech, immobila e parpelas tombadas. Es que dòrm ? Es mòrta ? Aquò se saupriá se lo pintor aviá pogut acabar lo medalhon. Mai s'endevina solament a ras de l'esponda una forma d'òme que se sap pas s'es un amaire ò un assucaire.”

Ramon respondeguèt dau fons de l'escur qu'aviá ben vist la scena, e mai foguesse escarraunhada, en intrant la fusta dins la roïna. E mai aviá legit la devisa pintada que li remontèt lo cacalàs d'una òsca: *in culo veritas*.

“Non pas *in culo*, corregiguèt Carlina, mai *in cubiculo*, l'inscripcion deu estre escafada ò grafinhada. Tot aquò, o sabe non pas per o aver vist, mai per o aver ausit contar, de ma grand Matilde. Aquesta fasiá femna de carga a la comuna d'Urbino. La manderon un jorn levar leis aranhas e tapar lei forats de corcossons a Casteldorato. Ela e quatre ò cinc femnas qu'eran ja au fiu e que se congostavan d'avança de l'aventura. Avían crenhença entre elei de pas estre totei au netejament de la sala bassa, d'aqueu moment pas encara transformada en fumador e que sonavan d'una entenduda e dins son dialecte *la cazzuale*. La mamet aprenguèt leu que d'una tradicion que remontava de segur au segle XVI, lei serviciaus de Casteldorato se passavan lo secret: lei mestres successius lo desconeiéron sempre, e mai lei critics d'arts. Aquestei mespreseron lo mestre de la Fusta, ò porteron pas l'escala pron auta.

Ma grand donc veguèt: a leser ; òm se demandava totjorn perdequé aqueu plafon era de tan marrit espoussar. E ma grand me contèt, quand foguere granda, maridada e assabentada dau sexe. Me contèt non solament lei scenas pintadas, mai l'istòria de la fusta, e mai de la filheta que i es representada e dau pintor. Amòr que dempuei la Renaissance, l'istòria era ges perduda. Fasiá partida, en soma, d'un folklòre de l'encontrada, reservat a una categoria sociala, la dei femnas de servici primier senhoralas, a l'après municipalas, que portavan sarrament de pas lo revelar a degun pus. La rason practica n'era que se crenhiá una intervencion de la pudor, dins lo biais dei fuelhas de vinha au Museu dau Vatican, benleu un vertadier vandalisme oficiau, un atapament ò un desrabament dei pinturas de tota la fusta.

Lei femnas donc se gardavan lo raconte per protegir lo cap d'òbra que n'era lo motiu. Es probable tanben que, dins aquela micrò-estructura sociala, feminina, clausa, se lo secret de la causa cimentava la connivéncia, lo manten dau raconte au secret jogava un ròtle quasi de rite d'intrada. Iniciacion ai responsabilitats de la carn, coma lei tableus eran una iniciacion a sei deliris. D'aquela maniera lei femnas emplegadas d'Urbino agueron totjorn lo mesprez de seis òmes, tan pauc gaire capables d'imaginacion erotica. Mai dau meteis temps se garderon fidelas a elei, de la paura d'un castic tan despietadós coma aqueu de la pichona Eleonòra.

Comprenez quand aurtz ausit aqueu conte, de verai catartic. Perque vos lo contarai, aviáu lo voler de l'escriure. Es dins l'idea que l'escriguesse, au moment que

me veguèt venir novelista e tan desprovesida de motius narratius, que ma grand ausèt violar lo secret de sa casta. Mai auriáu pas chimarrat la primera rega abans d'aver vist leis images. Venguere au collòqui ren que per aquò. Dempuei tres jorns cerque una escala e un moment de solesa. Ara que la catastròfa nos a menat l'òbra a l'auçada de l'agach e que d'escriure sabe pas se me prendrà tornarmai un jorn, tant vau..."

Aquí sentiguere un frejolum serpejar dins la persona mofleta de Carlina. Mai ela prenguèt alen e comencèt antau, dins son italian que n'ai ja dich lo poliditge erudit:

"La manida se nomentava Eleonòra. Delle Vigne, per còp d'astre. Una marqueseta marchesa. Lo senhor, d'abòrd que cau un senhor a l'istòria, e mai de passatge, era lo grand Cesar Borgia. Dins lo moment d'apogeu de sa vida, qu'era vengut mestre de Rimini, de Forli, de Pesaro e de Faenza, e que de son agachon de San Casciano Machiavel lo remirava estrasulhat. Lo moment tanben dei grands deliris de carn que la tradicion li presta, amb un pauc mai de perdon que per sa sòrre Lucrecia.

Se ditz, — ma grand contava — qu'una nuech dau mes de mai que lo Guidobaldo de Montefeltro au casteu d'Urbino lo recebiá, que se festejava e que la drilha fasia créisser lei desiranças entre servicis de beure e servicis de sauvatgina, passèt sus la taulassa una aureta venguda de se sabiá pas quet jardin embaimat. Lei flamas dei flambeus se clineron, lo Paradís airegèt l'Infern, Cesar sentiguèt galinear l'esquina de la joventa que n'era a calenhar lei formas, levat que foguesse un barbelàs faròt, se revirèt e veguèt dins l'encastre d'una pòrta aparéisser lo quite ceu, l'àngel redemeire, la Beatritz que cadun dins sa vida, e mai lei pus enfonsats dins lo pecatàs, se la rescontran un jorn ò l'autre, mai cau pas laisser passar l'endevenença. Eleonòra delle Vigne, infantona estuerta, aviá butat una tenda brodada qu'atapava la sala dau festin, e dementre qu'entrevesiá un chauchum diabolic de còs entremesclats viutats dins la mangilha, lo temps, pas mai, de laisser caire sei parpelas sus sa pudor nafrada, ela se fasia veire en plen, immobilizada, lei doas manetas longas entre possas, sota l'aur gris de sa cabeladura, dins la florida de ròsas e d'agolências de sa pèu, celesta de verai.

Cesar n'aguèt aitanleu lo marrit desir trencat coma una espiga sus sa camba ; lo bofe d'una altra mena de talent li empliguèt lo pitre larg. Se jurèt aitanleu d'aver aquesta dròlla, non pas per una voluptat pus fina que toteis aquelei que practicava, mai per una voluptat vertadierament diferenta, esperitala, platoniana, tot vist.

Tant i a que la nuech seguenta, vestit de cavalier galant, amb una tropeta d'amics, raubava au castelet dei vinhas la doça Eleonòra, espaventada a pas poder quilar, e d'una galaupada saupertosa, sota la lunada que traucava una boloversa de nívols, au cant dei rossinhòus e dins lei perfums dei raviçanas, la menava a Casteldorato, ont, après faire pestelar a grand bruch darrier eu portaus e posterlas, metiá un genolh a terra e, çò disiá a la filha drecha e trachelanta: " Agatz pas paura, ma miga, vos ame d'una amor que me tremuda, ai una orguena au còr, de batres d'alas d'àngels ai tempes, lei mans que me tremòlan e lei cambas que me fan tres-tres. Vos prendrai pas, vos gastarai pas. Ò pusleu

vos prendrai sens vos gastar, es a dire après una longa paciència, una mena de velha mistica que me durarà ben dos ò tres mes. Au terme de l'espera, renovat dins mon fons e candit dins mon arma, vos promete pas lo maridatge segon la fe catolica, mai una union purificada ont çò qu'acordarem a la carn s'enantirà fins a nos faire radar, leugierets capons fers, dins leis espacis superiors deis Intelligéncias enfin per nosautres compredoiras. Seretz mon escaleta de fe trobadoenca. ” Sus aquò la laissèt embarrada per anar metre seti a Piombino.

Lei setmanas d'efiech se passeront. A Piombino Cesar s'atissava de pas capitar la presa de la vila. Viviá tanben a la bona, entre leis artistas que protegissiá e que li pintavan de tableus de mai en mai meravilhós per enauçar sa glòria, e lei plasers de taula e de liech que per amor d'Eleonòra leis aviá pas d'a fons quitats. E mai trobava dins l'exercici contunhat de sei vicis un contraponch normalament necessari a la conquista qu'era a faire de la puretat. Quand dins un ruscle de fornicacion bestiala, li passava en testa l'image d'Eleonòra uelhs baissats e dets nosats au pitre, una granda frescor l'asondava au dintre, la fotra l'abandonava, lei cantics li bombonavan ais aures. La mancipa ò lo mancip qu'aladonc li prestavan lo flanc, l'agachavan de galís en se demandant de queta mancança eran estats copables que l'aguesse refrejat tant en un còp, e li caliá sonar tota una sciéncia de reguinhadadas per escafar lo sovenir de l'angelon qu'aviá passat. D'aquela maniera Cesar fasiá l'experiéncia de l'amor pur. Son eime se n'emblanquesissiá. Sei manieras venián plus doçanas, e mai en politica. Machiavel i compreniá plus ren. N'i a qu'atribuïsson a l'influéncia graciosa d'Eleonòra delle Vigne lo cambiament que faguèt a Bolonha dau sanguinari Ramiro d'Arco per lo caritadós Antonio del Monte, non pas sens aver fach escartairar lo primier, la doçor empacha pas la justícia.

Dau temps a Casteldorato Eleonòra se languissiá. Voliá ben creire que la causida que d'ela aviá fach l'auturós Borgia era de son astrada, e mai la fariá celebra entre totei lei femnas, mai lei setmanas se debanavan pron semblantas leis uneis ais autras dins la granda villa d'ont la campanha era tan bela, lei vespres qu'ela se metiá en fenestra, tròp bela d'abòrd qu'era interdicha. Eleonòra aviá pas lo drech de sortir de l'ostalàs. Per ela lei pòrtas demoravan clausas, e de longa aviá après ela una vielha rondinaira que la susvelhava, d'un òrdre de Cesar qu'en s'estent fach amorós tremolaire aviá virat au gelós classic, o cau ben dire. La duenha aviá, en mai de sa susvelhança contunhosa, per renfòrt de precaucion, la carga de li verificar totei lei matins la virginitat d'un detàs espert mai pas totjorn linde. D'aqueu fur l'arma pura d'Eleonòra era fonsament macada, e mai de còps la carn li ne doliá.

Jogava dau laüt, la joveneta, passava d'oras a se miralhar sota lei belòdias que Cesar li mandava, a legir tanben lei sonets qu'eu, li fasiá escriure per sei poètas e copiar sus pergamin preciós per son escrivaniá diplomatica. Aquò li tapava pas lo badalhatge e li levava pas lei moriments deliciós que li passavan per lei venas quand pensava a l'escasença de la venguda de Cesar e dei nòças esperitalas.

Enfin foguèt l'agost e arribèt lo nòvi. Dins una nuech de tempesta, plueja, tron e granissa. A la fin d'una cavauquejada ferotja i apareguèt Casteldorato dins una clartat blava d'ulhauc. Piquèt au portaneu, esperèt dins la raissa que la gacha lo remeteguesse e li venguesse dobrir. Escalèt a la cambra d'Eleonòra. Escartèt lei veus e lei cortinas e la veguèt, la dròlla, a la lusor d'una candela, que dormiá angelica, pura fins au nos de l'estre sota lei parpelas adorablement grevas, coma se de tempesta e d'auristre n'i aviá pas una rumor. La contemplèt longtemps, mentre que l'aiga li raiava de tot son cadavre e de sei vestiments trempes en fasent lacàs sus la bardada. Se tenguèt l'esternut a plen de ponha. Dins lo moment s'avisèt que la nòça que s'era promesa, platonica que platonica, esperitala qu'esperitala, era pasmens una nòça.

Lei fòrças aquí que, tot comptat, eran encara necessàrias, li sembleron tament fronzidas, recauquilhadas e sanglaçadas que preferiguèt se retirar sensa mai d'orason. Desrevelhèt la vielha per se far mèisser un vin caud amb fòrça canela e pebre.

Tot lo jorn puei se tenguèt escondut dins un membre sota lo teulat. La consigna era donada de pas avisar Eleonòra de sa tornada. Detràs una cortina, dins l'après dinnar, se clinèt a la fenestra e veguèt l'amada que se passejava dins lo jardin encara tot ludent de plueja. Lo còr li bateguèt deliciosament, mai dau còp se sentiguèt una retenença que li fasiá molar lei cambas e li cavava lo ventre, fins au bòrd de l'estavaniment, situacion que mancava pas de chale, mai que fasiá fòrça pensar a prepaus de nuech de nòça. Tant i a que lo vespre, un còp s'estre fach veire e conéisser, la dròlla dins lo liech, uelhs tampats vergonhosament e lençòus tirats fins au babinon, el agenolhat dins l'espondiera, se disiá qu'un raumàs explica pas tot e que leis emocions dau còr son pas lo camin melhor per anar en terra santa deis amadors. Quitèt donc bordon dins sa camisa e renuncièt per una nuech de mai a la Palestina.

L'endeman a l'auga, un messatge de son conhat de Navarra lo sonava en Espanha. Partiguèt donc aitanleu sensa salutar Eleonòra. Au passatge dei Pireneus, s'arrestèt au casteu de Fois ont rendeguèt a sa molher Carlòta un omenatge tan frenetic que se n'entendiá cracinar lo vam dins tot lo donjon. La paura reina atribuïssiá sai que ais agulhons de l'abséncia, çò qu'era lo revenge d'una mancança infamanta.

Dau centre d'Itàlia au fons d'Espanha, l'anar venir es pas un escart de camba. Eleonòra sabiá qu'ara n'aviá per de mesadas a esperar que platoniquement ò pas, lo piuselatge li partiguésse. Començava de creire que son astre se flacissiá en malastre. Coma tres completa sempre dos, era benleu possible qu'au retorn de Cesar lei trompetas clantiguessen pas la victòria. L'avenir era sorne tant coma lo ceu d'automne. La despaciéncia se fasiá mai granda d'una emocion qu'ela curiosament s'era sentida au defaut de sa coiraça de pudor, dins lo moment que Cesar agenolhat l'adorava d'un lanç que fasiá pas lança. L'emocion ara tornava a tota ora dau jorn, e subretot de la nuech e la laissava pas mai tranquila que la guespa la gaspa.

D'aquela sòrta, un matin, entre sei parpelas son agachada resquilhèt e tombèt sus

lo jove pintor que li fasiá lo retrat. Èra un dròlle d'un pinceu ja conegut, fiu dau grand Giovanni Sanzio, que li disián Raffaello dau pichòt nom. Cesar l'aviá engatjat per immortalizar la beutat de la chatona. Sota l'agachada de la duenha, de segur. A aquò una ora cada matin se passava. Raffaellino aviá puei la tasca de perlongar pacientament çò que sa vista aviá culhit. Se destiblava l'afiscament en montant sus una escala per pintar la fusta granda d'un fulhum de vinha, devisa de la dòna.

Just aqueu jorn que disem, la vielha aviá quitat la garda. Aviá laissat lei dos jovents solets en levant un det menaçós. Teniá seis excusas. Dins tres mes, aviá pas agut de levar l'ussa de ren: Eleonòra era tan pudica que caudriá se resòuver, lo pintor, a la retraire leis uelhs claus. Raffaello d'autre costat era polidet que i aur dich "madomaisela". Mai, se la duenha restava de manca, benleu que lo diable i era, dins la sala bassa, aquela matinada tardivola que la lutz portava dins lo membre l'esplendor melicosa raubada ai còlas. En s'arborant, Eleonòra se torceguèt la cavilha, quilèt un ai, se pengèt au còu de l'artista que dau coide reversèt la tela pintada, revirèt pas la cara a temps e s'atrobèt donc sus lei bocas una ceriera coma jamai d'automne se n'es tastat lo gost, una ceriera fendasclada de maduresa cauda que laissèt passar una lengüeta, e d'aquí endavant, de fiu en cordura, de responsa en responsa, a dos canteron una messa de benediccion e broderon un teissut de plasers innocents que la guespa d'Eleonòra fissonava a beu prus.

"Diga-me", faguèt la marqueseta. "Qué?", respondeguèt l'Urbinat. "Çò que podem pas faire." E aitanleu debanèt un projecte que dempuei quauquei jorns e nuechs l'aviá montat en escanha. D'abòrd que la duenha la teniá au det e a l'uelh, se revenjariá d'escotar e de paraula. Donat que la tenián ignoranta dau fach fins a l'abestiment, se donariá ela l'intelligéncia deis images. Per aquò just aviá escartat de matin la vielha gardiana, e l'escartariá mai tant coma caudriá: un dind de florins veniá de sufire, ne campanejariá d'autres. Lei ressorças d'Eleonòra eran grandas tant coma misteriosas. Podem ben ara, — çò comentava ma grand — esclargir lo misteri. Lei gents de la filheta avián ren fach per la desliurar de la preson bela de Casteldorato: se refusa pas un piusetatge a Cesar Borgia. Mandavan de temps en autre doas sorretas prene de nòvas de sa santat. Lei dimarç e lei divendres Eleonòra seguissiá lei leas dau jardin claus amb Rosanna e Rossana, jogava a la pauma e ais escondalhas amb elei, que partián a soleu colc. D'aquela maniera la familia unida dins una conspiracion veniala aviá combinat que lei belòdias e autrei presents preciós que Cesar mandava a sa novieta, dau Casteu daurat passarián au Casteu dei vinhas, per tornar puei en imitacions curosas e semblanças sosianas. Dempuei l'estiu lo comerci anava, que devi fundamentar la fortuna granda que se coneis ai delle Vigne. Quauquei peças d'aur ne revenián a la verginela en legitima meritada, e tomberon dins l'afaire que conte au borson de Dòna Cerberina.

Lo cerber de tot l'ivern rintrèt seis arpas e amaguèt sei dents. Laissava leis enfants solets de mai en mai longtemps en s'accontentant de la verificacion matiniera qu'avián

pas passat l'òsca ni sautat la randura. Donc Rafaelon s'estransinava lei cervelas a l'educacion imaginativa de la piusela. Comencèt per çò que sabíá, qu'era pas gaire, vist lo peçuc de seis annadas. Contunhèt per çò qu'aprenguèt de sei collegas un pauc mai avançats, e mai d'una femna de bon voler e saber que totei lei vespres, entre cinc e sèt, dins una androna d'Urbino, li delarguèt e despleguèt son erudicion especializada en preparacion de la leiçon de l'endemán. Lo pus estranh dins aquela pedagogia, es que l'escolana n'aviá jamai pron. Totjorn demandava l'encara e lo pus. Tant que lo pintor se deviá exercir dins lei tantossadas qu'era sol e relent a se representar amb la fixitat dau somi lei scenas qu'auriá de prepausar puei au galavarditge insaciable de l'amanta per ren. D'aquí venon lei medalhons de nòstra fusta.

Per ren, pas exactament. Coma se comprèn, demorava au coble un relarg abondós de voluptats sus lindau ò dins lei dependéncias, ont fasián pas falta de pitar a plen de cais, de trestombar a cambareletas e de paupejar a man-ne-vòs-man-ne-vaquí. Mai aquò li tapava pas la talent. Diràn çò que voudràn leis amorós de la diversion ò de la perversion, lei jòcs pus fins prenon son biais rèn que tòca tocada e cabús cabussat. Fin finala, se se montavan tant la testa, era de castitat forçada, per anar au nos de la question. Subretot que la duenha, en creis de mesfisança, totei lei matins fasiá dobla exploracion e i anava de dos dets.

Per se desconflar, Raffaellino aviá ben la mestra de l'androna. Eleonòra per contra, tabernacle de vocacion, aviá ren e se podiá ren permetre. Se secava dau tròp de saba, veniá bauja dau tròp d'ideas, e dins lei nuechs, " Cesar, Cesar ", ela sospirava, d'abòrd que Cesar sol teniá lei vetas de sa vertut. Cesar, ela l'aviá gaire vist, pron pasmens per lo trobar tan beu coma entreprés. Maugrat lei gràcias rafaelitas, fin finala esposa fidela, era de Cesar que veniá amorosa, de mai en pus cada jorn que passava. Se lo pintor la representava ela dins totei lei deliris e lei delícias d'Eròs, ela se representava ren que Cesar coma prince dei deliris e fournisseire de delícias.

L'ivern gelèt, plovinegèt, nevèt, s'asclèt, venguèt un pauc mai clar per Santa Lúcia, se podrèt d'ametliers e s'amansiguèt de marinada. Lei sentits d'Eleonòra se cesarizavan a non plus. Enfin Cesar tornèt, la fàcia coirada de ventadas espanhòlas, lo nas encara pus fermament dessenhât dau maigrum que i era rengut. Era sempre trevat dau meteis somi de verginitat celestiala. Lei voluptats ibericas mai raras avián pas pogut li traire dau cap son adoracion extatica dau blond, dau ròse e dau freg.

E dau mai se sarrava d'Urbino, au davant de sa companhiá cavalieresca, dau mai li montava au nas una odor d'encens, dau mai se retrasiá la verge inaccessiblea, dau mai se sentiá lei genolhs aflaquits d'adoracion petrarquista e lei malucs trafegats de frejolums religiós. En van ensajava de se confortar lo masclum en rebutant lei timidesas imaginativas, en se pintant la verge en femna, sei bocas en sexe, sei manetas de pòrtaciri en fallofòras. Lei tableus s'escafavan leu, l'impression de profanacion era la pus fòrta. Son desir tombava flor, e flor passida sus lo cèu dau chivau.

Entandaumens, Eleonòra avisada de sa venguda, i teniá plus de l'esperança. Tot lo tantòst, sota l'escapa d'un mau de cap, s'era retirada dins sa cambra e faguèt sola una tampina a comolar lei desirs de vint panturlas apostolicas e romanas amb cinc, detz, dotze Cesars au còp.

L'ora dicha piquèt nòu. Lei campanas d'Urbino s'aclateron sota una nebleta de coton. Lei respirs dei sants se tengueron au ceu. Cesar aquesta fes aviá temptat de vincre lo sòrt per un ronfle d'audàcia. Intrèt nus, un nus magnific que tant de femnas i avián vantat, dins la cambra de la joventa a quau aviá fach ordonar de l'esperar nusa entre lei lençòus. Se ronzèt en leon sus lei vanas. Se ragantèt, remetèt lo pe au sòu per poder tirar la cuberta. Veguèt esbalausit la blancor de la filheta, amb la sola ombra fineta que daurejava en aut dei cueissas redonas, leis espatlas tanben redonas e lei cocoreletas, çò pus redon. La testa li ne virèt de tant de redonitge. Se sentiguèt plus lei boteus, sa vista s'entelèt. Quand dobriguèt mai l'uelh, foguèt per s'avisar qu'Eleonòra l'agachava amb una beba d'estonament, gaireben d'afoliment, a l'endrech precis ont l'omenatge qu'ela esperava auriá degut prene son vam e sei ressortças. De vergonha Cesar orlèt. Son orlament ocupèt tota una part de la nuech lei corredors de Casteldorato.

Mai cau ben qu'una istòria s'acabe. Quatre fai pas seguida a tres. L'endeman, ren podiá estre parier. Cesar era plus Cesar. Aviá plorat una jornada. Aviá tocat lo fons de la condicion umana. Despolhat de glòria bellica e de vantariá amorosa, lest au suicidi ò a l'amonjament, en camisa nosada au còu e pès descauç coma un penitent, se presentèt a sa dòna. Confessèt sa passion, expliquèt son cas. Se desgonflava a sanglotidas. Picava dau front lei tometas de l'espondiera. Aladonc s'avisèt que la verge celestiala li sorisiá braveta e, en picant la tela de son pichòt ponh, li fasiá signe de venir s'alongar a costat d'ela entre lençòus.

S'alonguèt. Sa man s'azardèt a conéisser lei tresors que i eran promés e compenguèt que lo verai passava tota promesa. Mentretant la verge devers eu lentament se revirava. L'assolava d'una man aflataira que venguèt puei man fada e man masca. A la sonada d'Eleonòra, Cesar montava au Capitòli, porporin coma jamai.

La seguida, la dirai pas. Vos laisse imaginar. Lo conte de ma grand sus aquò se fasiá ren qu'allusiu. Mai sabem per tradicion qu'Eleonòra trobèt dins aquela nuech, l'escasença d'esprovar tot çò que son imaginacion, amb l'ajuda de Rafeu, i aviá fach grellhar dins la closqueta, sus tota la pèu e dins lei rens. Faguèt l'amor amb cinc, detz, dotze Cesars au còp. E Cesar se laissava multiplicar, òme, ase, leon, chorma soldatesca ò capítol viciós, rabit que tant de sciéncia feminina tirsse tant de belugas de son peirard forbit, tant de flambadas de sa carboniera. Se quitava menar dins d'extasis fòlas, impossiblas, subumanas, qu'Eleonòra a son aurelha acabava pas de li chuchutar la pintura de scenas que, coma, enfin veiretz pas.

Raffaellino, ailà, dins l'androna de sa puta d'Urbino sorisiá marrit. En aprenent, lo matin passat, coma tot lo casteu, la fogassa giganta de Cesar, aviá meditat de la pintar

en revenge de pichòt artista gelós e mornarós. Li demorava, au bot de la fusta, un medalhon, encara vuege. I meteguèt Eleonòra coujada dins una lutz adorabla d'aubeta. Pintariá lo paure Borgia uelhs aclins e coa bassa sota la devisa dau *Cubiculo*. Anava lo pintar uei: lo tableau era pas acabat.

Mai devers l'auba se meteguèt en fenestra e endevinèt ailamont dau caire de Casteldorato una lutz estranha coma s'un belugier petejava dins la nebla. Efièch curios de lutz orientala, que pasmens li semblèt simbolicament menaçosa.

En arribant au casteu, veguèt, amb totei lei serviciaus e lei cortesans de Cesar, un tableau coma jamai ne pintariá pas e que passava en orror sei crenhenças pus tissosas.

Lo prince s'era endormit au tombant de la nuech. En se desrevelhant una orada puei, d'un vam de consciéncia s'era avisat que la fada, la masca que l'aviá garit de l'impoissança en lo portant dins un paradís que, de tròp de plasers, virava au manicòmi, aquò era la doça, la verginela, la celestiala Eleonòra. Lei dotze Cesars replegats en un fagueron un òme afrosament cogueu e gelós, d'aitan mai gelós que l'era de se, d'aitan mai cogueu que podiá acusar ren que se dau despiuselatge de la nòvia, d'aitan mai trompat que justament, s'era mes a dotze per se far portar lei banas.

L'ira dau prince es leonina. La bèstia fera udolèt. Eleonòra aguèt pas lo temps de desplegar la parpela que lo ponhau de Cesar li traucava lo pitre, aguèt pas lo temps de bofar lo darrier bofe que sa cara. e sei possas venián una afrosa sanguinada sota l'arpa dau mostre.

Lo mostre fugiguèt a chivau per còlas e boscàs. Galaupava devers Toscana ont l'esperava la fin de son astrada. A Roma ja Alexandre VI se morissiá. Lo temps de Cesar e de Lucrecia tremontava. Machiavel se rosegava leis onglas. Juli II lo barbablanc anava montar sus lo sòli de Peire. Sonariá Raffaello d'Urbino per lo pintar dins sa saviesa.

Raffaellino, se ditz qu'en laissant Urbino e la mar de sang, laissèt la passion dei femnas. Laissava tanben una fusta pintada quasiment tota.

Lo Confit

La votz de Carlina laissèt redolar una finala feminina au paradís de nòstra cauna. D'Oronzo la recebèt beu darrier dins la despensa, boleguèt un membre, tustèt un margeu e se recacèt una escoba sus la clòsca. Gemeguèt son oi dins l'escur ont de sospirs se raspavan a un forfolh de sedas fronzidas.

Me retrasiáu lei collegas expandits e doçament boleguius que passavan entremescles d'un plaser literari a un espompiment de chales pus carnaus. L'atmosfera sosterranha era cauda, e mai calenhada d'un peu de rispa. Ma man sentiá l'esmòu narratiu de la Toscana s'alargar e se perlongar en regonfle dins una represa d'alén.

Mai podetz enterrar fons un collòqui d'escrivans, doblidaràn pas per aquò lo pensament dau mestier e la talent intercritica. Una paraula petèt dau caire de Mariton: " Impossible ". Era pas gelosiá de femna, mai jutjament especializat. Impossible voliá dire impublicable. Mariton debanèt una mena de repòrt d'escota, ont apareissiá clar que lo pasticho de Bocaci escusa ren, que dins nòstre temps lei gràcias estilisticas tròp facilas dau raconte eroticò-crudeu pòdon plus gatilhar la sensualitat dau legidor, que leis allusions istoricas, s'òm causís de ne comolar l'eschrich, devon estre mai seriosas, quichadas e codadas, per tocar l'amator de Mann ò de Yourcenar dins sei chales auturós. Irmela ela diguèt que se trachava pas tant d'estil, de biais e de gaubi coma d'aquela utilizacion literària dau sexe segon de modalitats fòrça tròp conegudas, verges embarradas e bònei gròssei fogassas de masclum, duenhas e putas, tota una sociologia dau deduch que s'es enfonsada dins l'oblidança collectiva.

Carlina rebequèt au nom de la complexitat deis òbras classicas, aquela tematica esprovada que la podetz renovar, se vos agrada, en tirant tal ò tal element dau conte devers una significacion d'ara. I aguèt d'arguments que vengueron a son ajuda. La cauna se poblèt d'una discutida sus la psicologia dei fonsors. Se parlèt de complexes de crestament e de la figura de la maire detràs la cara d'Eleonòra. Yann lacanegèt sus la letra e l'inconscient, e franchimandegèt en honore-les, per prene lo rebús au rebors. Me sovene pas de tot, qu'escotave plus gaire. Lo simpòsi quitava sei voluptats a l'antica: Cerisy aleiçonava Urbino, en quatre, ò cinc lengas e un parier lengatge d'epòca.

Me ramente tan solament que la votz rasposa e guerrejaira de Jòrdi lo Catalan trauquèt lo borbolh de la discutida per un polit vam de narracion que çai prene a sa debuta e que seguirai fins a l'acabament de sa tematica classicizanta, coma lo recebere, badaire dins l'escur.

Vos pintarai, çò disiá, lo vilatge de mei grands mairaus, un poblet aturat au Collsacabra, costat d'Ubac, entre de serres plantats en pinedas a mitat de còsta e coronats de feuses, de ginestas e de castanhiers. Sus lo planet, tres vielhs que charran escrancats pusleu qu'assetats au pedrís, sota la parra. Sus aqueu planet dona tanben un casau de mestre, tres bescaumes en dessús d'un portau armoriat, ont leis estòrias grandas davalan sus lei parabandas de ferre fargat. Lo modernisme compliquèt, a l'entorn de mila nòu cents, la ferradura de ponchas, de flors e de caucidas e remplacèt lo colombier tradicionau per una torreta capelada de ceramicas blavas, rojas e blancas, amb regussament dau teulat a la chinesa, un Gaudí au camp.

Dins mon enfança, l'ostau era propietat d'una familha dau país, que son sovenir

aicí remontava au segle XVI, ai temps de l'escuçon sus la pòrta. D'aquel escuçon, ne parlarai un pauc perque l'agachere pron dins meis annadas jovenòtas, qu'après aver jogat amb lei dròlles tota una jornada dins lei bòscs e lei barrancs, veniáu m'assetar, en esperant la sopada, entre lei vielhets: d'aquela pontannada mon grand n'era e menava la cronica perpetuala de l'endrech, la cronica dau pedrís, coma disiá. L'avi me mostrava leis armas escaupradas antan dei Pançarics, aquò era lo nom de familha: tres gerlas en triangle, coma sus d'autreis escuts tres liris ò tres espasas. Eu pensava qu'era una mencion anoblida de la fortuna qu'un Pançaric se faguèt dins lo comerci dei grans, alevat que foguesse dei vins, dins una epòca luencha de guerras europencas. Per l'ora, dei Pançarics ne demorava qu'un, ò pusleu qu'una: una domaisela d'unei quaranta ans que viviá a Barcelona a la granda, en aut dau Passeig de Gràcia; recebiá en salon pintors de Sitges e escriptors de *la Veu*. La vesiam cada an per l'agost arribar sola amb la governanta. S'embaravan dins l'ostalàs per una mesada.

Ne sortián gaire. Tombava dau bescaume centrau pendent d'oradas de tantòst una musica qu'a ieu me fasiá somiar d'àngels ò simplement de borgesiá amonedada e refinada. La Pançarica tocava Chopin au piano. A l'intrada de setembre, un taxi veniá prene lei doas femnas qu'amb maletas lordassas e cartons de capeus inutills s'embarcavan per la Capitala e d'un an lei vesiam plus ges. Dins l'agachada dei papets leis estòrias penjavan plus au balet, tapavan estrech lei fenestrassas, sus lei contravents barrats. Lo capelet chinés de ceramica contunhava de rebatre leis aubas e lei tremonts, lusejava de plueja, miralhava nòstre ceu qu'es tan beu, cambiadís e artista coma aqueu d'Olòt.

I aguèt un an, pasmens, veniáu ja grandet, qu'en julh, abans la data acostumada, arribèt sus la plaça lo taxi de Vic. Ne davaleron non pas doas, mai tres personas. Un òme acompanhava la Pançarica e sa governanta. Un òme pusleu jove, elegant, la mostacha fina a la Clark Gable e la vesta d'alpaga. Au moment de quichar la clau dins la sarralha, la dòna senhorila se revirèt, faguèt un sorire e diguèt d'amic mieu au masclonet. Lei tres vielhs, que lo grand n'era, ne tragueron la conclusion que la Pançarica era enfin maridada. Ieu que passave, badere lo biais extraordinàriament leugier de l'òme per saltar lei tres escaliers e anar baisar lei dets de la molher porgits amb una elegància qu'ara jutjariáu emfatica. Escampèt puei la cana e, tot maigrineu que foguesse, se prenguèt la Pançarica sota braç e sota genolhs per li faire passar lo sulhet sensa que lo toquesse dau pe. La pòrta se barrèt darrier la governanta.

Aquesta, era pas barjacaira. Quand anava ai compas a l'espeçariá ò dins lei masatges, esparnhava mai lei paraulas que lei pecetas. Levava leu la dotzena d'uòus, lo conilh, lo polastre ò l'espatla d'anheu, e s'emportava la saca de comentaris sensa la dobrir. Confirmèt pasmens lo maridatge. La Pançarica seriá desenant Pançarica de Monget. Lei consciéncias moralizairas de l'endrech aleneron de contentament.

Mai lei vielhs dau pedrís dins son atencion longassa començavan de sentir montar una inquietud. Dins lei primierei jornadas calorentas d'agost, devers lei detz oras que

venián prene la faccion sus lo banquet, entendían de bolegadís dins lei membres de l'ostalàs, detràs leis estòrias, e mai de sospiranças e de raufeus que montavan fins au quilet quand era pas a la bramadissa a pron pena estofada. Risián entre elei. Se requinquilhavan l'eime d'un sovenir de jovença, au ritme de la cantilena pançariquina. Trobavan pasmens qu'una fin de matinada, aquò's pas una ora per aquò, quand avetz tota la nuech en legitim matrimòni. E mai aurián quasi planhegut lo Monget, en se pensant de çò qu'avián entrevist de la femnassa, aquel agach de velós negre magnific, mai tanben un pauc diabolic, e la borreta espessa sus la labra d'en aut, bela, si, que pasmens d'un peu mai auriá virat a l'estraneza d'una mostacha.

Lo pensament montèt d'una òsca quand lo rodelet s'avisèt que lei remenadís, lei brams e lei siscles s'ausián non solament au matin e au vespre, — çò que fasiá ja doas sesilhas destemporivas —, mai en plena tantossada, au pus flambant de la calor, sensa comptar la nuech, a tota ora que passessiatz sus lo plan. Lo grand qu'aviá de pena per dormir s'embraièt a miejanuech un còp, a doas oras un autre per anar niflar lo fresc dau defòra e susvelhar la drilhaça. Liset dau Barri d'aut anèt trevar l'endavant de l'ostalàs au moment que tot lo vilatge penecava. La tampina pareissiá de molar ren qu'ai temps de manjadas, ont lo bruch dei sietas remplaçava lei cridas amorosas e dins leis estiradas, de mai en mai acorchidas en s'avançant l'agost, que la dòna tocava Chopin.

Lo paure dròlle anava s'estransinar, aquò era segur. La Pançarica anequeliriá lo Monget, lo secariá, ne laissariá a la fin de l'estiu ren que lo babòt. Amb aquò que ni l'una ni l'un sortián jamai, ni recebián ges d'amic. La governanta sufisiá ai relacions exterioras. Deviá tanben jogar au dintre un ròtle misteriós, que se l'entreveguèt dins l'encastre d'una fenestra, un, jorn qu'una ventaròla faguèt landar una estòria: teniá en man un foit grand de carretier. Revirada devers l'endedins, golava la ràbia. Un frejolum passèt dins lo tremoladís dei vielhs espinchaires.

Es, çò crese, au començament de setembre, una nuech de tempesta, que lo Monget s'enfuguèt. L'aiga tombava a tombareladas sus lo planet, lei bofes d'aurassa levavan de teules ai coberts. Cadun s'aclatava au sieu, afasendat a reculhir dins lei platàs, leis oires, e lei dorgas l'aiga que traucava lei postams. Lo tron redolava sus lei serres, lo fouser davalèt una carriereta. Foguèt la segonda que la Joana, una veusa que demorava sus lo plan, a ras dau pedrís e de la parra aguèt la pòrta enfonsada d'una ventada. Asulhèt la bòla de fuòc que sautava coma una pauma en traversant lo relarg de terra trempa, e sus leis escaliers dau portau, en fàcia, lo Monget tot verd e blanc, amb de belugas, que semblava, a la poncha dei dets levats en dessus de la testa, la boca duberta de l'espavent. La Joana era tanben tota electrica, pivelada e sanglaçada. Abans de tornar a ela, aguèt lo temps de veire l'òme bombir e se perdre, sus lo camin dau fouser, dins la plueja e la nuech. Après eu s'encorreguèt la governanta, una poncha sus lo clòsc e leis espatlas.

Dequèt se faire ragantar, l'òme, un moment puei dins lei vigieras, avau de l'endrech. La raissa contunhava. Joana capitèt de tancar la porta. Cadun demorèt

estremat au sieu. L'endeman, sota una lutz jovenòta, amb una frescor dins l'er qu'anunciava lo tombant de l'estiu, lo vilatge semblava netejat d'angoissa e de pecat. Mai tre leis onze oras de la matinada lei vielhs ausigueron que dins l'ostau la tampona recomençava.

Amb un pauc pus d'intelligéncia psicologica, per tant, en mai de son atencion galavarda, aurián pogut arremarcar un aflaquiment dins lei cridadissas e un acorchiment dei raufeus. Coma se lei fòrças dau prince de la festa, de l'abat de la jovença molavan e mermavan, e que lo rabalesson mortineu sus son carri de triomf, foita chivau, lei grinhons venon de ròssas. S'aviseron de la descasença, lei papetas, solament quand l'apasiment foguèt silenci. Una, doas jornada, antau que ren se passava pas. Mon grand venguèt chaurilhar de nuech e l'endeman parlèt d'una patz esfraiosa dins l'ostau, ont una velhòla metiá una estela tremolanta, vesibla per la fenestra granda, signe d'una agònia ò d'una preguiera de pentiment ?

Foguèt aqueu jorn d'aquí, — setembre era pron ben entamenat — qu'una camioneta arribèt de Vic cargada de tres gerlas grandas de terra crusa e rosseta. Es que la dòna anava reconstituir au naturau son blason dins lo jardin embartassat que sabiam, de l'autra part de l'ostalàs, ailà qu'una parabanda plomba sus lo gaudre ? Lei dos emplegats de la fabrica lei porteron, tot vist, dins l'ostau e pas dins lo jardin: au mitan dau salon, aquò se compreguèt ai tuerts e au tarrabastejar, lei pauseron. Lei dorgassas eran grevas, mai leis obriers n'aprofechavan per lei manejar d'una sòrta de canelon, en terralha tot parier, que, leis aisinas avián en mitan de sa pança. De gerlas parieras degun n'aviá jamai agudas vistas, au vilatge, mai era pas besonh d'una sciéncia fina per comprene que podián servir au vin. Mai quet vin ? La Pançarica aviá quauquei terras sus la comuna, mai ges de ben en vinhas. Dins lei jorns d'après, s'esperava naturalament que lo grand viure viresse au gròs beure, lei votz anavan s'empastar de vinassa e lei rotaments remplaçarián lei rauquejadissas.

Ren d'aquò: Chopin tornèt rajar de la fenestra sus lo planet en nòtas mai liquidas que non jamai; de còps una polonesa emportava l'estrambòrd de l'auditòri, se devinava una mena de mudason dins çò pus interior de la Pançarica: un eime que s'engrandís, una arma que se madura, una sensibilitat que passa ai grandeis aussas de la natura feminina tard complida. Foguèt lo moment que ieu badere lo mai dau jorn entre leis ancians. Breçat de la musica, aclapa dau sentiment dau ben, transportat per la seguresa d'un art digne d'una capitala, me fondiáu en admiracion muda. Me sentiáu tanben tirat de ieu, de mon estat de pichon rustic, menat a de plasers d'una mena superiora a tot çò que l'endrech podiá concebre ò me porgir. Deve de segur a aquelei jornadas d'una fin d'estiu una educacion sentimentala e esteta que ges d'escòla aristocratica de Barcelona m'auriá delargada. Es pas de besonh d'apondre que veniáu amorós baug d'una dòna que l'edat, l'elegància, l'art amb lo reng sociau metián tant aut en dessus de la presa. L'aviáu vista dos ò tres cops, pas mai, defòra, dins sei vestiments d'estiu. Me l'imaginave dins son

ostau, au piano, dins una camisa longa forfolhanta de dentelas, leis ondas pron marcadas dins sa cabeladura negra, la cara reversada per beure la melodia que li grelhava dei dets, lei possas un pauc descobertas e tombadissas entre doas margas d'estòfa que rebofava. La duenha li virava lei paginas. Subrimpausave a la vista idealizada de la Pançarica una gravadura de mòda que la maire aviá empegada a la paret de sa cambra e que datava de son jovent, deis annadas trenta, çò pense. Coma sus l'image i aviá ges d'òme representat, me fasiáu l'esparnha dau Monget dins mon somi.

Per quant ai sospirs, raufeus e crits que tant prenián d'importància dins la gacha dei vielhs, leis aviáu ben entrausits. Viravan dins mon sovenir coma l'interrogacion sus un misteri fons, quasi religiós. A mei demandas d'explica, lo papet aviá fach responsa d'una repotegada amb amenaça de carpan. Quand la tampina començava, me virava dau semenat. Lo sentit dau misteri, l'impression d'un rite vedat a l'enfantuenha me fasián la Pançarica que pus bela e celestiala.

Lo crit montèt, dins lo temps que badave encara meravelhat de la musica que veniá de s'acabar doas minutas aperabans e que la sentiáu encara quasi me chaspar lo còr sensible. Au crit faguèt seguida un temperi de rauquitge, de paraulas embrenigadas, de sonadas coma quau se nega, de brams de victòria coma quau sòrt d'un perilh de mòrt. Lo grand me prenguèt per lo braç: “ Vene, rintram ”, me faguèt subte e rufe. Entenderiam la governanta que barrava la crosada. Per lo primier còp aviá la vergonha de l'immorala voluptat de sa mestressa.

Me tengueron, lei jorns que seguigueron, a l'escart de la plaça. Saupere puei que d'a travers lei fenestras ara tampadas, passava un remenadís d'infern que fasiá gaire de cessa ò de pausa. Lei jorns fogueron tres. Au quaten, quasiment dins la nuech encara, lo taxi de Vic venguèt querre lei dònas. Dise: lei dònas, perque la Joana, que se meteguèt drecha au bruch dau motor e espièt per l'ascla de sei contra-vents, era pas ben segura d'aver vist lo Monget dins la lutz trebola de l'aubeta, entre la Pançarica e la serviciala, totei doas en granda tenguda negra, se seriá dich de dòu, e mai la veleta tombada sus la cara, per mai de romanesc. O dise tanben perque lo Monget comptava tan pauc dins l'estima dau vilatge, que jamai aurián dich autrament que: lei dònas, per parlar de l'estranya triade umana que tot l'estiu nos aviá fach virat l'idea dins lo sicap e montar l'imaginacion au trast.

L'automne fuguèt aquí. Lo vilatge s'interiorizèt de mai en mai la vida, dins de jornadas de mai en mai cortas sota la pagòda de ceramica de son casteu erotic. Puei l'ivern... A la sortida de l'ivern, nòstra comunitat acordada au ritme de la sason, coneguèt la boloversa.. Venguèt en autò un inspector de polícia, morre ponchut, la casqueta redona coma un personatge de roman anglés e de garramachas de tela botonadas sus lei boteus. Anèt bofar son fum de pipa, amb sei dos companhs respéchós, sota lei fenestras tampadas de l'ostau Pançaric. Puei interroguèt lei gents, la Joana primier, lei vielhs, l'especiera, quauquei familhas dei masatges ont la governanta anava comprar d'uòus. Era, de son caire, de la mena dei paucparla. Pasmens, coma se desraba

pas una entresenha sens ne donar lo tròç d'una altra, sauperiam que la Pançarica e lo Monget avián desaparegut de Barcelona dempuei novembre. Es a la demanda dei gents de l'omenet que se fasiá l'enquista. L'inspector aviá degut constatar d'en primier que l'apartament dau Passeig de Gràcia era estat vendut, que leis amics de la societat artista i eran plus ges estats convidats. Per aquò, degun podiá dire ont la Pançarica aviá menat son mond, un còp realizada en sòus sa fortuna immobilièra. L'ostau de vilatge tanben era mes en venda. Mai lo notari que se n'entrevava era dins una granda dificultat: la vendeira deviá li laisser sa nòva adreça, e aquela adreça jamai arribava pas.

L'inspector tornèt partir lo vespre, aprovisionat de dires e de creires que li gonflavan la clòsca, li donavan leis arcanetas, li fasián rufar lo front. Lei pipadas arrestavan pas. Chifrava olimpián dintre una nívol.

Son passatge nos laissèt totei espelofits e quequejaires coma un galinier après lo passatge de la mandra. De velhadas improvisadas se perlongueron dins la nuech neblosa fòra tota costuma. D'òmes parleron que tre l'endeman farián petar la pòrta amb un pau-ferre per anar niflar dins l'ostau lo fum dau misteri.

N'agueron pas mestier. Lo matin, a uech oras, l'inspector era mai aquí, amb un sarralhier de Vic. Demandèt per lo cònsol. Dins l'oficialitat rituala se faguèt la dobertura. Intreron. Monteron l'escalier dau dedins. Un policier teniá lei badaires.

Vaquí, segon çò que lo cònsol contèt puei, tremolant e bret de l'emocion, segon çò que ieu aprenguère fòrça pus tard, que la comunitat dau vilatge, d'una sola entenduda, nos protegiguèt, leis enfants, de la revelacion terribla, tot lo temps qu'agueriam pas pron d'eime per la recebre, vaquí çò qu'esperava lei furnaires au secret de la Pançarica.

Au centre dau salon, una dei tres gerlas era quilhada sus una mena de sòcle velossat, coma aquelei ont au segle passat se pausavan lei faus Praxitèles deis interiors borgés de tota Europa. Lei doas autras eran detràs lo piano, a mitat escondudas. Mai l'estatua aquí, era un grotesc, e lo cònsol comencèt per petar dau rire. L'inspector lo faguèt tàiser, qu'eu se mesfisava d'una tragèdia.

Pasmens, per rire, n'i aviá. La gerla enartada era pintada en figura d'òme: l'en-aut retipava a la gròssa la cara d'En Monget. Un Monget nus. Lo canelon li servissiá de quequeta, una quequeta d'aitan mai obscena, caramentant de i pas creire, qu'un tap roge la sagelava. Dau canelon l'Inspector se sarrèt, se clinèt per espinchar, paupar, niflar: "A servit", çò faguèt. Aquí l'òrre clavèt definitivament lei rires porcàs.

Mai çò pus orrible era encara per descobrir. D'efiech, la gerla era tapada d'un cobert. Un policier lo levèt d'aise, en fasant sautar de la poncha d'un coteu la cera que lo pegava. Reculèt estabosit. La curbecela retombèt. Una odor estranha aviá pres tot lo membre, e fasiá leis òmes se rasclar la garganta.

Emporteran la gerla. Tot lo vilatge la veguèt passar, una ropa pasmens encenchava la pança per idea de pudor. A Barcelona, pas abans, au Govern civiu, pas pus bas, la destaperon en solemnitat e troberon lo Monget, cambas replegadas, genolhs sota lo menton coma una mòmia peruviana, dins la cera de candelas fondudas, la peresina, un pastissatge de pega. E maigre maigre: lo maigrum de la mòrt cavava l'òme trace. "E mai confit, aviá servit", nos comentava lo cònsol qu'era estat a la cerimoniá dau destapatge. "E quand se pensa qu'aviá la Pançarica comprat tres gerlas, apondiá pateticament; es que voliá ne confir dos autres?"

La Pançarica, pareis que la sauperon en Bolívia, quauqueis ans puei. Mai la pogueron pas faire extradir. S'era refach la fortuna dins lo comerci toristic dei terras precolombianas.

L'encantaira de serp

La cauna bresilhèt de protestas siblejadas qu'òm se seriá cresegut entre ratapenadas. Avian pres un premier bofe devers l'acabament dau raconte, aquí que se sentiá venir l'afros sens saber encara de qué seriá e coma o seriá. Jordi Castellet aviá d'aquò acorchit la conclusion e la suspenda narrativa trencada nos era d'aitan mai brutament tombada sus lo morre. Leis arguments s'organizeron, sortigueron dau remenadís, mai eran tan quichats e nombrós que se mesclavan a i ren comprene. "Zo! çò diguèt Gianfranco que voliá pas perdre lo govern de la cerimoniá nochala, que cadun parlesse en son torn e faguesse sa critica dins sa colona."

Foguèt una critica severa. La resumirai en destriant doas menas d'arguments, que fin finala tant s'escambiavan entre criticaires coma s'especializavan dins la paraula de l'un ò de l'una. L'argument etnic era pron generau. Era una denóncia de l'ispanitat, d'aquel estil negre e roge, que n'avem un pauc pron que viresse au tragic sexuau. E, donat que Jordi protestava qu'era catalan, adonc anti-iberic per eime nacionau, Yann lo Breton se faguèt francés pèr vantar la luciditat joiosa que Sade a sauput metre dins la pintura dau crim, ajudat dau classicisme biaissut d'una lenga tota filosofica. "Ton istòria es ren que crestiana, e mai catolica, e mai jesuitica. Pudís l'escafit coma una sacristia. Chaucha dins lo rite de pecat. Se vos levan lo sentiment dau pecat, jamai plus verguejaretz, leis Espanhòus." Naturalament Ramon era luenh d'aprovar. Pasmens se regalava un pauc, en bon Aragonés, d'ausir denonciar per la consciéncia internacionala lo creire catalan de fugir l'iberisme. Anava entamenar una dissertacion saberuda sus l'influéncia que l'imaginacion de Verdaguer patiguèt d'una literatura religiosa, essencialament ispanica, jesuitica, apocaliptica, torçada e complexadassa, mai aquò era comentari erudit e contraversa de clergues. Gianfranco copèt.

L'otra part deis arguments preniá sa rasic dins lo reversament de tematica que nos faguèt resquilhar, Jòrdi en contunhant Carlina, de la sexualitat masculina malautissa a la feminina galhardassa. Mariton i vesiá ren qu'un passatge d'una fantauma mascla a una outra encara pus mascla. “ Avem agut dos images de la femna tan neurotics l'un coma l'autre, çò comentava d'una votz *ex cathedra*, dempuei son recanton de nuech absoluta, la femna deïtat e la femna satànica, e sus un tema parier, qu'es aqueu de l'amença sexuala que sentís l'òme quand se sarra de l'autra que siam. D'una banda la paura dau con sagelat de pudor, de l'autra la paura dau con manjaire abramat, la quequeta trencada ò la quequeta engolida, ne siam sempre au vertige dau trauc. En tant que femna, acuse, denóncie, au ban de l'Istòria.” — “Arremarcatz, apondeguèt Irmela l'Alemanda que i a finalament tant de fam maudicha dins Eleonòra coma dins la Pançarica. Lei dos racontes van a la meteissa tòca la censura dau desir feminin.

Dins l'afaire, tu, Carlina, as agut un tòrt dei grands de pas comprene que la legenda que ta grand te transmetiá, era ren que l'inscripcion en tradicion de l'interdich màger que dona son arquitectura a la civilizacion judeò-crestiana, e que, tot pensat e rebutat, nos impausa a nosautres femnas l'imperfeccion sexuala trafeganta deis òmes. Siás pron italiana! Amb aquelei Latins de Sant-Peire, foguesson femes, se liberarà pas l'umanitat.”

Gianfranco, onest e mai òme e italian, trobèt qu'aqueu retorn a l'ètnic era lo ponch d'orguena dins una contesta sens solucion possibla per l'ora qu'eriam, e demandèt se quauqu'un d'entre nosautres podriá pas desplaçar l'interés e l'atencion, amb un conte que parlesse ni d'àngel ni de bèstia. “Parlarai donc d'una mecanica”, intervenguèt Ramon. Lo silenci se faguèt. Leis expandits se bolegueron sus sei jaças preciosas a prene la posicion melhora per l'escota. Carlina m'esquichèt la man dins la sieuna, idea benleu que la mecanica me fagués pas doblidar la carn e lo conte nòu lei delícias assaboradas dau pecat.

“Es una istòria veraia, e mai una aventura que m'avenguèt a ieu, comencèt l'Aragonés. Ai ficcions fantasmaticas, ont anam cercar la confession inconscienta dei malaisanças dau contaire, prepausa de substituir la confession biografica tota drecha.

Plantegem primier lo scenari. Lo luòc ont aquò se passèt vau ben la placeta dau vilatge catalan e mai passa la beutat deis orizonts en olivetas d'Urbino. Es sota lo rocàs de Monegue, que lei Francés dison e nos fan dire Monacò, un escalier, un jardin tot l'an subrecargat de flors e una villa de luxe que la bastiguèt Carles Garnier . minor arquitecturau entre l'Opera de París e lo Casino de Monte-Carlo; lo trobariam laid, i aguesse pas la color de la peira, la lutz, lei palmiers, lo rebut de l'aiga dau pòrt dins lei veires dei fenestras. Aquelei d'entre vosautres qu'an agut l'astre de trevar la Riviera de Niça an reconegut l'ostau ont s'es rejoncha la colleccion d'automats de la Dòna de Galea.

L'astre foguèt per ieu, en 1976, un reportatge qu'aguere de faire per *El País*, sus la fonccion intellectuála dau Principat. Enquista qu'estirere a mon leser, la fonccion estent malaisida de desgatjar, e per una rason intima qu'ara vos dirai.

D'enfança, coma vosautreï totei, probable, sentiguere per leis automats una amistat que tòca au rabiment. Dins l'ostau de mon grand, a Saragòssa, i aviá coma en tanteis ostaus borgés de l'Euròpa nòucentista una mecanica que se montava amb un det e que fasiá balar la dama, un biais de sobeirana que duerp lo baleti au palais, e l'oficier, aquest podiá passar un generau ò un marescau, s'era pas simplament un rei. Mon grand sonava la femna Maria-Cristina e l'òme Amadeo, lei remirava que se saludavan e escambiavan sei plaças sus una musica rovilhada, n'aprofechava per me donar una leiçon d'istòria de granda, malastrosa e defunta Espanha d'abans la perda de Cuba. Lo grand me moriguèt en quaranta-cinc, dins lo temps pus negre dau franquisme, temps que dirai d'una Espanha absent. Pareis, la grand me o revelèt, que demandèt que li portesson l'automat un pauc abans lei darrièrs badalhs. Passèt l'arma a l'esquerra, mentre lei grandors ancianas dau país li dançavan lo manuguet passit dei dinastias escambiadissas.

Mai dempuei de temps, per ieu aquelei desgaunhaduras cracinantas de l'uman avián perdut lo sens istoric. Mei rabiments de dròlle avián pres la fonsor e l'incant d'una somiariá a mitat sensuala, a mitat filosofica. Totjorn grand amator d'automats meis amics me coneissián. Me n'ofrissián per mon anniversari ò per mon sant, de complices, de mai ò mens polits, de grotescs e de romanescs. Ai ma colleccion a Saragòssa: la maquineta eiretada dau papet i es, dins una veirina, enrodada de moninas cabussairas e de soudats a l'exercici, e coma o podetz devinar, de fòrça marquesetas podradas que fan la reveréncia. Amb leis ans la costuma m'es venguda de me prene pacientament au jòc de la distància abolida. Sufís de perdre la mesura de l'objecte, que la dona la comparança amb l'environa; per aquò lo pus simple es de s'avesinar la cara e l'agach. Podetz adonc creire que l'automat a la talha de l'estre verai. E vos metetz a viure amb eu, tirat dins son cercle de movement, pivelat en soma. Tant per la sensualitat. La filosofia es una mena de retorn sus l'enclausidura; l'afavorís lo cracinar dau mecanisme, la traça de l'artifici. Ren de ben extraordinari: la reflexion sus l'òme-monaca, sus la destinada bofeta. La cançon francesa: *trois petits tours et puis s'en vont...* Mai es una pensadissa atrivarela que podetz vos i abandonar d'oradas.

I a pasmens quauque ren d'autre que m'ensenhèt lo museu de Monegue. Crese que s'aprèn a la talha dei monacas antropòmòrfas. Me n'avisere pas lo premier còp qu'intrere, ò pusleu, l'efiech se faguèt fonsament dintre ieu sens que n'aguesse una consciéncia clara.

Aviáu escalat tissós e joiós la montada a balustrada, attraversat lo jardin, pres la bilheta. Passere una orada dins lei doas estàncias, badere longament la grèpia napolitana, ne finissiáu pas de remirar lei petetas tan farotament vestidas, a la dinneta, au jòc, au salon. En coneisseire me chalave de la perfecciondeis òbras e

m'atencionave a l'astúcia dei mecanicas espausadas: leis escapaments avián ges de secret per ieu, me congostave de lei comprene tornarmai aquí qu'eran espausats dins sa nuditat. Me fasiáu de mai en mai entre mieu que lo geni es dins la simplicitat. L'automat mai capitat dins son movement es pron de còps la resulta d'una tròba evidentá, d'una dentadura de ròda plaçada aquí que caliá, de la sincronia, de dos agres levats per un sol contrapés.

Un bronzinadís musicau me tirèt d'aquesta contemplacion. Per lo plaser d'un rodelet d'enfants, un gardian aviá començat la demonstracion. Dau segond plan, davalere en tres sauts. Amb lei manits, auriáu cridat la gaug, davant lo Pierròt qu'escrivi d'una pluma d'auca pus longa que son braç una missiva d'amor sota la lampa; davant lo rapin, capelàs, lavaliera, braias caireladas, que vira lei paginas de son quasernet de caricatura; mai que mai davant la jogaira de clavecin, lo cap d'òbra, se ditz, e de verai aviáu jamai vist tant de finesa dins lo movement dei dets sus lo clavier, dins lo batre acordat dei parpelas, a ges de mariòta tan preciosament atrencada.

Sortiguere tant esbalausit que deguere me passejar un moment long per me tirar de l'enclausiment, e mai pense qu'aviáu subretot enveja de lo perlongar. La fin mesa a la mòstra dei movements per lo gardian m'aviá semblat una insuportabla privacion de plaser. Tornariáu l'endeman a l'ora qu'aviáu notada, e puei totei lei jorns que podriá durar sensa escàndol mon sejour a Monte-Carlo.

Es l'endeman que la rason vertadiera de la magia nòva que me bolegava au dintre, m'apareguèt d'a plen: çò qu'ai ja dich de la talha dei monacas. S'aquela talha es la mejana de la colleccion Galea, digam a l'entorn de cinquanta centimetres, es impossible que joguessiatz, coma ai sempre jogat dins mon privat, a vos sarrar d'elei en perdent la mesura dau reau. Donc vos pòdon pas aculhir en despaisament. Lei devetz prene per çò que son, una sembla-umanitat, que demòra a sa plaça e vos quita a la vòstra. Mai coma se quilhan d'una auçada que lei tira de l'estat costumier de joguinas pequerletas, lo sembla es pas tan sembla qu'aquò. Sabe de personas que son geinadas per aquela semblança dissemblança, coma se contemplavan una umanitat veraia qu'aguesse quauque ren de pas uman: finisson per virar l'esquina, parier lei badaires de zoo que lei monards atrivan e rebutan, parier aquelei que se senton pas d'aise amb lei nanets ò leis enfants.

Ieu, mai que degun bensai, ere geinat. Mai per aquò me seriáu pas desrabat a l'impression. L'aprefondissiáu d'un vertadier vertige. Filosofic, plus gaire. Lei monacas que remirave donavan gaire de matèria a la reflexion sus la destinada. Èran tròp adorablament carnalas. Mai sensuala, si-bèn.

En parlant de sensualitat, n'arribe au nos de la confession. La monaca que mai me taravelava era, a costat d'una fenestra, dins sa veirina, l'encantaira de serp, òbra requista dau mestre Decamps, que data de 1890. La femneta negra es una perfeccion de formas sota la tunica de lamat esbrilhaudant ; la boca que vai bofar dins un

trompilhon de coire es mieg duberta, lei labras dessenhadas en alenada de dive ssa, una granda flor d'esmaut e un bendeu sarran la cara deliciosament; un cercle esmautat es tanben un biais de metre en releu lo gras delicat de la cavilha. L'autor a pas pogut fargar aquela maravilha sens una piracion amorosa. Es qu'a pres per model una vertadiera Africana ? Segur.

E la deviá desirar e mai adorar fins a la foliá. Somiave antau de l'eternizacion dau sentiment dins l'efigia, lo primier jorn e encara mai lo segond, quand lo gardian dobriguèt la veirina e meteguèt lo movement dins la mecanica. La serp boleguèt la testa e ponchèt la lenga devers la boca de l'encantaira. Lei parpelas bategueron. Lei labras tressaligueron. La tunica foguèt levada d'un respir ritmat, capitat fins a l'illusion totala de realitat. Disiá a la foliá. Cau estre fòu de passion per pas s'acontentar d'immortalizar la beutat de la femna amada per l'image; per voler tanben faire escapar lo viure a la mòrt. L'encantaira viviá a cada vespre que lo gardian de Monegue virava la clau dins lo sòcle, alenava de sei possas redonas sota un teissut sensible, prometiá de voluptats d'un aletejar de cilhas, durbiá la boca que se podiá pas imaginar que lo bofe ne sortigués pas. Viuriá de tant qu'aqueu museu restariá protegit, gardat e alandat au desir dei vesitaires.

Per l'ora, era per ieu que la filha viviá, era per mon desir que jogava en silenci de sa trompeta. Se la serp bolegava testa, lenga e coa, lo vertadier encantat era ieu. Lo gardian, lo tresen jorn, en me vesent tornar, deguèt me prene per fadat. Mai deviáu pas estre lo primier: brandava lo cap d'un er d'entenduda. Lo miracle d'aquela òbra, es que Decamps es mòrt Dempuei un beu brieu de temps, e amb eu son desir, mai aqueu desir se renòva amb lei badaires de Monte-Carlo, e d'aquela maniera l'autor se faguèt tanben immortau. Lo gardian benleu participava au miracle. Lo sosprenquere lo tresen jorn, que sa man en anant virar la clau calenhava d'escapada lei rens e lei cueissas de ma Sarah.

Perque li diguere Sarah dintre ieu, a la monaca. Un nom biblic que sa rauba, la color de sa peu, sei belòias e la serp semblavan d'impausar. Ere en plen cantic dei cantics. Jamai aviáu donat de noms ais automats de ma colleccion; aquest còp, virave canturla. Coma aviá virat lo Decamps, que me caudriá ben m'assabentar sus eu, amòr de m'avesinar dau model, de l'extraordinària beutat negra que...

Mai aquela recerca la remandave a l'avenir. La racionalitat dei coneissenças era ren qu'un biais fugidís de m'assegurar un pauc dins mon resquilhament, dins ma casuda au temple de la foliá voluptuosa. La Sarah d'origina era mòrta. La Sarah dau museu, vivia ela. Es de l'automat qu'ere amorós. D'abòrd qu'amorós o ere: dins la nuech que seguiguèt la tresena vesita, me desrevelhere au mitan d'un somi que laissava ges de dobte sus la natura de mon atrivança carnala ni mai sus lo desenvolopament sentimentau qu'aviáu fach d'un desir. "Sarah, ma pichona Sarah", bretonejave entre dos lençòus trempes de susor febrila. L'adjectiu "pichona" disiá ben tot çò que voliá dire : a l'encòp la tendresa qu'a la costuma, apichonís son objecte, e la

quita pichonesa de l'automat, aquela talha sota-umana qu'es encara dins l'uman, lo misteri qu'enflamba la tendresa.

Lo cinquen jorn, m'ere pas avisat que tombava lo 1er de mai. Lo museu era tampat. Demorere davant la grasilha a madurar un codonhàs de desir decebut. Malaürós coma lo nòvi solet au rendetz-vos. D'un biais, l'auvari foguèt sanitós. Drech davant lo portaneu pestelat, me fasiáu agachar dei gents que se passejavan. Capitere a un moment de me veire amb seis uelhs. Me jutgere abestit. Encara pus neci que ges de passejaire o poguesse pensar: amorós d'una peteta. Dintre a l'hôtel per avisar que partiriáu deman matin. Dins la nuech pastissere un article per mon diari, ont de la fonccion intellectuala de Monegue disiáu mai que mai qu'era una mòstra, un artifici, un automatisme qu'amb sa mecanica de rescontres de luxe e de collòquis toristics, suplissiá la manca d'una vida vertadiera deis arts e de l'esperit.

Lei mesadas passeron. Me jutjave garit de Sarah, que me'n venián plus gaire que de somis nocturns gaire equivòcs. Cadun dins la vida viatjam amb nòstra maleta de somis que, se la caliá dobrir, nòstre orari perdriá la rason e mancariam totei lei trens. Adonc me fasiáu tan despertat e rasonable que l'annada puei me maridere.

Gaire de temps après lo maridatge, amb la molher eriam a Madrid que legiguere un carteu ont s'anunciava una exposicion d'automats. Lo còr me'n foguèt peçugat. Mai me revenguere: era gaire probable que s'espausesse ren de la colleccion Galea, estacada a Monegue; se per còp d'astre una peça ne foguesse estada tracha, podiá pas estre l'òbra deis òbras, tan requista e escreta coma la Gioconda ò la Vènus de Milo, e fin finala, s'ela era venguda a Madrid, es qu'ere pas pron enfortit dins ma rason per m'acarar sensa perilh amb l'automat?

Intreriam, la femna jogarela e apetissada, ieu orgullosament assuausit, au planpè, que se teniá la mòstra. Totei dos nos passegieriam entre de scenas de la societat borgesa dau segle passat. Aquò era lo tema retengut: tantossada parisenca dau temps de Napoleon III ò de Fallières, la serviciala amb la còfa de dentela e lo faudalet brodat pòrge lo tè, l'òme vestonat abra lo cigarro, sa mostacha se leva amb una ussa quand la broqueta vai quasi tocar lo gròs Habana negre, lei femnas charran davant la chaminea, la drolleta tintorla la titei. Çò que finiguèt de me rassegarar era la talha dei personatges: la màger part de la grandor naturala. Leis òmes era un pauc pus auts e espatluts que ieu. Realisme que se virava contra se: perque, maugrat un refinament dins la fasenda e un acabament de factura dignes dau Museu Grevin ò de Madame Tussaud, se podiá pas creire estre davant lo mond verai. Encara, s'aquò eran pas estat d'automats, l'illusion auriá pogut jogar en aparéncia de realitat gelada. Mai tre que lo movement se metiá dins la scena, i aviá dins eu una rigiditat d'artifici que sa repeticion confirmava. A copiar de tròp, la còpia tòrna messòrga. M'enujave. Badalhave. Podiáu pas quitament retrobar ma somariá d'enfança, estacada a una reduccion de vida, a d'objectes preciós e pichonets.

Tot cambièt d'un vam. Recacere una nhòca au cròs dau ventre. Mentre que la molher era a rire d'una orquestra de negres, mai grands elei que natura, entreveguere en dessús d'una veirina una fotografia. Era Sarah, presentada dins una notícia coma un deis automats mai celebres. Una Sarah que i entrevesiáu per lo primier còp sei formas sensa la tunica. Meravilha mai perfiecha que o aviáu somiat. Lo pes dei possas, l'ample deis ancas respondiá a l'espessor dei cavilhas: la beutat era non pas academica, mai d'aquelei, personalizadas, ont personalament s'estaca lo desir. Son autor aviá butat fòrça luenh la precision voluptuosa. Una borreta i asombrava en triangle la tombada mofla dau ventre, una altra se devinava sota lo braç senestre que teniá la serp. La flor dei possas, i auriatz tastat lo gran a la pèu, l'auriatz coneguda viva au galinear sota la careça.

Me revirere per esperar que la femna aguesse acabat sa forra de rire a l'orquestra negra. Ieu una campanejada me remplissiá l'ausidor. Anave pas m'estavanir? Sortigueriam: poguere escondre ma pallor dins la lutz verda d'una ensenha. Dau vespre puei n'ai gardat gaire de sovenirs. Carrieras, rescontres, sopada. L'usança dins la desatencion. Prenguere l'escapa d'un mau de cap per m'anar jaire solet abans l'ora. Sabiáu que dormiriáu pas, que l'image de ma pichona Sarah nusa me quitariá pas, que la regalida aviá mai gisclat dei cendres dau destenembre e que s'amortiriá pas de tant que m'aguesse pas consumit tot.

Lo matin, la decision era presa. Sarah, me la caliá. L'anariáu reveire. E se lo desir d'ela era tròp fòrt un còp que l'aguesse mai vista, a Monegue la raubariáu. Que m'embarren puei au manicòmi! Fòu o ere: seriá rèn que justícia. E refugi. Passariáu la resta de meis ans a viure de testa aquel amor impossible en realitat. Enclausit. A dançar coma la serp davant de boquetas que tocariáu jamai de ma lenga.

Trobere encara pron de rason dintre mieu per salvar leis aparéncias socialas: demandar a mon diari una mission d'informacion en França, l'obtenir, apreparar la maleta, comprar la bilheta, telefonar a Monegue que me gardesson una cambra, arribariáu a la fin de la nuech, potonar la femna amb un er de tristum au pe dau tren. Era una rason dins lei menudalhas que me protegissiá la foliá, en soma, que me la confortava.

La foliá petèt dins lo viatge. En idea, dins ma cougeta, faguere a Sarah un amor de paradís, que ne plorave e choquetave. Un companh de viatge se levèt per me demandar a sotavotz se podiá faire quauque ren per ieu. Li mostrere rabiosament l'esquina. L'amor a Sarah, lo faguere encara dins la cambra d'hôtel ont esperere lei nòu oras a me revirar sus lo liech, bacelat de la tempesta interiora qu'arrestavan pas seis ondadas de s'acorsejar: una salivava que l'autra se gonflava, lo desir assautava lei peiradas de l'eime.

Cenchat d'un darrier reteniment, rasat, la man crespada dins la pòcha per escondre lei tremoladas, a detz oras manca un quart siáu davant la grasilha dau museu

Galea. A detz oras, un empleg at la destanca. Lo gardian: sembla pas de me remetre, dos ans an passat. Escale dins lo jardin sus sei piadas. Passa darrier la banca per me vendre la bilheta. Es que me seguirà dins lei salas ? Non, que desplega lo diari, se quilha lei bericles sus lo nas, s'assetta. Lo matin, tant d'ora, lo personau es encara limitat a eu.

Sarah, la vaquí sus son sòcle. Dins sa veirina que lusís de solelhada jovenòta. Sabe que se duerp de costat. I aviáu pas pensat: cau una clau per dobrir la preson transparenta. Un assai pasmens. La sarralheta jòga: la clau i era demorada. Signe dau destin ? Ma man es dins la caissa. Ma man avança devers la tunica, ne sent la frescor quasi metallica. Davala, enròda, agolopa una cavilha que l'emplís. La mesura exacta. Lo plaser perfiech. Ma pichona!

La man remonta, chaspa lo redon dei cueissas. E s'arresta. Agache ma man subran engrepesida. Coma la man de quauqu'un mai. A soslevat la tunica. Aquí, au pus mofle e doç de l'estre desirat, una manca. Sarah a ges de ventre, senon un arc de bastidura que teniá sa tunica en redon e podià alenar sus una mecanica. La mecanica, la vese tota, gaire complicada: ròdas grossieras, agres lusents, morenadas a l'anciana. A l'aise dins lo cròs.

Me sente una ponha sus l'espatla. Ause la votz amistosa dau gardian "Vos tanben, avetz vist la fotografia dau model?" E coma me revire sens comprene: "Òc, dau model. Aiçò's ren qu'un automat".

"E vaquí, clava la votz de Ramon, de verai confessat, mon biais a ieu de contar coma lo desir tua. Prenetz-ne la filosofia."

La filha d'Ossian

Una bela enveja qu'ai, marmusèt Mac lo Celta, sa votz leu prenguèt de fòrça, sa paraula un balanç e de vam, una sacra enveja, ieu lo Nordic, de vos tirar de vòstrei tragèdias, de vòstrei trevas e de vòstrei trevanças. Avem, sota lo signe, per l'ora amorçat, d'un erotisme renaissentista italian, entamenat nòstre Decameron, e se cresem compelits de traire de nòstrei caunas interioras lei curiositats dau desir. Cadun en botant cadun sus lo camin de l'estraneza arquiconeguda e dei poncius de monstrositat, leu-leu que ne serem a *Lolita* e gaire après a la pintura d'una suavissima bestialitat. Cu confessarà qu'es amorós de la china ò de la cata ? Ieu coneisse un pacanàs dins mei Highlands qu'a la fòrça d'empapautar sa canarda, coma, çò crese, totei lei ruraus que fan venir la polalha, quand son garçons e vivon solitaris, se prenguèt de passion per una aneda sauvatja qu'entreveguèt entre sanhas a un passatge, esperèt l'an d'après per la tornar

trobar au meteis endrech de lacatge e a la tresena annada la tirèt e la tuèt, tant i a, avetz rason, que l'amor finís sempre per matar. Ne plorèt d'aitan mai que pogueron pas, eu ni mai lo cadeu, destoscar l'aucela dins lo canet. Aguèt pas quitament l'escapa au destin de faire empalhar la bela desirada.

Lo rire correguèt dins nòstra nuech amistosa. Entenduda sus l'esconjur. Aitanleu, de sa votz ara venguda remirablement garruda, Mac comencèt lo conte en contraponch que s'esperaviam. O debanèt en anglés, de segur. Degun d'entre nosautres entendiam pas l'erse e mai es pas evident que de l'aver tant estudiada, la lenga rabastissa de seis avis, nòstre Escocés foguesse vengut capable de la barjar a la bona. Ieu de l'anglés ne comprene pas totjorn tot, mai que mai quand se tracha pas d'una parladura penchenada de Cambridge. Donc, se fins aici, pòde me targar d'aver pron ben revirat italian toscanin, catalan fabrin e castelhan aragonizat, en laissant per malhas simplement leis agradaças especializadas de cadun deis accents, ma conviccion de vos transmetre una realitat tala coma, serà pas tan galharda desenant. Es ben possible qu'una part de l'istòria siá tornarmai imaginada; benleu que d'unei o coneisseràn a l'imperfeccion paísatgistica ò umana, qu'Escòcia, ont siáu jamai agut estat, es per ieu recaptador dau somi. Basta! Mac, siáu pas d'a fons assolidat qu'inventesse pas son país, tanben.

Un país qu'ensagèt de nos presentar sota un vespre de julh, a aqueu moment de l'an ont lo viatjaire se sent au nòrd, perque la nuech, çò li sembla, capitarà jamai de se manjar lo jorn. Un bresilhar de bestialum, aucelilha e sauvatgina trafega lei pradas rasas, lei brugàs e leis estanhs, ont lo mediterraneu s'estona de la manca de cruissiment d'insectes, cau saber que la nuech nordica es un silenci de grilhets, tant coma una lusor totjorn presenta, un reirejorn coma detràs un veire fumejat. Lo reirejorn aqueu vespre dançava aut dins lo ceu amb de rebats cristalins dins una estopa lachosa; un ferniment, una vida boleguiva dessenhava una mena de pali. Aquò's la sòrta de ceu que nos permet de recebre, nosautrei leis Escocés, lo signe de la preséncia, fòrça pus au Septentrion, de çò que se ditz auròra boreala.

Lo pali lumenós fasiá, en dessota d'eu, lo mond gris e maule. Dins aquela trebolina doça ont radavan de paneus de nebla a ras deis aigas e ont la boissonalha metiá de grums negres sus de pendís cendrós, entreveguere luenh una estatura linja de femna. Davalere lo cotau que lo caminet serpejava a son crestenc, lei pès e puei lei genolhs embartassats dins lo brugairàs. Quand foguere a unei cinquanta metres de la dròlla, — d'efiech la linjor s'era comprovada a dicha que trescambave e podíáu gaire pensar qu'aqueu còs prim, una idea giblat sota leis espatlas maigras, foguesse d'una femna facha —, m'aplantere, tossiguere, uhere. Ela, que vesíáu de galís e que fasiá pas mina de m'aver avisat, ni tressaliguèt ni mai boleguèt pas. Me sarrere donc un pauc mai. Aquest còp sonere a la crestiana: “ Que Dieu... ” Me laissèt pas acabar. Au nom de Dieu la filha se revirèt subte. Veguere son sorire que me trenquèt la paraula e faguèt lo salut inutil. Un sorire mai assajat qu'acabat dins un aletejar de bocas e un fronziment escamandre de gautas, pusleu percebut que desvistat. Una gaietat mai dins leis uelhs, qu'esbrilhauderon, que sus la cara.

Ni per aquò, respondeguèt pas d'una paraula. Acabèt lo bonvespre dins l'agachada, puei d'un movement cortet dau menton me mostrèt lo ceu ont la lutz de mai en mai dançarela anava se negar dins una ombra violeta que montava quasiment dintre ela, ò darrier ela. S'assetèt sus una peirassa. A costat m'acoconere. Aprofèchave la clartat que de minuta en minuta demenissiá per l'entragachar. Seis uelhs d'un blau clar retenían la lutz que s'i rebatiá. Finiguèron per lusir solets dins l'escur, d'una lusor a pena clarejanta, abans que s'amorcesson coma tot lo mond. Avíá de peus blonds longàs, mai tirats sus lei tempes, çò que li fasiá lo front bombut, tròp grand a la mesura d'una femna. Lei gautas bolegairas, mai cavadas de maigrum. Son biais de se vestir, aquela vesteta severa de mestra presbiteriana, i escafava la feminitat e la fasiá paréisser malautissa. Me seriáu pas estonat que se meteguesse a tossir dins de baumas estrechas de pitre. M'avisere tanben que l'estòfa d'aqueu casabec verdau, coma la de la fauda, era gausida, de pedaçatges finets se laissavan descobrir au movement dei braç.

Lo movement pausèt sei mans sus sei genolhs atapats. Fogueron sei mans, fin finala, la darriera clartat que senhalèt sa preséncia a ras de ieu, e non pas seis uelhs. Lei dets eran longs d'una maniera fòra l'ordinari, leis onglas translucidas, leis onças gaire noseludas per tant. De mans qu'auriáu dichas aristocratas, i aguesse pas agut dins lo biais de tota la dròlla un signe de pauretad consentida. Lo vestiment podíá estre aqueu de l'obriera malastrosa : vertut sectària, tanben misèria de classa. Ne coneisse de filhas d'aquela estampa dins lei familhas de mon país sauvetés, ont lei clujadas gardan lo remembre deis expedicions policieras britanicas tant coma de la fam deis iverns longs. Nòstrei camps de bruga, amb seis expandidors de terme dau mond, son lo reirepaïs dei carbonieras e dei fabricas. Nòstre celtisme se ressarra sus eu non pas per fidelitat mitica, mai per sentiment de reserva sociala. Morirem antau, vòle dire que lo país morirà, d'opression e d'abandon, lei joves en partent devers miegjorn, lei vielhs en quequejant sa lenga e son òdi de l'Anglès dins de bòrias de peirassas mau jonchas. La terra se taiserà, morirem silenci de la terra.

A pena s'en retenent mon bofe ausiáu aqueu de la filha. Lo bestialum amortiguèt son bolegar e sei quilets. Lo negre era vengut totau e lo muditge aviá pres la vida dins sa totalitat elementala. Non pas muditge de peiras e de ròca, mai silenci de la vida, tot beu just, silenci qu'es un biais d'existir.

Un remenar: la filha s'arborava e ganhava camin. Quand foguèt a detz pas de ieu, l'entreveguere mai. Ara que la lusor au d'aut dau ceu s'era esfilangada, una altra rasava l'horizont. Intraviam dins una d'aquelei nuechs d'estiu escocesas que sens portar tot l'enchusclament dei nuechs escandinavas, mancan pas d'enclausir quau se i es pas acostumat; e mai nosautres, aquelei dau país, de tot l'ivern nos arriba de i somiar e a cada còp lei trobam mai belas que lo somi. La forma maigra feminina se desplaçava sus la riba d'un clar d'aiga, entre joncareda e molon de ròcas arredonidas. S'aplantèt, una man levada me faguèt signe d'adieu ò de reconeissença, saupriáu pas dire. Mai traçava pas de drech dins lei bruguieras, ni mai seguissiá ges de camin de cresta. Semblava de

termejar d'espacis, d'apagelar de claus e de relargs, en prenent de temps en temps la rega d'una muralheta, en ne sautant una altra. Coma se coneissiá, d'una sciéncia misteriosa e de tot biais pas la mieuna, sota la toison vegetala e la coiraça clapassiera, lei raras d'un domeni antic.

Quand comencere de m'avisar de l'aspecte metodic de sei desplaçaments, de mai en mai vesedors a dicha que la nuech se fasiá mai penetrabla a mon agach, ela acabava de boclar un cercle. Ne faguèt un autre, mai estrech, e puei un autre mai delargat que lo clar d'aiga era manifestament son centre. Es que çò fasiá per ela ò per ieu ? La question, me la pausere au moment que d'un vam prenguèt l'escorsa e desapareguèt sus un travers boscaçós. Sens adieusiatz de votz ò de man.

Ensagere, en idea de responsa, de refaire son trafec. Passere donc sus de tepas, trauquere dins de matas, rodere de totei lei parts dau laquet qu'ara lusejava, me fisere a l'estelam enneblat per religar mon aviament a la maquina universala. De solucion, ne trobere pas, senon que sus cinquanta metres au mens m'avisere que la filha aviá seguit l'arc d'un redon marcat de peiras ficadas. Ròcas gausidas, espetadas, rascladas qu'encara se vesían e fasián sens contesta pensar d'una sobra d'arquitecturacion mega litica de l'espandi naturau.

M'alonguere puei au sòu, sus lo fornit raspós e drud, leis uelhs perduts dins lo fornit trebol deis astres. Passere una bona part de la nuech dins un rabiment que laissava gaire d'escasença a la pensada. Lo misteri de la passejada de la filha, e mai lo misteri de la filha en se, silenciosa e simbolicament vestida de misèria gaelica, me lei gardave, me'n chalave, me lei fasiáu durar a belei vams de vertige, tan fisic coma intellectuau. Me comprendràn aquelei, deu n'i aver entre vosautres, que'n còp dins la vida conegueron la voluptat dau misteri dubert, mantengut dubert.

D'una mesada a pauc prè, pensere plus a aqueu moment escret. Aviáu ges de leser per lei misteris que trevan lei montanhas nòstras. Lo paire m'aviá fach sonat a Edimborg. Sabiáu que se morissiá de leucèmia, amb un coratge d'arma que la flaquiera progressiva de son cadavràs esqueletic capitava pas d'anequelir. Ara n'era ai darriers badalhs. Arribere tròp tard. La maire poguèt ren que me mostrar la cara de pèu transparenta sota la creniera blanca qu'encara aviá butat, çò me diguèt, d'una bona longor après la mòrt. Lo curbeceu de l'ataüt retombèt. Lo moreneron. Demorave nec a pas poder plorar, a pas pensar d'ajudar la maire qu'ela se desconsolava. D'alhors m'auriá semblat que de bramar, de choquetar e de tirar la nifla davant lo còs de mon paire, seriá estat lo mancar. Aviáu agut un amor fons per aquel òme digne e just. Mai era un òme religiós a nòstra maniera evangelica, e rege d'una frejor de monument. Viu, me seriáu pas sarrat d'un pas per caire dins sei braç. Mòrt, l'anave pas potonar. E trobave la maire desconvenenta dins sa dolor de brava femna.

Lo paire aviá laissat seis afaires dins un òrdre rigorós. Me cauguèt pasmens tres setmanas per m'entreviar de la modesta succession e assegurar a la maire la pension que

lo professor d'Universitat, — mon paire era un especialista renommat d'istòria medievals — li laissava. Dins lei papafards de son bureu, entre lei trabalhs d'erudicion, nòtas per de cors ancians e d'articles avenidors, trobare una envolopa granda marcada: “A l'atencion de mon collega Mac Kinsey, per li donar après ma mòrt”.

Coneissiáu un pauc Mac Kinsey, eu tanben catedratic: de lenga e literatura celtas. L'Escocés galhard, bevere e galejaire, lo contrari ponch per ponch dau paire mieu. Celebre encara mai. S'era botat per la testa una reabilitacion dau mite d'Ossian. En quauquei comunicacions que fagueron fòrça bruch en cò di celtizants dau mond entier e tot de long d'un artiçlàs que trobaretz dins un quatern ancian de la revista *Ogam*, aviá ensajat de situar l'analisi de l'òbra de Macpherson en plen dins la contestacion que lo faguèt tractar de faussari, just au moment, un pauc abans 1807, ont decidís de porgir sei pròvas — lei texts gaèlics. Sus aqueu ponch Mac Kinsey se destriava de totei sei confraires istorians de la literatura. Lei pus generós reconeisson que l'institutor escocés, dins son invencion d'un bard antic, utilizèt un folklòre highlandés subrevivent, una *saga* populara. Mac Kinsey pretend, eu, que non, qu'Ossian a vertadierament existit, que Macpherson foguèt ren que son transmeteire fideu, e mai que, se lei gents sabían çò qu'eu Mac Kinsey aviá après dins son fur apassionat en terraire reculat e dins la lenga mortinela, s'estonarián encara pus. Per lo moment, podiá pas parlar qu'a mitat, de paur de se faire tractar de messorguier en son torn. E laissava lo misteri badier, coma una pòrta alandada sus un membre escur. Aquelei que dobtan, i anesson veire...

Degun i anèt pas veire, ges de celtizant demandèt pas a Mac Kinsey d'esclargir lo misteri. Son biais de mantenir l'atencion suspenduda faguèt una quincanela dei grandas. Se supausèt generalament que se ne disiá pas mai, es qu'aviá ren a dire; se mostrava pas lo fons de sa saca, es qu'era traucada. Non pas per escrich, mai dins lei conversas de taulas coma n'i a totjorn dins lei congrès e collòquis, ont devorisson lei reputacions, se faguèt sovent mencion de son gost inagotable per lo whisky. Per un pauc i aurián levat sa cadiera. Foguèt mon paire, fin finala, que lo sauvèt, dins un esperit de justícia e benleu per una rason mai escura de complicitat que sentiguere dins son comportament, e qu'ara n'aviáu, çò pensave, l'argument entre mei mans, dins una envolopa ben pegada.

Mac Kinsey, sabíáu ont lo trobar. Era originari de la meteissa encontrada que nosautres, e tot parier d'una familha mitat pacana, mitat obriera. Mai, a la diferéncia dau paire, plegat de sentiment intemporeu de la justícia e d'istòria medievals a pas poder se bolegar dins la vida moderna, lo celtizant galejaire e bevere n'aviá bastit d'opinions publicas qu'ajuderon pas sa carriera. Era socialista, independentista, e per proclamacion anti-anglesa, s'era fach a quaranta ans batejar catolic. Lei vacances, lei passava a quauquei cambadas de nosautres, dins una cabana cuberta de clueg, a remaumiá sei somariás ossianescas arrosadas de whisky a rajabota e a metre l'embolh dins lei nòtas preparatòrias a un libràs que seriá probable jamai escrich; fasiá tanben de passejadas sensa altra termina que l'auga, dins lei nuechs magicas de l'estiu. Se disiá que Dempuei vint ans aviá plegat parpela ren que quauquei minutas, ai Conseus de l'Universitat. M'era agut arribat de lo rescontrar quand veníáu de tard au vilatge. Sa forma

inoblidabla, un ventre gonfle de budeus sota una tinhasa encara mai espelofida que la de mon paire, barrutlava sus lei brugas a passets trantalhants. Viviá celibatari. Moririá sol. Un matin òm lo trobariá expandit cara au ceu, lo misteri d'Ossian, se n'i aviá un de vrai, aprefondit darrier seis uelhs vueges.

Ere ieu, per respiech dau paire, convincut de la veritat dau misteri. Mai quet misteri ? En escalabrinant devers son ostalon dins un carrairon desemeirat, me demandave se me l'anava escudelar tot simplament, en estrifant l'envolopa jauna que li auriáu porgida sens ges de paraula. Me deviá ben aquò. O deviá ben a la familha que l'aviá sostengut dins çò perilhós de sa carriera.

Tustere a la pòrta, qu'aitanleu se pleguèt coma se quauqu'un m'aviá agachat venir e se teniá drech, la man sus lo peile. Manquere de perdre lo bofe: era pas Mac Kinsey que m'aviá dubert, mai la filha de la nuech luminosa de julh. Un parier sorire d'a mitat sus la boca, d'a plen dins leis uelhs. Aqueleis uelhs, lei veguere mieus de jorn: eran d'un blau tan pallineu que semblavan fachs en lagremas geladas. Aquò li donava, a la filha, una beutat estranha, ont l'ulhauç dau rire corriá a flor d'un tristum linde e fons, ont la santat semblava la victòria per un temps de parpelejada sus un mau d'eternitat. Remarquere mai lei gautas, coma leis aviá cavadas; e mai de rugas finas, n'aviá ai tempes. Deviá pas estre tan joveneta coma d'en primier aviáu cresegut e, se sa talha demorava primachòla, era pusleu que la joventut dins ela s'era secada. Tota ela me fasiá l'impression d'aquelei ròsas d'anniversaris que se conservan de l'amanu dins un tirador: un an puei podetz lei reconéisser, mai fragilas que tomban brenigas a la mendre detada que lei frisa, e benleu un pauc odorosas encara dins lo parfum de la pòussa.

La filha me diguèt que per còp de malastre lo professor Mac Kinsey era uei sortit: aquò i arribava jamai dins la jornada, mai uei, en seguida d'una letra qu'era arribada au factor, aviá degut davalat a la pòsta per telefonar. D'efiech aici avián pas lo telefon. Avem pas... La dròlla parlava coma s'amb Mac Kinsey vivián ensems.

L'òme era per tornar leu. Pasmens triguèt fòrça mai que non se pensava ela. Doas oras benleu que deguere esperar. Aguerre tot lo temps de remirar lo membre ont eriam assetats dins de fautuelhs de velós estrifat. De laissas a totei lei muralhas ont s'amolonavan de libres e de dossiers poussós. Una tauleta ont eran doblidadas doas taças dau tè de cinc oras, amb de tòstas escrachadas sus una toalha tacada. Per lei vitras mau netas dau fenestron dintrava la lutz dau defòra: foguèt d'abòrd solelhosa, puei trebola de plueja, puei encara solelhosa, mai dins la tencha daurada de tremont que faguèt flambejar per un temps cortet la turna e sei ropilhas. La filha se teniá seguida estrechona, mans longas sus lei genolhs e la fauda tibada, espatlas encrocadas, una flòta de peus sus l'una que retombava en rajadura.

Au moment de soleu colc aquela cabeladura s'empouwerèt de pampalhetas blancas. Aguerre l'image d'una fada derisòria, coma sus leis images per leis enfants. Mai tot just après, que lo soleu passava plus per l'estra e que la nuech luminosa preniá tota la natura

per d'oradas dins un clarebrun maule, la flòta venguèt un vertadier tresaur, un metau filat de la finesa pus rara. Semblava de pesar de mai en mai sus l'espata clinada. Tota la richesa dau mond.

La dròlla me fasiá pietat. Sa pauretad se laissava pas doblidar: son casabec me semblava encara mai pedaçat que lo còp d'abans, dins la nuech de julh; son pitre era mai vesiblement de manca. Au cròs de sei braç sei mans eran amaigridas e lei venas blavas sota una pèu pergaminada fasián mau de tròp leis agachar. Mai eran remirablas, aquestei mans, lo fus dei dets perfiech après l'onça; lo gaubi dau mendre movement que leis attraversava e lei soslevava fasiá pensar a de gests inedichs, que cambiarián quauque ren dins lo mond, ò de vièlhei magias restauradas. Quand l'agachada passava linda sota lei parpelas, aviáu lo batecòr de contemplar tant de misèria, mai aitanleu un rebat de lutz me gonflava una ondada de benastre dins tota la persona e m'escaufava lei roitas.

Coma quincava pas, dau mai lo temps passava, dau mai m'apfondissiáu dins aquela contemplacion balançada entre plaser e dolor. Me quitave resquilhar au doble gorg en batre d'estre. Pauc a cha pauc se teissián lei fiús que m'estacavan a la filha. Me demandave coma podriáu m'enanar d'aquel ostau. Crese ben que s'ela s'era d'aquela ora arborada e m'aguesse demandat de la seguir, si que l'auriáu seguida, fins a la mòrt, una idea entre d'autrei que me veniá: es que la mòrt era pas lo terme d'aquela entenduda, d'aquel enclausiment pusleu ?

Foguèt un vesin que copèt lo sòrt. Intrèt sens tustar per dire que lo Mac Kinsey era pas anat soncament a la pòsta, mai tanben au pub e qu'ailà, whisky après whisky, s'era empegat a s'assucar. La dròlla se dreicèt, lei mans en abans de la talha. Sortiguere de la saqueta qu'aviáu gardada clausa, l'envolopa de mon paire e la pausere dins aquelei mans que, me pareguèt, tremoleron de la recebre. D'escapada, veguere leis uelhs de l'amiga s'emplir d'afoliment. Una alenada passèt dins son pitre que per la primera fes se gonflèt fins a faire paréisser de possas. L'alenada siblegèt entre sei bocas. Una votz rauca me diguèt adieu.

Defòra, la nuech m'apasimèt de fresquiera. La plueja demorava en aigatge sus lo brugàs e leis agrenàs, lei degots esclairavan coma candeletas. Decidiguere de pas prene d'acorcha e de rintrar a l'ostau en batent lo trescamp fins au laquet, fins ai peiras levadas. Mai me dordere quasiment a Mac Kinsey, dins una virada de camin. Lo camin, lo teniá tot dins sei vanadas. Rotava e roncava. Pudissiá l'aigardent e lo pis, que s'era pas sentit banhar lei braias. Sa tinhassa blanca era emplastrada de fanga: aviá degut bordelar mai d'un còp. Lo prenguere ai braç. Li parlere a ras de la cara maugrat lo racacòr. Ensagere de me faire conéisser. D'un temps long pòde pas dire que s'avisasse que quauqu'un s'adreïçava a eu. Marmusava de paraulas incomprendiblas. En erse ò en anglés, pòde pas dire. Finiguere per li debanar lo tot: la mòrt dau paire, e la mission de l'envolopa.

La paraula d'envolopa lo faguèt tressautar. Se reculèt, pastèt l'èr d'una brega

onchosa, rotèt e “la pròva”, çò faguèt: lo mot, o entendeguer. En anglés. Puei dins una bramadissa de bèstia: “Ont es l’envolopa?”. Li contere que l’aviáu laissada a la filha. “A ela?”, bramèt tornarmai. E s’acorsèt devers l’ostau. Trescambava e s’embroncava, mai una fòrça tala l’emportava que podíáu pas i tenir pe. Arriberiam a la casela per veire la pòrta a brand. Dins lo membre l’envolopa estrifada era escampada au sòu. Comprenguer de vam: vuela.

Mac Kinsey, sempre en bramant, ja fugissiá d’a travers pradets e peiregàs. Tornava davalar lo travers ont aviá l’ostau pincat. Preniá una combeta. Au laquet qu’anava: n’ere segur. Mai i arribèt pas. S’amorrèt dins un bachàs. Lo revirere d’un gròs esfòrç. Bretonejava la boca engorgada de bòla. Li tenguere la testa per li netejar lei labras amb mon mocador. Aviá la gaunha tirada, marrit signe. E la man dau costat contrari sei dets se croquetavan dins un gest de desesper e d’impoissança. Per aquò, voliáu saber. L’interrogave ferotge. Crese qu’a un moment li secotiguere lo cotet per lo faire parlar.

Parlèt. Quauquei paraulas trencadas, pastosas, repetidas, tissosas. “Comprenez pas... la pròva... ela la voliá per ela... Vòu pas que siá lo dich...” Lo dich de qué? M’emmaliciave. L’òme m’anava crebar entre lei mans sens que poguesse ren comprene dau misteri qu’aviá fach sa vida. Mac Kinsey s’esforcèt. Raquèt sus mon mocador. Dins la racadura sa votz passèt mai: “La filha...” Mai la filha de quau? Orlave quasi. “D’Ossian”, respondeguèt. D’Ossian ? Aviá donc perdut l’eime, lo paure embriac. Sabe pas coma me venguèt de questionar mai. D’un biais neci: “Quau es donc Ossian?” Pòde pas dire que l’aguesse comprés, lo paure, pasmens siáu segur que me tornèt responsa dins un gorgolhadís d’aigardent que i empliguèt sa maissa e se meteguèt a montar davalar au ritme de son bofe. Rangolava. Benleu que lo cerveu era ja mòrt. Seis uelhs badaires bolegavan plus. Lusejavan dins aquela nuech doçana que podíáu pas virar au negre.

Era pron clara la nuech per qu’entreveguesse ailà, sus l’autra riba dau laquet, la filha que crosava metodicament sei trafecs, enregava una endrechiera, dessenhava l’arc d’un cercle. Maigra. Finiguèt per desaparèisser darrier una boissonalha. Es lo moment que m’avisere que jamai aviáu pas ausit son nom, que jamai dins mon idea li n’aviáu donat un.

M’acorsere. Darrier un travers la poguere ajónher, e li desrabere, canin dins mon desir de saber, lo papier que teniá. S’estrifèt, n’aguere qu’un tròç entre mans. La filha era tota tremolanta de ràbia, la cara tirada de secotidas. “De qué voletz legir? me diguèt. La pròva que vòstre paire teniá, de l’escritura de Mac Kinsey, e qu’a l’ora de morir, brave coma era, la tornèt ?” — “Pròva de qué?”, orlave quasi. E la dròlla rabiosa a ne bavar, desfacha de laidum: “Que totei lei pròvas de Mac Kinsey, coma aquesta, son de faus. La glòria de Macpherson lo teniá malaut. Proclamèt Ossian verai per lo plaser de donar per verais seis escrichs d’eu. Tot faus ! Vòstre paire o sabiá, mai per bravetat...”

“Mai vos, quau siatz? Sa filha ? Viviatz amb eu?” La ràbia sus la cara faguèt plaça a

una masqueta de terror. — “Non, pas sa filha!” - “—Mai quau, donc ?” D’un raufeu m’escupiguèt la responsa, verai responsa de ren: “La filha d’Ossian”. Una paraula qu’en luòga de sagelar l’istòria, fasiá ren qu’una malha de manca dins lo malhum. E desapereguèt ela tanben dins una mena de trauc de la nuech, que podriáu pas dire que foguesse de negre ò de lutz trebola.

L’iscla deis amadors

La languison de la lutz poëtica d’Escòcia tant coma l’incertesa ont abocava contra l’usatge lo conte dau Mac, nos tengueron longtemps silenciós. Benleu ben angoissós, mai d’una angoissa ligada a l’imaginacion, fantastica e d’aquela sòrta assostarela, que nos compensava e nos garissiá la terror elemental qu’auriam sentida, confrontats sensa recors a nòstra situacion simplassa d’enterrats vius.

Quasiment aviam doblidat la fam e la set. Nos torneron d’un vam e d’una rampa quand Gianfranco aguèt anonciat l’ora. La susvelhava au quadrant luminós de sa mòstra de cabussaire, una lutz verdala que degun aviá pas perduda de vista, un lume benefic de consciéncia que sus nosautrei velhava. La lampa foguèt atubada. Lei mans paradadas a la mangilha. Mai au primier assai lo metòde era pas encara a ponch. Caguèt una estirada bauja, bensai tres, quatre minutas au govern per calcular de vista çò qu’era rasonable de, preveire de racion en brenigas de pan e rosegons de saussissòt, donat que caudriá tenir... Mai quant de temps caudriá tenir? Degun aviá pas en projeccion de desir sus un plan de subrevivença, chifrat lo nombre d’oras, de jornadas, que s’acordaviam, e en consequéncia lo nombre de begudas-manjadas qu’eran de preveire. Question nècia d’alhors. Voliam durar l’eternitat, e podiam avisar ren que sus un periòde qu’a la mesura, era pròpriament nul, adonc immesurable.

De se donar doas ò dotze estacions abans l’intrada en famina, aquò aviá ges de sen. “Tant vau tot manjar ara”, faguèt Mariton. Lei protestas fogueron foscas. Fin finala l’autoritat de Gianfranco aguèt fach lei parts. Dau temps lo flasco repassava la tieria dei bocas. Cadun susvelhava lo glop dau vesin a l’ausida, de gelosiá d’una engolida tròp galharda. Mai deguèt cadun, en començant per Carlina, prene son peçuc de mangilha e pòrger lo demai a la seguida galvarda. Autra posicion infernala de la rason umana. Per lo còp fogueriam pas la chinalha que se rondina per l’escudela. Mai au còp venent la seriam pas, e mai pièger ? Gianfranco meteguèt l’òrdre finau: amorcèt la lampa. Lei detz minutas eran passadas. Carmelo plorinejava coma un nenet: aviá laissat esquilhar lo trocet entre leis escobas e lo tornava pas trobar. Tafurava e fasiá ren que metre mai d’emboh dins sa turna: de sieis oras pensariá ren qu’a aquela privacion, tant essenciala coma dins l’Esprecatòri la privacion de Dieu. Leis autrei, per contrapés

nos semblava que la rampa s'apasimesse.

Entamenaviam la segonda nuech. Just sus son intrada, quasiment tres ò quatre au còp, s'aviseriam qu'aviam pas pensat d'agachar lei pinturas. La febre de la supervivença nos aviá levat de la testa lo pensament de l'art e dau sexe. Pietat! Qué faire ? Gianfranco foguèt dau vejaire que podiam ben esperar sieis oras de mai la revelacion dei plasers paradisencs d'Eleonòra dei Vinhetas. Adonc, inutil de cambiar de plaça, encara una regla qu'aviam demembrat d'observar. M'acotèrè donc a l'anca de Carlina. Ela me laissèt faire. E mai la manjada tan paura e leu passadissa i aviá donat d'ideas de drilhaça: d'un movement de la cueissa me cercava, a l'evidéncia, e sa man sus ma cueissa de ieu remontava en romavatge atencionat. S'ausiá dins l'escur de fregadís de sedas, de bolegadissas de cambas, de renfortiments de bofes ò de siblejars mieg umans mieg serpatiers. Aquò deviá arribar a un moment ò a un autre: nòstre Infern preniá seis aises, la promiscuitat inspirava, lei vesinatges s'amistançavan, a l'azard ò dins la confusion dei sexes.

Es just lo moment que s'ausiguèt Irmela. “Mefi!”, ela cridèt. Quand transcrive mefi, segur que cau restablir “Achtung!”. Mai ai ben promés de tot revirar de nòstra contarlha polifonica e multilinga. O fau donc! Aquò's per lo còp liurar un conte coma degun se i esperaviam pas, adorablament plagiar d'antiquitat classica e ferotjament desvergonhat. Sola una Bavaresa educada en ellenisme decadent a ras dau Haus der Kunst e protegida d'impudicitat germanica o podiá ausar. L'ausardariá es donc pas mieuna. Escusas!

Mefi! faguèt Irmela. Ges de creire! L'umana condicion, òm se'n tira pas d'un vam de testa. Pensatz a Frinè de Miconòs. Frinè, òc, coma la granda, mai pas aquela! De Miconòs: coneissetz, de vista ò de renomada. Donc, Frinè, la mieuna, una dròlla qu'anava dins sei setze ans, e qu'a Miconòs tota l'iscla celebrava sa beutat moreta, qu'aviá ja passat per lo maridatge e quauque pauc trafegat lei caminets safranats de la putanariá sacrada, — a una ora de vela de Delòs, la fe apolliniana pòt ben venir afroditica, lei dieus son una brava familha —, Frinè la sorna, la galòia e l'embelinaira un matin d'agost meteguèt lo pe sus lo bateu que l'anava menar a Lesbòs, tant au nòrd, veire sa grand. Li portar, ditz l'istòria, una pompa a l'òli, un flasco de lach de cabra e un braçalet de corau. Maudich bateu e fotut pe, coma anatz veire. Dins aqueu temps luench, coma uei, la navegacion estivenca dins l'Egea era una question de calendier e d'oras. A l'agost e au mitan dau jorn, cau s'avisar dau fons de ceu que s'empouvera, de l'atmosfera que ven grisa e jauna, la mar vira au ferre, l'aurassa ronca, es la tempesta jornadiera. Cau navegar de matin: a Delòs s'abòrda pas un còp miegjorn passat, alevat d'estre un fotre de bregandàs de marin, çò que pretendiá d'estre Armodiòs de Cipra, lo capitani, mai pirata benleu que capitani.

Frinè, la paura, l'imprudenta, l'esperèt amb una cargason de cabras, fins au plen de la matinada, aqueu fuglòbre que secava lei gòts a de reng dins una turna blanca au defòra, ombrinosa au dedins. Sei gents eran partits per seis afaires sens mai s'inquietar.

La drolleta, assetada sus la bastenga, lei genolhs cotats contra una bica negra que de temps en autre belava la paura, agachava l'acrin pelat de l'iscla, en esperant lo moment que se neblariá. Se neblava just qu'Armodiòs s'anoncièt d'un rotàs e d'una escarlimpada sus lo barcarés. Vouguèt ren ausir, ni preguiera ni rason, desnosèt l'armeg, butèt la pertega e mandèt la vela au vent. A l'aurassa. Lo bateu foguèt pres d'un còp, quasiment a planar sus l'aiga dau pòrt. Caguèt una abilesa incredibla dau patron, un quichar de timon coma se'n vei pas un en cent ans de marinatge grec per que la beta s'esclapesse pas sus leis esteus que clavan la rada. Mai dins lo movement, lo mòssi, un enfant de tretze ans, sautèt en l'er e retombèt a costat de la barca, dins l'ondada encra. Se veguèt puei a una distància bauja sa testeta de nadaire desvariata. Amb doas testas de cabras.

Leis ondadas fasián montanhas. La barca montava e s'acimelava sus lei baceus de pouverin, que d'amondaut Miconòs semblava plus qu'un calhau blanc ò un emplastre de fanga seca, e Delòs a pron pena se ponchava son temple blanc sus sa ròca. Puei davalava la naveta entre de parets que semblavan de voler s'escrancar sus ela, negras d'una fòrça ben en subre de tot çò d'uman. Uman que jòga au subre-uman, Armodiòs bandat d'ira coma de vin, lo perdut insolentava Poseidon. Se prenguèt en carpan una tonelada d'aiga a la volada. Frinè veguèt lo temps d'un cluc sei braç que flagelavan l'er mentre que sa boca regorgava lo bolhon salat; aviá perdut l'aseti e en tombant de reversetas laissèt d'eu ren que la vista d'un gròs arteau enrodat d'escrum. Lei cabras totei nadavan dins l'ondada, d'unei avau pichonas, d'autrei a l'auçada de l'agach, una blanca pincada amont que semblava una gaviòta.

L'auçada de l'agach era una nocion relativa, una segura pasmens per la pecairona arrapada au mast veuse de tela. Aquò durèt pas cinc badadas. La barca resquilhèt tot un pendís coma un palet tragut e au moment de prene la remonta, trantalhèt lo temps just de se fendre. I aguèt plus ges de mast ni de bastenga, d'aiga ni de ceu. Frinè emportada dins lei furors dau caòs, amaçolada de butidas e de secotidas, destrantalhada dins son cadavre grafinhat de freg e de sau, tota en dolors e tota en terror, perdeguèt l'eime, la vista e la sentida.

Mai perdeguèt pas la vida. Imaginem, donc, siam aici per aquò, una immensa ondada negrassa, d'aquelei que s'empòrtan dins lo ventre una dança petejanta de bofiòlas, e que se despenchenan fòlament a la ventada. Frinè i es dedins, bofiòla entre leis autrei, e monta inanimada. Mai au cimeu l'ersa se desfai. Lo pouverin jòga a l'arc de seda. E de l'autra part retomban lei massas d'aiga d'un movement qu'alanda la conca, lo cròs, la vau, la comba. Lo releu deis ondas es coma una caminada de còlas redonas devers la plana. Lo negre entremens se fai blau, lo blanc arresta de salivar per venir vetas. Passada la rara, lo cadavre requist, una possa tiblada e botonada de frejolum vesedaira sota l'espata, se balandra, sauvat de per son quite abandon. La lutz s'es endaurada. La rara era tanben un moment dau tantòst, que la tempesta s'apasima tanleu coma s'era aigrejada. Lo tremont serà beu; pòrge a la vista sus un coissin d'azur espés una iscla desconeguda, coma una placa de bronze escrinçelat.

Frinè duerp leis uelhs, vei l'iscla, soritz e nada. A costat d'ela una cabreta barbuda fai çò parier. Frinè l'espera, que bolega sei patas a la perduda. La mar s'es rescaufada. Frinè s'apieja a la biqueta que cava l'esquina, per se quitar lei sabatons que li pesavan e mai la tunica. La filha arriba a la còsta abans la bèstia. Se quilha nusa, trantalha unei segondas dau mau que li fan lei còdols de la codoliera ai penets, s'assolida e crida: " Bica, bica ! " Un belament li fai resson.

La cabra e la filha se sequeron au soleu tombant. Tròp cauda pasmens aquela solelhada. Frinè se demandèt se l'aura l'aviá pas raubada alin devers lei parts miegjornalas, etiopianas dau mond ont la dardalhada solelhença finís per rabinar la pèu deis òmes a lei faire negres. S'arborèt e tant per cercar una sosta d'ombra coma un camin, ganhèt la rasa d'arbratge que barrava la ceuna. Vist de près, era amistadós aqueu boscam: non pas que foguesse pas fornit, lei boissonalhas defautavan pas sota leis euses: nertas, mugas, restencles, verdboisset, avaus. Mai de trafecs serpejavan de pertot, que laissavan veire una terra roja e trissa, doça ai pès coma un velós. Se devinava una circulacion d'òmes atencionats a faire lo pas facil ais autrei coma a elei. Se podiá remarcar que lei branquetas e lei brondilhs eran trencats per que degun aguesse pas a se clinar de paur d'una escarraunhada: a una bela auçada, vesible; lei gents d'aquela terra devián estre grandas: ges d'enfants entre elei.

Mai coma tant de caminets ? Aquela raça s'accontentava donc pas de traçar dins lo fornit per lo traversar ? Se i passejava en cercles, arabescs, fantasiás. Vivián en se jardinant. L'òci coma lo plaser se devinavan a l'organizacion dau boscatge traucat. Ajudava l'impression de benestança lo parfum de l'erbasilha e dei bartàs: fach sai que d'odors conegudas, mai pus caudas e melicosas que dins ges d'iscla greca que Frinè coneguesse, e d'aquò, en simfoniá olfactiva fòrça mai refinat e voluptuós. La cabra que rosegava una mata de temps en autre semblava d'assenhalar d'un chale de lenga golauda que lo gost dau vegetau tanben passava la costuma.

A la bèstia, Frinè faguèt "Chut!" de la votz e de la man. S'entendiá un pas sople dins la pòussa d'un caminet. Cabra e filha s'aclateron darrier un cade, e vegueron venir l'òme. Era grand, mai grand qu'un abitant de Miconòs, dins la mejana, s'entend. Pas un gigant. Blond d'una cabeladura que li tombava anelada ais espatlas. Totalament en color de bronze. Lei muscles dei braç, dau tòrse, deis espatlas d'una perfeccion d'image. Cadun a sa plaça exacta. La repeticion sens varietat d'una estatuá d'atleta. L'òme s'èra aplantat dins un clar. La solelhada que rasava aquí lo preniá dei cavilhas au suc. Frinè cercava en van, e mai tissosa, la deca d'aquesta arquitectura, l'ascla d'aquesta susfàcia. Avia vist lei doas gautas dau cueu autas e gonflas coma lei vesetz ais efebs d'escultaires e coma, ai las! lei trobatz pas sovent ai mascles que trevan vòstre jaç. Ara vesia lo ventre en boclier fernissent e s'estrassulhava davant la puresa de dessenh d'un sexe tot just abandonat fins a orlar son prepuci sus doas ametlas grandas pendolantas a una auçada que reglava una justa convencion d'art. Dins aquela perfeccion se metia una borroladissa. La calor dau dardalh fasiá verguejar l'òme.

Frinè, en tenent lo morre de la cabra, veguèt donc lo membre s'arborar lentament a dicha que se gonflava de benaurança. Tot solet, de sa fòrça faguèt cabussar sa capula. Porgiguèt a la calor una castanha de carn maula que creisseguèt d'ample a i pas creire, Frinè era pas pron luenh per pas desvistar coma se requinqualhava d'ufana sus sei bòrds e semblava de rire de tota sa fendascla, e mai coma la tibason astruga tirava lei genitòris a son ròtle precis d'ornamentas redonas. Tot aquò dins una nívol de peus daurats e dins una flaira qu'ela sentiá s'espessir au cròs de l'odor mai seca de la bartassilha.

D'una man soplava e leugiera, amb de gests que fasián pensar d'un culte, l'òme dessenhava lei formas sieunas, amb la poncha d'un det anava de la rasiga de l'arbre a son luòc de desruscament sensible, en fasent montar lo regonfle de saba a l'apogea capeluda de mai en mai sorna. Sorisiá e quasi lagremejava. Es lo moment qu'un parpalhon, dei blancs, aletegèt e probable, temptat per una madurança de frucha, s'anèt quilhar sus lo brancatge. Lo rire de l'òme petèt en chavana. Astre, que d'aquela maniera atapèt lei siscles que Friné podí plus tenir. L'efeb nus se gangassava de cacalàs, mossegava l'er a nhacadas de dents esbrilhaudantas, se prenguèt lo membre a plen de ponha e, la dròlla compenguèt pas perqué, s'acorsèt coma s'aviá leis Erinnias au cueu. Un cueu adorable.

Benleu que ren lo butava, mai que quauque ren lo tirava. Frinè, coma podetz pensar, la vesion olimpiana l'aviá pron borrolada. Se tení dins la man son desir a fruchada. Se l'auriá menat a cima, aguesse pas entendut lo rire de l'òme se desdoblar, dins una reireboissonalha, sus sa drecha. Enreguèt un trafec. La cabra seguissiá. Arriberon antau sus un autre òrle de ceuna. Aquí era sòrra. Una sabla d'aur vertadier. La mar estaloirada fasiá rega de maulas. Dançavan l'òme amb un jovenet, d'una elegància perfiecha eu tanben, mai de bon entendre plus mingre. Era un baleti mans levadas, dets que petavan, a sauts poissants sus de garras tibladas. Un davant l'autre lei mascles se sarravan e s'alunchavan. A de moments lei ventres se tocavan, e demoravan, cueissas quichadas bategantas, amb d'ondejars amorós dins leis ancas, lo plaser d'un sexe pegat au plaser d'un autre. S'entendiá aladonc que ritmavan ensems sei raufes. Puèi se desseparavan d'una bombida, sautavan en s'escriessant. La crida passava dins leis espectadors. Que i aviá d'assetats sus la sabla, Frinè comptèt tres dròlles e quatre dròllas, totei beus e nus. Lei glatiments fasián pensar d'estrambòrd e d'estadi. La miconiana s'atencionèt au parlar qu'antau de còps se destacava en frases : un dialecte vesin dau sieu, e pasmens estranh.

La dança se ressarrèt, son ritme se batiá dins lei mans. L'òme aviá virat l'esquina au dròlle, se plegava lentament per tombar sus lei genolhs, ofrir sei rens. Frinè ferniguèt a veire lentament lo membre fin e longarut dau jove picar sus lei malucs de l'òme, doas mans precisas ajudavan la penetracion, lo jovenet se tibèt, l'òme bramèt, leis espectadors se rebalavan sus la sabla, s'agrumeleron au coble, mans boleguivas en batre d'adoracion. De segur que cercavan amb leis uelhs, amb la poncha dei dets, amb

la pauma, amb lei bocas e la lenga a ren laisser degalhar ni mai ignorar dau chale que fasiá tressautar lo guerrier. Guerrier, òc: Frinè, a genolhs darrier son bartàs, se prenent son plaser amb dos dets longs dins lo ritme de la cerimoniá, vesíá ara passar sota sei parpelas tombadas, de danças de guerra, de pirricas ont leis espasas avián de doçors tibadas de viechs. Levèt la parpela a l'orladissa. L'òme a mitat arborat dins una voluptat que fasiá mòstra de totei sei muscles au pitre e au ventre, amb lo dròlle pegat a eu que li mossegava l'espatla, asaigava d'esperma lo borbolh dei còs davant eu entremesclats dins l'estrencha.

Trestombèt raufelanta. Dins la barrutlada escapèt au relarg d'ombra ont s'aclatava. La cremeson dau soleu bas li rabinèt aitanleu lei rens e leis espatlas. L'er era d'un forn. Vertadierament, en Etiopia aviá abordat. Se tirassèt sota un restencle en se paupejant lei bofiòlas grelhadas sus lei braç. Agachèt mai la scena nusa. Una ondada granda, la veguèt que veníá dau fons de l'asuelh, un remembre benleu de la tempesta. En plaça de la sòrra daurada, tot foguèt subran blau fons e blanc leugier. Leis òmes e lei femnas dins l'escruma arpatejavan. Risián a ne poder pas mai. Fasián d'esposc amb lei mans. Quauquei cobles s'acabavan lo plaser dins un vestiment de sau e d'augas que beluguejava.

Puei totei se prengueron per la man, dos per dos, e s'encamineron, en parlant dins aqueu dialecte a l'encòp familiar e escur, ont se sentiá coma una cadéncia de poëmas. Benleu eran de poëmas que recitavan. Benleu ne fargavan de nòus dins lo balanç plegadís de sa marcha. Benleu bastissián de sistemas filosofics ò rasonavan de sciència. Lo ton era greu. Ren fasiá plus pensar de galejada. Leis ombres sieunas s'estiravan violetas sus lo sòu, de mai en mai alongadas.

Una dolor aviá pres Frinè dins lo ventre. Lo plaser que cresíá pasmens d'aver assadolat, veníá de nàisser mai a la poncha de son sexe, dur coma una agrena, e aitanleu aviá remontat per venir teneson insuportable, e mau de ne cridar, mentre que la pèu usclada li prusissiá que se pelava. Se rebalava lo morre dins la pòussa. Sola se'n vengariá pas. Li caliá anar a aqueleis òmes de viechs bellics e se faire comolar, traucar, saquejar, estrifar. Dins un plaser fòu fins a la dolor, una dolor que benleu contrabatriá la dei cremaduras. Ai! s'engolir ela, boca badiera, totei lei rajadas de plaser e de susor, totei leis escampaments de descauma que lei femnas e leis òmes qu'ailà s'encaminavan, tenián encara rejonchs dins lei restancas de sei rens, dins lei servas de sei colhons pesaruts. Sus la confinha, solitària, insatisfacha, se bidorsava de languison. Dins son cap cercava la justificacion de sa preséncia entremieg, qu'elei podrián sai que admetre: "Siáu puta, gemissiá, siáu puta, prenetz-me!". Non trobava d'autra rason. E coma podíá pas parlar aqueu lengatge aerian e melodiós de l'iscla deis amadors, entierava leis obscenitats mai flamas qu'aguesse apresas ai vesprenadas tèbias de Miconòs.

Pasmens dau mai l'ora de tremont tombava, dau mai semblava que sus l'iscla fasiá caud. La tofor enflambava leis odors, que s'empastava l'una a l'autra, odors de

taperas e odors de sexes. Lei mans au ventre, Frinè s'era mesa a caminar dins un trafec. Arribèt a la broa dau bòsc, d'una altra part, la part d'oest. Aquí, sus una altra sòrra veguèt leis amadors recampats. L'ora era plus ges a la dança ni a l'espectacle. Per dos e per mai de dos, — eran de segur venguts mai nombrós —, se sentiá coma gaudissián, atencionats a d'apariatges rars e a de pojadas lentas d'esmòus. Degun per sa part. E mai aquelei que d'agenolhons se liuravan a de masturbacions, lei mesuravan, se compreniá, au bofe ritmat dei cobles e leis ofrissián au plaser dei cobles en amistosei compartidas.

En dessús d'elei, sus un sòcle bastit de peiras rossas, una femna demorava immobila. D'aquí ont era, Frinè li podiá pas veire la cara. Solament lei cueissas escartadas sus lei genolhs plegats, dins un desvelament d'obsenitat totala. La femna era tròp luencha, Frinè podiá desvistar rèn qu'un fornit negre ont pasmens lo rosat drud de la carn s'endevinava. Un beluguejar a de moments mostrava que sus la rajada pausemada lo soleu tremont picava. Segur que la puta esplendida fasiá l'amor amb lo soleu colc. Se fasiá penetrar d'astre. La pichona Miconina s'imaginava lo sexe, coma de còps aviá vist lo sieu dins un mirau ò aqueu d'una companha dins lei joguinalhas dei catòrze ans: la figa bela que s'entreduerp chucosa, e mai l'autre cercle d'amor qu'en son torn s'ensornis e se gonfla ime de desiranças. “ Siáu puta! ” crida. Se sent ja ela sus lo sòcle, en plaça d'aquela femna oferta.

Mai es qu'existís aquela femna ? Es qu'es pas simplement la fantauma de son plaser ? Lei mans au ventre s'encor Frinè. La cabra espaurugada bombís sota lo cobert. Dau cobert es sortida la dròlla, aladonc recaça sus leis espatlas, sus lei rens, lo pes de plomb dau soleu que tremonta, un vertadier plomb fondut que la trai au sòu, d'un còp la pèu que s'embofiòla e se rabina, la susor que raja de son còs e que la sabla beu. La dolor es atròça e se sarra deis òs, a dicha que la pèu esclata e que la carn viva a son torn se rima. Pòt a pena, dins tant de sofrença, la dròlla se demandar coma vai que leis autres la patisson aquela calor d'infern, e coma pòt prene son plaser d'una lança de fuòc, aqueu sexe amondaut badier e regolant de vida.

Lo còs amochonat es leu pas mai qu'un molonet d'òs rogejants. Leis òs venon puei pòussa. Una taca demòra unei segondas sus la sòrra, que pasmens la beu. Un dei jovents, un mascle, s'es tirat d'una estrencha per venir contemplar aquela traça au quite moment que desapareis. A lo viech quilhat, encara banhat de jòia feminina, enòrme e benaürós dins la solelhada. Bolega la sabla d'una poncha d'arteu e marmusa una paraula dins lo dialecte de l'iscla: “Tè! una mortala”.

Lo rai de Toledo

I a de quichas imaginativas que, pusleu que vos escaufar, vos refrejan de timidesa. Poguere jamai verguejar a Sade. Demòre fòra dau temple, consent de mon estatut de profan. Parier arribèt a nòstra tropeladòta, dins lo temps dau raconte d'Irmela. Pòde pas dire que dins son començament, maudespiech l'Achtung d'iniciacion, quauquei plasers se foguesson pas encara tirassats de desatencion fins a venir a un bon terme qu'assenhalavan bofes copats e rangols mau estofats. Mai dins la relacion de la tempesta se negueron e quand comencèt l'Alemanda l'evocacion dei voluptats divinas insulàrias, una pudor generala, o jogariáu, enebiguèt tota remonta d'estrambòrds. O sentiguèt pron ma man qu'aviá trobat lo camin de l'intimitat de Carlina e que coneguèt subran la religiosetat e la crenhença que se i amonjavan. Tant i a que la fin crudela dau conte castiguet ren de desir entre nosautres. Nos quitèt simplament una granda languison de solelhada. Foguesse per ne morir coma Frinè, auriam gaujosament saludat Foibòs au fons de nòstra cauna! Lo silenci de totei o disiá, comentat d'una sansonha de Carmelo: "Lo soleu, puta, lo soleu!"

Aquel estat moligàs de manca, aquel abandon a la flaquiera dei contemplacions mentalas me metegueron ieu tanben en malaisança d'estre. Es dins la malaisança que sentimentalament me vugere la vida en paraulas, per contar çò pus intim de ieu, non pas sexualament, — crese qu'amb lo sexe n'aviam acabat per l'ora —, mai o dise ben, sentimentalament. Confession d'ancians defecis e dau moment de pus granda jòia, sai que, de ma vida. De benastre absolut. E quand dise benastre, anatz comprene que se tracha d'astre. Es que mei companhs me compregueron? Crese pas que m'escotesson vertadierament. De tot biais era pas un conte: trencave lo rite.

Sai pas se o deve ai balestriers. Dempuei mon enfança, aqueleis aucus que radan en quilant sus una vila escaufada d'estiu, me donan una mena de pentiment dau viure inacabat: coma se la doçor de l'ora i ere ieu de manca, pas pron atencionat, pas pron abandonat au chale de ne gausir, coma se passave a costat d'una ribiera de benestança qu'au pic de la mòrt, aurai la languisson de i aver pas cabussat. Cau dire que dins nòstrei ciutats mediterranencas, lei balestriers se meton en caça dins un er daurat un pauc abans que tremonte lo soleu, au moment que sortetz de l'estofador deis ostaus, e que vos passejatz entre lo peu d'aura de mar que bolega a vòstre front e la cremeson que monta dei caladas cuechas au forn tot lo tantòst. Sei quilars son una sonada un pauc dolorosa ai voluptats.

Lei balestriers, donc... nos fasián companha dempuei lo vespre de Segòvia, lo jorn d'abans, que s'assetariam au pe de l'immensa catedrala rossa e qu'elei aperamont menavan son baleti d'arabescs dins l'agachada d'una cigonha pensativa. Mai sabiam pas encara que nos esperavan a Toledo.

Toledo, i veniam dos. Ela, la testa comolada de remembres literaris francés, non pas Barrès solament, mai tota una rejoncha d'escritura voluptuosa e d'estetisme de la regardadura. En soma, tota en voler de plasers, la politica mesa de costat. En fach, d'entenduda, defugigueriam dos jorns de vesitar l'Alcazar e d'acordar ai remembres franquistas çò que deviam a la possession dau mond. Ieu, que de politica n'aviáu mai dins la clòsca, d'abòrd qu'aquela Espanha nòva de democracia m'apassionava tant, de l'aver coneguda au fiu deis annadas d'abans emmoralhada de silencis, sus aqueu tema tanben fasiáu quau vouguesse parlar de quauque ren autre. Mai parlave pas, quitament pas de Santa Maria la Blanca, ont voliáu menar l'amiga, coma en un dei quatre ò cinc luòcs magics que coneisse, que l'istòria dei civilizacions i compausa sei colors per n'arribar au blanc, justament, a la nòta justa. La qualitat de la lutz dins aquela sinagòga bastida per d'Arabis e venguda gleisa es segur que ten au blanc dei parets, a la forma deis arcs, a la preséncia de l'escaupradura. Tant que n'aviáu a dire... Mai disiáu ren. D'aqueleis endrechs de perfeccion, ela ne sap au mens tant coma ieu, e s'aviá jamai vist Toledo, aviá ges de besonh de s'adralhar dins mei paraulas per i trobar lo centre dei voluptats de l'intellecte coma dei sentits.

Adonc nòstre silenci era precís, just e comol. Montaviam Toledo dins lo vespre. Toledo, presa dempuei l'Alcazar sus son esquina, es una pojada cap au tremont dins l'enfilada dei carrietas. Se fasiá tard per intrar en quauque gleisa. Veiriam deman Santa Maria la Blanca. Aviam tanben per aqueu primier rescontre amb la vila neglegit lei cigarrales. Fasiam ren que montar remirar lo portau mai eraldic, la faciada de capela mai barròca, lo pati mai sever e pasible.

L'enfonsament de la via entre lei muralhassas nos garava de la caud que s'era vojada tot lo jorn sus lei teulissas. Pasmens la sentiam presenta, e d'un còp un quilar de balestrier la cordurèt a nòstra meditacion embessonada. Ieu coneguere tornarmei la manca que d'enfant sentiáu. Ela, non sabe, agachèt curiosament, coma a Segòvia: benleu que la manca, era a s'avisar que podiá antau se cavar a la subita d'un crit d'auceu.

Una manca, per ieu, fòrça mai aspra e ferotja que çò que podiáu me'n sovenir. Aquò teniá, pense, a l'alunchament de la mar, a l'abséncia de tot perdon de largada acordat a l'infern dau jorn, a l'immensitat castelhana en planuras sens arbres qu'aviam atravesada e que lo vertige nos n'aviá pas mai abandonats qu'aviam perdut ai gautas lo fuòc de son er immobil. Mai de ges de biais una manca dolorosa. La sonada au benastre era simplement tan quichada que podiá parèisser sauvetosa, una mena d'exigéncia coma dins lo plaser dei carns amorosas, quand passatz una rara de retenença e que sabetz pas encara se vai estre la florida ò l'engana.

Dins aquela exigéncia camineriam encara. Mençonarai pas lei rabiments entrechaspats de l'uelh, lei flors ai balets, lei faciadas picassonadas, la color ensafranada dei muralhas e dei teules, — cau ben anar querre l'adjectiu de tradicion

esteta per celebrar coma se deu una emocion que se passeja dins lo temps coma dins l'espaci.

L'espaci: au cimeu de Toledo l'esplanada, lo fluvi fons endessota, lei cigarrales gris e ros, l'horizont dins lo fuòc. Deviá estre a pauc pres nòu oras.

Lo soleu roge mostrava ja que se sarrava de tremontar, mai ont eran lei monts ? A perda de vista, sus lo plateu una rega orizontala de terreta manjada d'escandilhada a pron pena se se destriava dau quite fuoquejar.

Lo temps: era una jornada per pas voler s'acabar, e se lo soleu era ja bas, semblava que li caudriá una eternitat per davalat lei tres mans de ponent que li demoravan de son escorsa. Una eternitat de recomençaments, benleu. Una dei leiçons de Toledo que me sembla d'aver destriada, es que la ciutat recuecha de solelhadas eterniza lo temps dins aquò qu'ela torna prene lei jorns, leis ans, lei segles en una tira-longa de beutat ges cambiada jamai. Lo soleu donc anava pas davalat, montar, davalat, d'un ritme sempitern que lei cercles dei balestriers imajavan ? Anaviam pas nosautrei dos estre pres dins aquela eternitat ?

Me tirerede la crenhença per una idea que veniá de mon enfança, tant coma la languina au piutadís deis aucus de la balesta. Lo rai verd: aviáu somiat de lo veire un jorn aquel esclaire que comola l'asuelh au moment just, se ditz, que lo soleu tremonta. Mai per aquò cau un er d'una lindetat, d'una secaresa supremas e una orizontalitat perfiecha dins l'avalida dau regard. Sus la mar, aviáu pensat... Mai perqué pas sus aquela mar seca de lutz qu'era venguda la terra de Castilha?

Era aquò que caliá faire. Me sarrere de l'amiga. Esperere. Lo cercle de flambada escarlata trestombèt, se meteguèt a pausemar coma fai sempre quand tòca l'horizont e se quitèt manjar per aquel orizont. Foguèt lo moment que grelheron de montanhas, de menas de serranas luenchas e pallas. Lo tremontar, coma de costuma, prenguèt adonc son vam. Era una question de minutas.

A nòu oras quaranta uech exactament, agacheriam la mòstra, i aviá plus qu'un ponch roge entre doas crestas endenteladas. Lo ceu passava de fuòc a cendre. Tot era jogat. Mai non: dos còps, lo veguere verdau, viu, meravelhosament gisclat de la cresta a l'ample celestre. Meravelhosament breu, mai que mai, e ara qu'ensage de me sovenir, es la brevitat que me sembla çò mai extraordinari. Jamai auriáu cresegut qu'un accident dau mond tan cortet se donesse a percebre a l'uelh uman. La paraula de *flash* ajuda benleu a comprene, a condicion d'imaginar un *flash* tan momentaneu qu'avesina lo nonres.

Sus lo còp, lo benastre m'envasiguèt. L'amiga o compenguèt. Mai benleu qu'o endevinhèt mai que o compenguèt. Perque li diguere pas que veniáu de comolar aquela manca que me trevava dempuei tant d'annadas de vida. Que veniáu ieu de m'avisar que

lo plaser, aquò's justament tot lo temps que s'assembla en un picamoment tan breu que ren non pica e ren non momenteja. Lo plaser, la vida, l'amor, directz coma voudretz... S'assembla? Podetz dire: grelha. Lo rai grelhèt, gisclèt, empliguèt tot, e non era ren.

Aviam plus qu'a tornar dins lei carrieretas de Toledo, una ciutat ara cuberta de tant de balestriers que semblavan, tot cerclant, de téisser en sorne lo ceu e cridavan tant que sus lo mond trasián un tapís de bruch sens estrifadura. Toledo pasmens, color de terralha benastrada dins la calor absoluta.

Las Daunas de Lescar

En contraponch e senza ligason, sus mon darrièr bofe narratiu e dins la granda bofiòla d'imaginacion solara qu'acabava de nos gonflar la cofela, l'istòria de Mariton. Un conte ereban e nivolós. De qué restaurar dins nosautres lo sentiment dau sotaterra e l'idea que la mòrt era ja nòstre element naturau e alenat. Ò benleu pas tant. Mariton la Bearnesa es escrivan de la distància e de la malícia. Vesetz son biais de nos servir un apològ que podriá ben passar per antifeminista, ela que se ganha la vida a París ais Edicions dei Femnas, servici de l'espandiment, e que nos aviá agut confessat son desir de fondar lo primier mesadier feminista e occitanista. En bearnés, de bon entendre: en escafant tota connotacion tradicionala, felibrenca e camelatina. *La Dauna*, per títol. Ò *Los Reclams de la Dauna*, atau. En bearnés que lo faguèt, son conte. Siáu pas segur que degun mai que ieu lo compreguesse. Lengatge estranh e subreminoritari. Dirai pas ni mai que lo debanarai au debanaire, au bareu dialectau exacte. Me'n demòra, de la parladissa de Mariton, en mai dau sovenir d'una votz magnificament tenguda ò plegadissa d'astúcia, ren que doas paraulas. La de *dauna*. Au plurau: las Daunas de Lescar. E la de *hantauma*, au feminin, per designar l'òme, lo mascle, lo solet mascle, e mascle absent, filigranat d'aquela aventura collectiva de la feminitat vielhida eissucha. Narrada amb tot un flaire e tot un tast bearnés de grums de sau. La revire dins mon parlar de ieu e dins mon escritura, en gardant las daunas e la hantauma, en perdent, çò crese, flaire e tast.

Non pas que vouguesse pas ensajar de ne restituir un pauc. Per exemple m'agradariá de vos faire sentir un fum de chaminea aclatat per un plovina d'automne, a l'ora que lei lumes de la carriera s'estrasselhan emborniats de nebla. Siam au terme de la vila de Pau, quauquei pas abans l'esplanadeta dau pòrge dau casteu, viram dempuei una orada, avem freg ai mesolas e a l'eime. Ara qu'ausem roncar lo Gave aperavau. Que niflam l'odor de fuelhas tombadas, de terra banhada, de bolets que poja dau pargue bolegaire de ramas. E la suja, dins lo fum que remolina pegat au caladat, torne dire. Aquò, per acompanhar Mariton encara enfant, dos ò tres ans de manca per venir gojatòta. Dròlla galòia sota la plueja, sautaira. Se penja a l'esquilon, manilha de coire sota una pòrta pichona. Dintra a cò de las Daunas.

Son tres dins lo salon qu'esperan drechas. Leis amigas de la maire. Un pauc pus annadas qu'ela. Armandina, la pus maigra e longassa, esquichada dins un bombet que li escracha lo gaire de possas que se li supausa; en dessus d'un colet d'ont giscla una coròla estrecha de dentelas, una cara palla. La cera que lusís en jaune. Dins aquela escuresina trebola de membre esclairot ren que per una lampa cofada de veire verdau, una nòta de pintura francesa classica, la precision dau pinceu jansenista. Lei peus blonds tirats en benda. Pus pichona, e mai pequerleta, Amfosina, —sospieche Mariton de s'agradar ai rimas que recampan artisticament leis estres en tableau : blanca de carn, bruna dei peus remenats d'ondadas, pitre de manca tanben, lo jonhe estrech traversat de la cadena de mòstra a l'anciana, un nas d'aigla qu'escarraunha l'er e laissa luenh detràs dos vistons vironaires. La tresena, apiejada d'una granda man clara a una tauleta d'acajó, Severina. La sola que se i pòsca acordar un pauc d'umanitat mofla, de beutat donc. Bensai encausa de son pitre motlat de negre coma aqueu de sei sòrres, mai motlat, justament. Mariton agacha amb estonament e curiositat sus la forma redona un boton aigrejat que lo vela pas, mai pusleu lo bota en mòstra l'estòfa negra lamada. La femna sent la quicha de l'agachada, se revira a mitat e remonta la granda man linja sus lo galinejar impudic.

La dròlla avisa aladonc lo laidum de la cara, la barja que penja e lo menton espinhós de peus mau rasats. Avisava tanben l'odor dau salon e dei femnas ensems: una violeta passida dins un agolop de pòussa. S'afolís mentretant que la plueja li davala dau manteu sus lei sabatons e d'aquí redòla sus lo tapís. D'efiech en clinant lo nas vei, d'abòrd que la lampa verdala esclairot pron pasmens, un bachàs s'expandir sus l'entremesclè de flors e de fuelhas que venon sornas de se bonhar. Avança un pe per amagar lo degalh, segura pasmens que farà ren qu'espessir de fanga la bolhaca. Lei daunas silenciosas susvelhan l'espandiment dau desastre. Mariton, la paur la fai choquetar. Vira l'esquina sens ren dire, ni pensar mai au paquet que portava de la mamà, davala en tres bombidas leis escaliers, tròba lo peile dins l'escur e se capita a la carriera, ensucada d'una raissa que li tomba a bròu sus leis espatlas amb son odor de suja, confortanta de faire doblidar un poussum de violetas.

Mariton trachiguèt dins la terror que li fasián lei tres daunas. Vouguèt pus jamai leis anar vesitar soleta, mai podiá pas defugir d'acompanhar la maire, lei dissabtes après dinnar, dins aqueu salon que de la fenestra, en se clinant, un jorn d'estiu que fasiá beu, poguèt desvistar lo pòrge de marbre escrinçelat e la cort estrecha dau casteu. Eran bravas pasmens, totei tres. Ensajavan d'apriudar la manida amb de bombonalha, mai perqué caliá que foguesse aquesta perfumada a la violeta ? Ò amb de fotografias ancianas rejonchas dins un libràs, cubert de velós roge, que per lo dobrir i aviá de faire jogar una sarralha daurada. Sus leis images bistres non per vielhum, mai per art, Amfosina, Armandina e Severina se podián conéisser jovas, non pas polidas e mai se'n manca, un pauc mai gostosas qu'ara pasmens. Eran totjorn ensems. A fòire un casau sota lo plumet d'un palmier maigrineu, a jogar ai quilhas ò au criquet dins lo pargue d'un hôtèl que podiá estre estacion termala, a s'acorsejar dins una prada penjadissa de

montanha sota lo capeu de gendarma d'Aussau, a s'esquichar sus lo banquet d'un tilbury, a s'enliçar risolieras sota d'ombrelas, a remirar fixament l'objectiu, assetadas rejas sus lo sofà qu'encara moblava lo salon.

Dins de vestiments que laissavan devinar l'epòca. Capeus campanats amb lo ribanàs e gonelas drechas cortas, au plus luenh dins lo temps. Un temps que Severina sortiá de l'Escòla Normala, aquò era escrich en bas d'una fotò, en escritura boclada e pedagogica, lei plens e lei desliats. Mariton s'envergonhissiá d'entreveire sieis genolhs noseluts. Lei jupas entravavan puei lei cambas ; segur que la guerra s'avesinava. Se durbián en plecats landaires, la guerra era passada. Ren, per tant, de l'abilhatge d'ara. Se compreniá qu'un pichon pauc après quaranta-cinc, la costuma era estada trencada de se faire tirar lo retrat. Lei tres gràcias maugraciosas avián tampat l'album. Deviá estre lo moment qu'avián causit de se vestir coma se presentavan totjorn ara, non solarnent en negre, mai a la mòda de sa maire, jonhe e casabec, jupa longassa e cindrada d'abans Catòrze. En dòu dau segle, encarceradas dins lo passat.

Mai en dòu perquè ? Sus ges d'imege se vesia un òme entre elei. Pasmens era benleu un òme que tenia l'aparelh. Mariton ausèt un còp questionar la maire e la responsa, l'aguèt ben clara, que d'òme n'i avia agut un, l'August Casanova, mestre d'escòla sortit de Lescar en 1925, en pòste dins l'encontrada d'Aigasbonas fins que lo nomeneron justament a Lescar, un pauc abans 39, en 39 que partiguèt e en 40 que foguèt perdut, dins la desbranda de l'Armada francesa, avia fugit d'Ardenas, arribèt jamai enluòc, cau creire, que donèt ges de nòvas dempuei. Mai aquí que la maire foguèt entrepachada dins son raconte, foguèt per dire amb queta dei tres sòrres era maridat. Tres veusas, aquò fai doas de tròp per un solet mòrt. En s'atencionant, finiguèt per enonciar Amfosina. La mai pequerleta, l'aquilina deis uelhs furnaires, benleu la mai mancada au mòtle de natura. D'efiech, lo dissabte d'après, Mariton verificuèt qu'ela sola portesse l'aneu a la man senestra, e mai n'avia un autre a la man drecha tocant lo brillant de fianças.

De qué trobava de doç la maire a trevar aquelei vielhas, aquelei veusas, coma ne vaga de l'unicitat dau matrimòni declarat, Mariton o podia pas devinar, ni mai au terme deis ans. Se remembrava pasmens qu'a l'idea d'anar veire seis amigas, tre lo divendres s'afeccionava, e mai auriá mandat au diable lo paire, aquest aguesse pas agut l'idea de s'esbinhar non pas per diablaria, mai per caça ò per pesca ò per partida entre òmes. Lei tantossadas dissabtieras se passavan antau dins un bresilhar de conversas amistosas a quatre votz, dins l'odor de violeta copada a cinc oras per un fumejar de tè au jaussemin. Oradas de suava languitud per Mariton qu'antau filèt lei somiadissas sentimentalas ò carnalas de son adolescència au canton d'un fuòc amortat de passat, d'un album d'images sens cara d'òme.

Tanben, a ras d'una caisseta de fusta escrincelada, doblada de seda roja. Ges barrada a clau, mai esfonsada sota de libralha dins la comòda de la cambra d'Amfosina. Quora la conversa s'animava e que lei femnas se desatencionavan d'ela, la manida

s'enquilhava d'aqueu costat. Li fasiá enveja e paur, lo membre moblat coma dins lei annadas vint, lo mirau oval entre sei pès montants en volutas, qu'a lo faire cabussar sus son axe, virava tota la cambra en vertige, e la comòda dei tiradors bombuts en palissandra. Un luxe passit, estranh: Mariton lo trobava socialament fòra lei, preniá la mesura de çò que se podiá pagar de mòbles un coble d'institutors dins lei prepaus de son paire, que n'era de l'Escòla publica. Es verai que l'August Casanava era un mestre un pauc especiau; abonat a *Candide*, se fasiá amb la *Gaston Fèbus*. Avia de sobras de fortuna pacana.

Pus estranha la caisseta que ren de la cambra, ò que la vida de Casanava e mai sa desaparicion. Mariton l'avia destampada. Era comola d'envolopas, totei amb sageu e tamponadas de la pòsta. Pas una duberta, ni desplegada, ni cotelada. Toteis adreçadas d'una meteissa escritura auta e boclada a Monsieur Auguste Casenave, Avenue de la Gare, Lescar, Basses-Pyrénées. Leu vist. Mariton, sospresa d'una bolegadissa dins lo salon, rebutèt la caisseta e barrèt sens bruch lo tirador. Una setmana demorèt dins l'afiscacion de pas comprene lo perqué d'aquel òme qu'avia gardat una correspondéncia sens jamai la conéisser, lo temps d'un bon cinquantenat de letras. Mai quant de temps, au just ?

Es que se trachava de l'aventura pron costumiera dau correspondent tissós que vos corseja, una doas letras per jorn fins que s'alasse de recebre ges de responsa, ò s'era quauque ren de pus estirat dins la vida, adonc de pus misteriós ? Lo dissabte d'après, la dròlla (anava dins sei catòrze ans e l'eime i era vengut sus pron de causas de l'existéncia) capitèt de resquilhar dins la cambra, de faire venir lo tirador sens que cracinesse, de tirar la caisseta e de levar lo cobert. Quasiment quilèt un oi, e se meteguèt la man entre possas ont la sospresa la peçuguèt. Se legissiá pron ben la data e lo luòc sus lo tampon: Pau, 12-10-1953. La letra era dau mes passat. A la lesta e d'una man tremolanta fulhetèt la liaça. Aquí que la data se podiá deschifrar, remontava lo temps. Fins a la primera letra, la d'en dessota, sagelada d'un 13-2-1947 e postada a Lescar. A Lescar per Lescar.

Un ferniment dins l'esquina de Mariton. Ela se revirèt. Boca mieg badiera, leis uelhs vironaires d'afoliment de cada part dau nas d'aigla que roncava l'angoissa, lei mans nosadas sus lo pitre absent, Amfosina agachava. Lei lagremas gonfleron lei parpelas de la dròlla, prenguèt pas lo moment de butar lo tirador, s'emmandèt a cabús per defugir la jupa de la dòna dins lo quadre de pòrta, mai dau morre piquèt sus d'autrei jupas. Severina e Armandina eran detràs sa sòrre, qu'agachavan tanben. La maire era demorada au salon a glopejar lo tè. S'era avisada de ren, degun li faguèt confidéncia de ren, ni l'enfant ni lei daunas.

L'enfant se fasiá granda. Capitèt de resistir ai convits dau dissabte. D'autre costat lei daunas comenceron de preferir l'ostau qu'avián gardat a Lescar, — que vesitavan de temps en autre per entretenir lo casau —, e mai Amfosina, ben reglat, i anava cada setmana en autò —, a l'apartament de Pau. A Lescar, la maire foguèt pregada de venir

ren que de temps en autre. Mai Mariton, afeccionada de curiosèr, antau diguèt, me remembre, mai d'un còp en bicicleta anèt se passejar dins l'antica ciutat bearnesa. Coma era la fin d'ivern, cercava la sosta de la grand terrassa per s'ensolelhar e s'esmiraclava de veire espelir a quatre ò cinc oras, detràs lei neblas de la plana e dau Gave, la cadena blanca e blava dei Pireneus sus tot l'asuelh. L'ostau dei sòrres, l'aviá destoscat, ren de particular, una faciada pintada de rosat, una pòrta grisa entre doas fenestras sota un teulat de lausas menudas. Lo nom de Casanava era escrich en letras motladas sus la caisseta dei letras. Una caisseta ont veguèt per lei trauquets, un matin una envolopa blanquejar. Espinchèt dempuei un canton de la carriera. Un moment puei sortiguèt Amfosina, sospechosa e desvariada. Amb la pichòta clau faguèt jogar la sarralha que cracinèt, prenguèt l'envolopa e leu se l'engulhèt a la cencha, dins la gonela.

Mariton preniá d'eime. S'atissava de pas comprene de causas de la vida, e cercava de se donar de biais per tot encapitar. Adonc passèt un jorn a la pòsta. Idea de demandar: *Où habite Monsieur Casanave ?* Tombava dins lo bureu vuege, que lo factor tafurava dins de papiers detràs leis arams fins de mentre que la recebeira era sortida per sei nistons. L'òme petèt dau rire en son bearnés: Mos de Casanava... Mos de Casanava... Venguèt puei se clinar au fenestron, e la mostachassa blonda que passava la rara dau servici demandèt de qué li voliá la domaisela a Mos de Casanava. Ela s'embarassèt dins un raconte d'amistat de familha, que... "Mai es impossible que lo vougatz veire, Mos de Casanava. Se moriguèt abans qu'aguessiatz popat lo primier lach. Enfin! portat desaparegut en quaranta..."

Mai s'era pas desaparegut per mòrt, seriá ben tornat un jorn ò l'autre, çò crese, en catòrze annadas. Sa molher a escrich de pertot per lo destrucar, a totei leis oficis de presoniers, de deportats, au Ministeri de la Defensa, a Interpòl... Ren." La recebeira rintrava. Ausiguèt la fin de la frasa. Se riguèt tanben: "Per escriure es jamai alassada, aquesta". La mostacha, lo fenestron l'aviá engolid. Mariton entendeguèt chuchutar, dins lo secret dau servici, de l'autra part de la grasilha. Recebeira e factor se carpinhavan a mieja votz, coma s'eran pas d'acòrdi sus çò que caliá ò caliá pas dire de Mos de Casanava e de sa Dauna. Li semblèt a la dròlla que lo pauc d'insistència que metriá se pagariá d'una revelacion estonanta. Se despacientava. Ausèt, gargamela nosada, la question màger: "E pasmens, se ieu ai vist una letra adreçada a Mos de Casanava, òc! casuda de la caisseta?" La mostacha s'enfenestrèt tornarmai: "Casuda, aquò m'estonariá. I fau pron avís, ieu".

E davant lo morre tibat de la joventa: "Se lo disetz, es benleu verai... Mai pròva ren. Fai d'annadas ara que li pòrte la letra, a Mos de Casanava, totei lei quinzenadas ò totei lei mes, sempre de la meteissa escritura. De qué voletz? I a ges de reglament que poguesse empachar d'escriure a un mòrt. E coma voletz que torne la letra, ieu: *n'habite plus à l'adresse indiquée?* demòra totjorn, que lo nom es pas escafat de la pòrta. E a quau voletz que la torne, la letra? L'expeditor bota jamai son nom". Aquí la recebeira richonegèt e tossiguèt. E lo factor: "Se voletz ne saber mai, anatz dernandar a la Dauna

de Casanava, l'Amfosina, la pus bassòta dei daunas. Aquò's ela que leva lei letras de la caisseta. E mai dau temps que restavan a Pau, cada setmana veniá per lei levar.”

Mariton sus sa bicicleta vira e revira dins Lescar. La carriera monta, ela escala d'a pe en butant la maquina. De la terrassa, vei ailavau l'ostau de Casanava. Sus l'interior, drech a levant, dos palmiers trason son floquet pus aut que lo teulat. Se vei de formas negras dins lo casau, bolegadissas a l'entorn d'un potz. Lei daunas s'afasendan de jardinar. Entre lei troncs lingses, s'entrevei una cadiera longa de tela clara. Mariton s'escarcalha leis uelhs. Es qu'anariá pas veire un òme sortir, grand e flac, en margas de camisa dins la bona solelhada ivernalà que rasa la cadiera? Es que l'August Casanava s'assetariá pas, se laissariá pas caire sus la tela sopla que l'espera, per agachar sei daunas, sei veusas qu'ara an entamenat de sortir de pòts d'una serva ?

Lo mascle escondut a Lescar tant d'annadas. Mai non pas escondut. Lo factor a rason. Dempuei catòrze ans, es per mòrt. Adonc mòrt o es. Lo sap mòrt, l'Amfosina que per fantasiá de passion reguerga, encara i escriu a l'adreïça d'abans la partença de 39. I escriu coma a un viu, mai lo sap ben mòrt, d'abòrd que ven levar d'amagat sei pròprias letras per lei rejónher dins lo cofret ont Mariton lei trobèt, l'après-dinnar de Pau. Lo moment que s'afolissiá d'estre descuberta per la dròlla dins sa tissa. Per la dròlla, e tanben per lei sòrres que gueiravan la scena, mudas e frejas. Aquela Amfosina laidòta, plegada dins lo sovenir d'una odor de violeta que balha racacòr, ara Mariton quasiment se metriá a l'amar. Lo curiosèr, se ditz entre ela, vira a la complasença, a la consentida, a la connivéncia. Filhas joves qu'escrivetz a l'amorós imaginari, coma escusariatz pas la veusa qu'escriu au mòrt ? Polidòtas qu'ofrissetz en idea vòstrei favors boleguetas au mascle de legenda, coma comprendriatz pas la laida perduda dins la languison dau moment qu'un òme amorcèt lo lume ?

Mariton vei lo factor que davala la carriera de la gara. Vai d'un costat a l'autre, trasent lei letras blancas a la poncha dei dets, que d'aicí se diriá de mocadors d'adieu, ò d'alas. S'arrestarà a l'ostau de Casanava ? Òc que s'arresta. La letra espelís blanca. Desapareis. Es dins la caisseta. Mariton sauta sus la bicicleta. Vòu arribar d'avau au moment qu'Amfosina butarà la clau dins la sarralheta que cracina. Vòu descobrir l'esmòu de l'amor veuse dins leis uelhs pichons e vironaires.

Arriba tard. La porteta bada. La letra es escampada au mitan de la carriera e l'Amfosina d'una mitat demòra expandida au sòu, de l'autra mitat escrancada sus lei dos escaliers dau lindau, la testa reversada, estavanida, s'es pas mòrta. Armandina es aquí, quila secors, se clina sus sa sòrre, mai avisa la letra, se i acorsa, la recampa, e demòra drecha dins son còs longarut que tremòla, un ponh sus l'estomac. “L'escritura, marmusa, l'escritura...” E a Severina que sòrt en son torn: “L'escritura d'August...”

Mariton lascia tombar la maquina, son còr d'ela tanben sona la chamada, s'acorsa a l'Amfosina que comença de bretonejar. Lo factor qu'a ausit lo remenadís remonta la carriera sus cinc ostaus. Amb la dròlla ajudan la femna negra, que s'arbore. La pòrtan

dedins, la pausan sus un sofà. Ela ditz que vòu veire la letra, que l'escritura... "L'escritura, çò sai pron, fai lo factor, es l'escritura de l'òme..." E coma voudriá esconjurat una foliá presenta entremetan tot aquest femelam negre que pudís a violeta e a veusatge: "Quauqu'un de pas fin aurà imitat sa man." Mai d'un vam Severina s'emmanda sus Armandina. Crida, non pas: udola que la letra es sieuna. Desraba l'envolopa ja per part estrefada de l'arpa de sa sòrre, monta l'escala de fusta en tres cambadas e un tirar de ponha. S'entend la pòrta que bomba e lo peile que tomba.

Lo factor, Mariton, Armandina son sus l'escala, palaficats. Senton pas Amfosina que s'es arborada e s'aplanta darrier elei. La dauna pasmens alena fòrt, leis escarta, monta un escalon de mai qu'elei, e d'un vam, cridaira, tabasa amb lei dos ponhs contra la pòrta de la cambra. Tabasa a se nhocar ela en rebomb. Sei paumas s'ensornisson. Seràn leu blavas. Finalament se laissa caire. Lo factor la reculhís que resquilhava l'escalon. Gemega. Lei planhenças son estrangladas. S'arrestaràn dins gaire. Totei fan silenci. Agachan estabosits la pòrta barrada que darrier la Severina deu legir la letra dau desaparegut, dau mòrt, tant se pòt.

Quand lo silenci es totau, detràs lei pòsts estrefachas de la pòrta, s'ausís lo tombar d'un còs sus un liech. A l'après, de remenadissas estranhas. De sospirs e de planchas. Es ailà, sus aquela escala de fusta e davant una pòrta tampada, que Mariton, la drolleta de catòrze ans, aprenguet coma son lei rangols de la voluptat. D'una filha annada que fasiá l'amor dins la letra recebuda d'un conhat, çò ditz l'istòria. E l'istòria explica pas s'era una letra vieilha, d'abans 39, sobra d'un adulteri passit, mandada sota envolopa nòva amb escritura faussejada. Ò se fin finala, lo mòrt... La gelosiá d'Amfosina li fasiá de còps creire ai crims postums.

L'Ògre

Semblava pas de bon que sieis oras aguesson passat dempuei la primera pausa de rechauchon e l'esclair de lutz triganò. Es que la fam se suspendiá au raconte e la set se desassedava dins lei rius de la fantasiá ? Es qu'aviam entamenat una mena de retirada monastica dins una cèla d'onirisme ont lei besonhs carnaus d'intrada se fan oblidar, que lo còs a vergonha quand regna l'esperit ? Aviam pron esprovat, coma o ai dich, qu'e mai quand l'esperit treva lei jardins d'Eròs, lo fisic se jardina pas parier. A un moment, mentre que Mariton dins son bearnés alenós de hemna hòrta nos contava son istòria de daunas, m'aviá semblat que tocaviam un ponch de comunion escreta, non pas religiosa, ni quitament pas amistadosa, mai professionala, s'ause dire. N'eriam a esprovar ensems, penjats a la paraula de l'una ò l'autre, lo plaser de l'escritura, coma se ditz ara, en mesurant lo bon de l'imaginacion au melhor de la narratologia. Metetz de pegòts en tropa, parlaràn de sabatas. Enterratz un cenacle d'escrivans, sota terra contunharàn l'experimentacion de la pagina. E mai dins lo negre la pluma li grelha a la poncha dei

dets.

Mai la pluma es quauque ren d'antic. Lo mestier d'ara se viu au ritme de la maquina, una rega après l'autra, lo dind deliciós de la campaneta entre lei doas. Justament, de maquina d'escriure n'i aviá una d'apfondida sota nosautres. Dempuei un moment Ramon la sentiá que li cachava l'esquina. A la man aviá reconegut lo clavier. Aprofèchèt lo lume atubat per la destrucar freneticament. Aquí ont era, quichat contra Irmela, una camba engrepesida de pas la bolegar, qu'a cada còp qu'estirava l'arteu, nhocava Jòrdi, capitèt de s'assetar a mitat, la besonha metallica sus lei genolhs. Un fuelh de papier era mes a la tauleta. "Coño, çò faguèt dins son espanhòu de mierda, cau que nòte aquò que me ven." Lei protestas grelheron, que son inspiracion subta escrapochinava sei vesins dins l'estrechiment au bot de la fusta e metiá un entravadís insuportable au vespertin. Parlem pas de la contemplacion dei tableus de Raffaellino: i aviam tant renonciat que i pensaviam pas mai.

Cadun se boleguèt en cridant, la lampa passèt de mans en mans coma un gaviteu sus d'ondadas salivairas, Mac en s'entrarborant se dordèt au saumier. Sai pas s'es aqueu remenadís l'encausa, e s'es pusleu la picadissa febrosa de Ramon que destrantalhèt l'equilibri ont aviam trobat un acaptador tot provisòri: s'entendeguèt un cracinar desesperat, de gravàs nos rageron sus lo cadavre, Jòrdi bramèt la dolor, dau còp l'espavent nos secotiguèt totei e mai la lampa, que barrutlèt d'entre lei mans de Carlina. D'una petnada maladrecha Mac n'esclapèt lo veire, e aitanleu fogueriam renduts a nòstra vida nocturna. Mai dins l'escuresina serpejada una veta de lusor roja e un aigrum de fumada nos ponhiguèt nas e garganta. Lo fuòc aviá pres dins lo molon deis estòfas preciosas. Quilèt Mariton qu'una brasa verinosa l'aviá mossegada. A paupas, en amochonant sedas e velós, en tossissent e en esternudant, capiteriam d'amorçar l'amenaça. Mai eriam ara au negre per sempre. Lo desastre apareguèt totau quand

Gianfranco diguèt que la saqueta i aviá escapat, que semblava ben qu'aguesse resquilhat dins una ascla longa de la roïna sota una esclapa de fautuelh. Costariá pena d'anar tafurar tan bas sens i veire. Aquí la mòrt, l'agueriam entremitan, a quasi ne sentir la preséncia freja coma d'un collèga de mai.

Jòrdi quincava ren. Pasmens era pas eu que fasiá preséncia de mòrt. La dolor era estada d'una astela que i era intrada dins lo boteu, non pas d'un escrachament. Encara nos protegissiá la fusta. Aviá fach ren que baissar d'una òsca d'infern. Lo pus sofrent era Ramon que la maquina d'escriure li cachava l'estomac. Capitèt pasmens de la conhar contra son anca: aquí li copava pas tant lo respir. Sola lusor, lo quadrant verdau de la mòstra de Gianfranco nos mesurava per avança l'agònia. L'atupiment nos emmantelèt. A l'odor, crese ben que cadun d'entre nosautres se pissava sota. A l'article de la mòrt, quau se comandariá la retenença?

Es dins l'atupiment que la votz de Yann s'enantiguèt ferma e se mantenguèt. Lo Breton fasiá çò qu'era necessari non pas a nòstra esperança, mai a nòstra subrevivença

immediata. Manteniá la jòga. Perseguissiá lo rite. Contava. Pas en breton, que degun l'auriam pas comprés. Mai en francés granat e classicizant. Que revire aici. Perque siáu escrivreire occitan e que nòstre convent era de lengas pichonas e minoritàrias. Mai en quitant coma pòde dins lo debanar totjorn un pauc mostós e gostós d'un lengatge empastat de connotacions terradorenças un fiu d'estil sec a la Perrault. Idea d'apariar, coma o fasiá Yann, lo tragic de la situacion amb lo raconte enfantolit. E mai benleu per faire paréisser, a la tòca de la situacion, lo tragic vertiginós d'un genre que s'interessa d'enfants ren que per lei manjar.

Un còp i aviá un ògre. Degun se'n seriá pas avisat a veire sei manieras doças e convenentas. Abalit per una maire qu'e mai foguesse ela ogressa a seis oras, ne mostrava ren senon en son privat de servicialas, tre l'enfança aprenguèt a se tenir reservat entre lei gents, silenciós e uelhs baixats dins leis acampadas, atentiu ai leiçons dei preceptors e obesissent a la morala publica. Per renfòrt d'educacion pacifica, era estat mantengut entre lei femnas, a l'escart de tot jòc mascle ont s'escampesse un degot de sang, de tota lectura guerriera e naturalament de tota costuma de caça. Arribèt antau a l'edat de quinze ans que non sabiá lo dequé de violéncia, de morbin e de tuariá. Ignorava lo fach de la mòrt coma leis autreis enfants ignòran lo misteri de la naissença. Cresiá que quand un òme ven pron vielh, se retira en una encontrada de patz, un país de vida lenta ont s'acostuma a una eternitat aconsomida. D'efiech li avián escondut tot morent, foguesse un varlet d'estable a cima de servici ò una cardelina que patís de la gàbia.

Lo paire, que jamai aviá sospechat leis apetis sanguinaris de sa molher, donat qu'era de longa afasendat per leis afaires de son rei, a la Cort ò en ambassadas luenghas, aprovava aquela educacion e quand tornava per una passada breva en son casteu, se meravilhava de la doçor de son fiu e mai l'encoratjava a debanar l'escanha entre lei femnas.

Tant que venguèt lo temps, aqueu dròlle, de lo maridar. L'eiretatge era dei gròs, compausat de bòscs, landas, patis, blats, vinhas, masatges e vilatges. Lo nom era grand, caliá pas que tombesse en bassa man. Adonc lo paire se meteguèt en cerca d'una dròlla de bona raça e de bela legitima. En mai la voliá d'una doçor de remarca, per que ges de trebolum conchesse pas aquela arma linda. Ausiguèt parlar de la filha d'un senhor que viviá a quauquei vint legas d'estirada e qu'era arribada a sei catòrze annadas enrodada dau laus de totei. Lo mond brusissiá de sa requista e de sa bravetat d'àngel. Sidònia era la que caliá a Beneset, qu'aquò era lo nom dau jovent.

Se faguèt acordança. Lei doas familhas se conegueron e s'estimeron. Lei parents de la dròlla montavan au ceu de veire lo gentum dau garçon, coma aquelei de Beneset se rabissián de la celesta innocéncia que raionava la Sidonieta.

Après lei mes comptats que lei jovents se pogueron frequentar per venir sensibles ais agulhons d'amor, jorn foguèt pres per lei nòças. Una festa deviá recampar tot çò qu'aviá un nom, a condicion qu'aguesse tanben de vertuts, dins la província. Pendant

una quinzenada, au casteu de Beneset vengueron lei pacans porgir lo necessari per lei tres banquets a de reng que s'eran prevists. Lei sartres e lei cordurieras fogueron sonats de la ciutat pus vesina per atrencar de nòu non solament la familha, mai lei sirvents. En cò de Sidònia lo rambalh era tan grand per apreparar la ceremoniá. Abriu s'acabava, Mai metiá de flors dins lei randuras. Lo ceu s'entestardissiá dins lo blau. La natura seriá de la festa.

Es just la velha dau grand espet de gang, que, lo paire estent de manca per la falta d'una mission subita, la maire prenguèt Beneset a despart per l'aleiçonar coma se deu dei devers d'un espós: “Mon fiu, çò li diguèt en desvirant la cara, la revelacion qu'ai de vos faire maca ma pudor abans de macar la vòstra. Avem vougut amb vòstre paire que foguessiatz educat dins la mai perfiecha desconeissença dau mau. Tant i a que dau mau n'avetz pas quitament l'usatge coma mot. Çò que deve vos ne parlar ara es pas exactament lo mau, ò pusleu dich, es un mau que vira a ben quand lo maridatge lo cuerp. Deman de nuech l'onor de l'aligança que nosa nòstra familha revendrà a aquò, qu'auretz, innocent, a vòstra mercé una innocenteta dei pauc que i aga.

Es indispensable qu'aquela dobla innocéncia mermesse un momenton. Auretz d'ausar çò que benleu imaginatz pas. Vos dise de metre ges de restanca a un desir que vos podriá venir, e mai caudriá que vos venguesse, de chaupinar e d'estrifar la beutat que vos es oferta. Sachatz que Dieu, d'abòrd que d'eu dins aquest affaire ne cau parlar, o permet, e mai vos confòrta e vos ajuda.” E li debanèt la maire çò pus important dau secret qu'era estat fins ara escondut au jovent. Per lo menut e l'impudic, se fisèt ai leiçons que mancarián pas, dins l'escasença, de venir de natura e dau secors dau ceu.

Pasmens, au moment de laisser l'enfantàs anar somiar de çò que veniá d'aprene e que li fasiá montar lei roitas, la maire s'avisèt, e aqueste còp, totalament virada d'esquina, li faguèt: “Quand dise que cau ausar, entendetz ben que vos permite pas tot. Siatz d'una mena, mon fiu, que podriatz ben patir dins vòstre desir d'unei vams, d'unei trevanças que vos menarián en Infern, se i metiatz pas la tanca. La natura umana es soventei fes una natura de bèstia. Cau que l'uman emmoralhe l'animau. Donc, se sentetz que vos peçuga una enveja bestiala, pregatz Dieu, mon fiu. Per aquò, coma per la resta, eu vos serà d'un bon secors.” Beneset saludèt, uelhs aclins, la maire que s'enanava trefolida de n'aver tant dich. Coma aviá jamai vist dins lei rapòrts dei bèstias, cavalòts ò aucelons, ren que doçor e amistança, compreniá pas que lo bestialitge se poguesse dire infernau.

Mai lo vespre n'aprenguèt mai. Lo reviramainatge era tan grand dins lo casteu aquela velha de festejadís, que se podiá pas susvelhar cada canton ni mai susvelhar lo nòvi, abandonat ai pensadas estranhas e ai sentiments foscs que la leiçon de sa maire aviá fachs grellhar dintre eu. Antau solet vanegava dau jardin ai salons e de sa cambra au trast. Es tot beu just sota lei cuberts, dins lei graniers e sus lei trabunas que veguèt la scena que, mai que leis explicas de la maire, li destapèt l'eime. Avançava d'a passes sus un postam, idea de pas faire cracinar ni gemegar ges de tauleu, en se tenent lo bofe coma

s'avesinava un misteri sacrat, en un estat pantegant de premonicion. Dins la lutz d'un fenestron ont dançava un poussum veguèt la cata blanca d'una vielha serviciala, Artemisa que li disián. L'animau, conegut tan doç, era agromolit, leis uelhs mitat claus, dins un recanton de membre.

Endormit, somiaire semblava, pacific coma la tantossada bresilhanta de guespas. Beneset s'aplantèt davant aquel image de la quita benaurança e de l'innocéncia vitala. S'aprimèt l'alén tant coma podiá. Dins la pausa tèbia, s'ausiguèt un gratadís menut. Una fura besonhava entre d'espigas secas de blat moro, ulhets ponchuts, coa boleguiva. La cata bombiguèt, una pauta tombèt sus l'animalon, que quilèt e demorèt a pausemar dins un desesper vesedor, de mai en mai mortineu. La cata quichèt; un fiu de sang ragèt dins la pòussa dau plancat. Beneset aviá jamai vist de sang que lo sieu, un còp ò dos que s'èra nafrat, maugrat la susvelhança, amb un coteu ò una canela afustada, ne gardava lo sovenir d'un gost salabicós chucat. Sa lenga, de veire lei degotets roginós, s'empastèt. Sa garganta se nosèt. Arregardèt la scena fins a l'acabament, que la cata abandonèt un tròç de ventre amb lei pautas de darrier, trencat, rosegat, un sovenir de vida encara tremolant dins aquela frechalha.

Lo pentiment li ne venguèt qu'après. Se ramentèt lei conseus de la maire. Pensèt adonc d'anar demandar un secors a la preguiera. Çò qu'aviá vist dins lo granier, çò qu'aviá sentit d'esmòu dins eu, aquò era benleu la crida de l'Infern, d'abòrd que de bèstias se trachava, e que la bèstia s'era desrevelhada en eu, non pas una bèstia dau band de la paura fura manjada, mai dau band de la cata manjaira, una cata tan doça, pasmens. Mai aguèt una mala idea. L'Infern aconselhava sei pas pusleu que lo Bon Dieu, cau creire. Passèt davant l'oratori de sa maire. Ne butèt la pòrta e demorèt palaficat. Sota la veirina, clavat a la crotz, un Crist se bidorsava de dolor. Dins lo sieu d'oratori, ont s'era pas pogut defugir de penjar l'image de Dieu supliciat, avián dau mens adocit l'espectacle. Aviá donc la costuma de pregar davant un Dieu apasimat, quasi sorisent d'extasi, que dins sei paumas e sus sei pès, lei claveus fasián ges de sang coneissable, pusleu se seriá pensat a d'ornaments floraus. Se capitava ara davant un cap d'òbra d'art espanhòu ont l'escultaire aviá non solament pintat lo sang en roge, mai imitat amb una atencion estrasulhada la mendre tesura de nervis sus lo sofriment. Se seriá cresegut que batiá lo còr a petar sota lei còstas sollevadas. Beneset s'afondrèt dins una preguiera ont l'angoissa venguèt voluptat. Saber s'aquela perdonança era ajuda divina?

L'endeman la festa foguèt çò qu'aviá d'estre. Vengueron lei pelòts de la província. Se regaleron çò que cau, dintre lei raras que sabon se donar lei gents de qualitat e bònei mors. Tot foguèt perfiech, fins a la desaparicion dei nòvis que s'arremarquèt pas dins un moment de baleti generau.

Monteron un escalier a viseta: la cambra noviala era estada plantada au pus aut d'una torre. La nuech acapriciava l'aura, lei brondas deis arbres dau pargue fasián un bruch d'ondadas dins un fons d'escuresina. I aguèt unei segondas de calama. Lo cant d'un rossinhòu montèt a emplenar lo ceu. Just lo moment qu'un page se capitèt de nas

amb lo coble. Lo flambeau que teniá Beneset esclairèt son estonament e sa vergonha. Davalava. S'esquilhèt contra la viseta per se quitar tombar. Lo nòvi aviá agut ren que lo temps d'entrevistar sa jove beutat moreta: deviá pas aver dotze ans, l'enfant. Aquela vista pasmens, engravada dins sa mementa, deviá pas se i escafar jamai.

Dins l'orada que seguiguèt, e mai se donesse lo biais de rendre a sa nòva molher un omenatge segon l'ensenhament mairau, Dieu ajudaire coma de bon pensar, la podiá malaisidament fòrabandir. Tant i a qu'au primier moment que Sidònia pleguèt la parpela, sortiguèt a paupas de la cambra. Entendiá una varalhada dins l'estància dau dessota. Aquí la lunada rajava per lei fenestras badantas. Lo bruch era una fugida, una escorreguda trencada de pausas atencionadas. Endevinèt un bofe. Coneguèt una cara. Lo page que benleu s'escondiá d'un raubatge fach pendent la festa, tombèt d'a genolhons per demandar la pietat. Mai, a descobrir la fàcia de Beneset dins un rai d'astre, s'espaventèt e prenguèt mai l'escorsa.

De membre en membre vueges, la caça comencèt. Beneset s'atissava de contentament, de còps fasiá molar la bosca amb la seguretad d'un instinct desrevelhat: imaginava que dins lo còr dau page una esperança se gonflava. Amb un instinct parier de caçaire, una minuta après lo sabiá destoscar dins un canton e recebiá en bofe de plaser lo rangol de l'espant. Fins que dins son afoliment, lo traçonet butesse una pòrta. La lutz l'inondèt. Detràs la pòrta, dins un gabinet esclairat de mila ciris, la maire esperava, un cotelàs dins la man. Se vesiá, penjats a de cròcs sus lei muralhas, entre de ropas sagnosas, de tròç de carn e de membres que podián estre d'òmes. "Tant que me l'as menat...", raufegèt la femna. Beneset coneissiá pas sa doça maire dins aquest mostre espelofit. Mai se trachava plus de maire. Amb l'ogressa lo jove ògre se prenguèt lo temps d'ensacar lo page paralisat de paur dins un borrenc que rebalava. Coma se saueguèt puei, de leser lo tortureron a la poncha dau coteu, lo talheron a bocinets e se lo mangeron.

Devers l'auga, assadolat de carn crusa e de totei leis infamias que sa maire i aviá apresas, l'ògre Beneset somièt a sa femneta. Laissèt sa companha d'Infern aclapada de lassiera, nusa e mai cremada per la cera casuda dei lampesas. Remontèt una estància devers son Paradís d'innocéncia. Amondaut l'esperava una suspresa. De femna n'i aviá plus ges. Mai coma podiá aver fugit? Se ramentava que, per una precaucion d'espós en aprendissatge, aviá barrat a clau darrier eu la pòrta de la cambra. La clau, l'aviá ara dins la man, que veniá de li servir a dobrir lo recaptador. La fenestra era duberta. Non, podiá pas aver sautat de tant aut, la Sidònia. Ni per fugir, ni mai, idea bauja, per se donar la mòrt. En se clinant entrevesiá de varlets que passavan sota la torre sens faire gest de ren de drama.

S'assetèt sus lo liech, deseimat. Aquí finiguèt per s'endormir. Un tuert violent lo destressonèt. Sidònia i era tombada dessus, coma se s'era tracha de la fenestra. Lei dos nòvis se freteron lei nhòcas. "Escusatz-me, çò faguèt la dròlla vergonhosa." E deguèt, en

plorant, escutlar la rason e lei mejans de sa polinada nocturna. “Ò, siáu masca, çò bretonejava entre sei lagremas, i pòde ren. Es una question de raça. Quand aquò me pren e me prus, una fòrça me comanda, m’enaire, me ne mena. Totara, quand me laisseriatz soleta, comolada de voluptat legitima, m’endormiguere. Es dins mon som que l’enveja me prenguèt, que lo mestre me venguèt querre. M’atrobere au sabat sus una còla, en mitan de la forest, qu’encara badalhave.” — “Ges de besonh d’o confessar, cridèt Beneset. Pudisses lo bòchi!” — “E vos, se me permetetz, sentetz...”

Sidònia aviá conegut l’odor doçassa dau sang. Beneset per ògre cauguèt que se confessesse. Mai era pas au terme de l’horror. Deguèt aprene de la boca de sa novieta pura qu’au sabat i era tanben lo paire sieu : aviá degut quitar la festa amb l’escapatòri d’una mission reiala. Fiu de masc e d’ogressa, maridat amb una masca e ògre per sa part, deguèt remirar en plen sa destinada, mentre que lo jorn naissent pomponava de ròse l’esponda de son matrimòni.

La remirèt, d’aquí en començant, pendent de lònqueis annadas. A cinc legas de son casteu d’istòrias esfraiosas se chuchutavan sus lei nuechs d’espavent qu’acordava a sa maire coma a eu. Leis enfants dei vilans desapareissián misteriosament, de còps, engolits per de trapelas que de serviciaus cavavan sota leis expandidors de fragostas boscassieras; de còps demorava clar que lei gents dau Comte Beneset lei raubavan, au nas de paire e maire, dins de cavaucadas satanescas. Mai comte es comte, la proteccion d’un rei pega lei bocas: lei familhas fugissián l’encontrada pusleu que de se plànher a una justícia d’aqueu temps vermenada, coma se sap. Un desert se fasiá a l’entorn dau casteu qu’antan aguèt passat per un temple de vertuts e un paradís de doçor. La tropa dau Comte deviá anar de mai en mai luenh rabalhar lei victimas de l’inagotabla talent castelana.

L’Intendent de la província aviá ben reculhit quauquei dires, mai aquel òme, vengut de la capitala e noirit d’una literatura filosofica per esperits fòrts, non podiá donar sa fe a d’istòrias d’ògres e de mascas. Lei portava au compte dei cresenças popularas dins un país de pauriera, d’abestiment multiseclar e de lengatge celtic. Antan sa crenhença dei vilans se completava dau scepticisme dau poder per assegurar l’impunitat de Beneset e de sa maire.

Pasmens l’Intendent era un òme romanesc, pron amic dei dònas e que se somiava en Amadís. Dins lei bruchs que se fasián, reculhiguèt amb passion çò que tocava la doça Sidònia qu’era per viure embarrada dins l’ostau d’un mostre e per partejar son liech, benleu borrelada de longa dins sa carn que la tradicion dei contes sota clujadas pintava deliciosa a regardar. Podiá pas saber, lo representant cavalieresc dau sobeiran, que de fach la masqueta assistissiá pas ai grandei tuariás dau casteu perque totei lei nuechs ò quasi, s’esbinhava per una fenestra sus un marge d’escoba sus un rai de luna devers un sabat ont amb lo sògre, totjorn entre doas missions oficialas, s’entreconeissián sota lei banas dau Bocaràs. D’ont tornava ela fresca coma l’agolència per menar una vida jornadiera de patz e de vertuts.

Fin finala, decidiguèt l'Intendent de i anar veire. Formèt una tropa de cavaliers nòbles, joves e ardorós, e endralhèt camin de per landas, bòscs e travers. Dau mai se sarravan dau casteu, dau mai, verai, l'encontrada se fasiá vueja e sauvertosa. Se vesia de pertot de tenements enermassits e de bòrias abandonadas. La nuech tombava. Una rispeta siblava sota un ceu ensornit de nivolàs. Lo diable semblava en campanha e lei cavaliers mai flames s'avisavan qu'entre sei cambas la montura trachelava. Remontavan son colet e se sosprenián, leis esperits mai esclairats, a quequejar una preguiera a son sant de naissença.

Subran, après una montada entremitan lei pins e lei faiards, se desvistèt lo casteu. Dins la nuech ara facha, esbrilhaudava de totei sei fenestras. La tampona aviá ja abrat de milierats de ciris dins lei salas a totei leis estàncias. Se seriá dich que celebresson ailà lei nòças de Satan. “ Cau pasmens i anar ”, comentèt l'Intendent. Tireron l'espasa e comenceron de davalat dins una dralhòla entravada de rasigas ont lei cavaus broncavan.

S'atroberon dins un valat fons e ombrinós ont degueron gasar un riu dins la plena sornura. Un rebauç li escondia lo casteu. Monteron sus l'autra riba. Aquí s'aplaneron desvariats. Ges de lume enluòc. La festa era amorçada. Es que lei festejaires avián sentit l'amenaça? Ò es que la forest aquí espessa tapava la vista? Es que s'eran, sens o comprene, tant estraviats qu'aguesson perdut la rega simpla ? L'Intendent mandèt una estafeta amb un flambeau. Lo cavalier tornèt cinc minutas après. I aviá ben un casteu avau dins una comba vesina, mai era tot en roïnas, fenestras alandadas ont nisavan lei chòts e lei duganelas. Era dificil de i anar furnar que leis arronzas avián fach baranha de pertot; de bartàs que podián ben aver cinquanta ans de bruelh.

Tota la tropa aluquèt lei flambeus. La forest n'escandilhava coma totara lo casteu desaparegut. Davaleron lo pendís. Amb l'espasa talheron lei vidaubas e lei romegàs. Pogueron avançar sota un portau destrantalhat fins a la cort granda entre lei bastiments negres e vueges sota de voladas de ratapenadas. Ailà leis esperava se podriá dire un miracle. A ras dau potz, un enfant de detz ans dormia apiejat a un chinàs de pargue que de segur lo manteniá en calor. Lo chinàs jaupèt, mostrèt lei cròcs, s'esfolissèt lei peus de l'esquina.

“D'aise, d'aise, Brutus”, fasiá lo dròlle en se desrevelhant, tot badalhair e escalugat per lei flambeus. E calenhava l'esquina de la bèstia. L'Intendent meteguèt pe en terra e se sarrèt de l'enfant, mepresós deis amenaças de mossegadas. D'efiech lo chin reculava davant aqueu coratge e benleu davant aquela preséncia d'un poder reiau. “ Mai cu siás, mon enfant ? ” questionava.

L'enfant en sorisent respondeguèt, ben brave: “Siáu lo fiu.” — “Lo fiu de cu?” — “Dau comte Beneset, per Dieu!” — “Avia un fiu, l'ògre?” — “Coma disètz? Comprene pas. Ò, aviá un fiu. Ieu. E ieu aviáu una mamet fòrça polida dins sei vestiments ancians,

que me contava per m'endormir ren que de legendas belas de bònei fadas e de bèlei mascas. E mai una mamà, polida coma una agolència.” Una lagrema gròssa perlegèt ai parpelas dau dròlle. “Ont es passat tot aqueu mond ?”, faguèt tissós l’Intendent. — “Sabe pas, marmusèt l’enfant en tirant la nifla. Un matin me trobere aici, amb Brutus, a ras dau potz. Lo casteu era tot arroïnât e fumejava de pertot. Un vielh varlet d’estable se teniá drech davant ieu, la boneta au ponch e me parlèt d’un grand malastre que compreguere pas. Disiá que dins la nuech passada mon papà amb la mamet s’eran maucorats, que s’eran batuts, que mon papà aviá tuat sa maire e l’aviá manjada. Sus aquò tombèt dau ceu un bocaràs amb ma maire d’escambarlons sus son esquina. La mamà tuèt lo papà e lo bòchi meteguèt fuòc au casteu. Après l’incendi, tot lo mond eran partits, lo varlet s’enanava tanben. Aladonc ieu me siáu endormit. Crese qu’ai dormit longtemps. Coma siáu las! ” E l’enfant s’apiegèt a Brutus que s’expandiguèt au sòu per li faire lechòla e cuberta, en romegant pasmens que lo toquesson pas.

“Ensajatz de prene aquest enfant e de lo menar a ma cort”, comandèt l’Intendent. Era furiós. “Se siam pas trompats de luòc ni de casteu, çò trasiá d’entre dents quichadas. Se siam trompats de segle.” Entre sieu se prometiá de plus jamai se laisser agantar per lei dires e lei creires d’aquesta província retirada, sauvertosa, miserabla e celtica. Pareis, e mai es notable que tant faguèt que lo rei lo relevèt de son pòste e lo faguèt remontar a París. Per quant a l’enfant, trachiguèt dins la capitala de la província. L’abalissián dins la doçor. Semblava una verginela. Sei vertuts, lei gents lei badavan. Fins qu’a sei quinze ans, venguèt lo temps de lo maridar. E l’istòria ditz...

Lo sotaire de Trinàcria

Sus ponch d’orguena e rampelada facha au cicle de l’eternau retorn deis ògres, Yann a pron pena acabava que la votz de Carmelo repreniá en contraponch : *l’histoire dit, dice la storia*. Era tan druda e restontidosa, aquela votz, que dins nòstre esquichadís de rampas e dins lo varalh de ropas e brocats capitava, sai pas coma, de s’amplificar de ressons. Tornèt esmòure la graveta, ne resquilhèt sus Carlina e sus ieu. Una ascla en quauque part se destapèt, lei paraulas se i engulheron en fasent bauma.

Bona causa, que dempuei l’escrancament d’un det de la fustassa, aviam perdut la boca d’aire que nos portava lei rispas de la roïna. Susaviem de l’estofador, alenaviem en pantegant leis odors espessas de pis e de velós rabinat. S’entendiá Jòrdi que raufelava e Ramon relent conhat contra sa maquina que i dintrava dins lo fetge. Dins la borbolhada, un desir prenguèt a Irmela, comprene pas perqué, mai pòt arribar que l’angoissa de la mòrt vos aigrege lo viure, e lo penjat vergueja. Se meteguèt a chaspar un òme, deviá estre Mac, que faguèt l’oi de suspresa e l’aa de contentament. Se revirèt e comencèt

besonha en se tirassant sus ela. O devinave ai bofes e ai gèmecs, ai rebombs de pe que tanben recaçave. La protesta se gonflava dins la chorma, qu'auriatz dich un chauchum de galerians dins un fons d'estiva. Ò, autre image, encara pus crudeu, unei liaças de bòsc sofrent d'ebena que se mòron dessús dins una cala de negrier. Mariton era estada agantada d'un tossitge qu'arrestava pas de la gangassar. N'aviáu mau au pitre per ela. Fin finala, l'ascla duberta de nòu sufisiá pas a nos airejar, e mai me semblava que ne veniá una pudicina empoisonaira, se seriá dich una vessina de la terra.

La votz de Carmelo adonc emmantelava de son esplendor una descasença de l'uman entre nosautres. Una votz que cantava en mai de contar. Crese, - lo sovenir aquí me manca -qu'entamenèt una mena de romança populara de son país de Sicília,, que parlava d'un rei d'antan e d'un pescaire, un sotaire de muscles ò d'espongas pusleu, que per l'òrdre de son sobeiran cabussava au pus fons de la mar. Colapisci, que se disiá, lo nom n'ai un recòrd clar. *La genti lu chiamava Colapisci / perchì stava in ta mmari com'un pisci.* Mai farai pas la cançon, ai perdut l'er e mai lei ritmes e lei rimas. Una cançon longanha, Carmelo deviá l'esperlongar de son sicap.

Aquel estacat de prensa se revelava aede popular, improvisator de geni. Benleu que li preste ara mai de talent que non n'aviá, question es de renovar l'imaginacion liberatritz que lo Sicilian cantaire nos fasiá grellhar sota lei parpelas fins a nos gonflar lei paumons d'una aisança miraclosa e d'aisança n'i a una tot just après lo plòu dau sotaire qu'estrifa la susfàcia beluguejanta d'una mar estaloirada au soleu, l'alegria d'intrar dins la frescor e dins lo vam dau cabús, de filar drech coma una sageta dins lo silenci, òc, la primera impression es aquela dau silenci, lei bofiòlas que montan de la boca pòdon ben petejar sus lei gautas e peçugar lo nas, o fan dins un silenci espés, nòstre element tre la pèu de la mar traucada

mai l'aisança, la mete dins mei possibilitats de bofe, a luòga que per seguir la sonada onirica de Carmelo, la cau butar pus luenh e sus la rara ont ieu comence de sentir mei tempes quichats, que lo blau dau sensa-fons me fai maravilhosament lega, inventar que tot just me desliure de la pression, que l'alegria m'inonda lei coradas, que trestombe dins lo temple coma un esplendid peis-espasa, dau mai plomba eu, dau mai se sent l'agolop de l'estre onhut d'aviadesa galòia, las ! que non siam peis-espasas, lamas vivas tragudas, nosautres leis embarrats, enterrats, condemnats a una mòrt tota umana e pudenta, engrepesida de sofriments obscens, que non siam Colapisci en quau lo rei comanda.

Autrei còps, dins nòstre país sicilian, i aguèt un rei. Un solet per tota l'iscla, una corona ovala sus lo triangle. Era dins un temps que non aviam encara conegut lei Cartaginés ni mai lei Dorians. Un temps d'Elimes e de Siculs au sieu. Lo rei sesiá quand teniá sa cort de justícia sus un asseti de tres pès. Lo jorn que dise e cante, lo matin que l'istòria comença, se sentiguèt, en laissant tombar son cueu sobeiran sus lei pòsts pintadas, una idea destrantalhat. Aquò voliá dire un desequilibri. L'encausa dau desequilibri era que lo sòu s'enfonsava. E que lo sòu s'enfonsesse, lo rei ne coneissiá la

rason vertadierament fonsa.

Cu pòt ignorar que l'iscla granda de Trinàcria repausa sus tres colonas, una sota Erice, l'autra sota Messina, l'autra sota lo cap Pàssero? Sens aquela arquitectura que dessenhèt dins son cap pesuc lo vielh Cronòs, mai que l'executeron lei dos sòcis mestres d'òbra Pluton e Neptun, Dempuei l'origina dei segles Sicília seriá aprefondida dins lo nonres mai fonsarut, alevat qu'aguesse derivat devers d'Atlantidas vesperalas, degun o pòt dire amb seguresa, caudriá faire la part dau greu e dau leugier dins lo volcanisme: coma se sap, lo basaut s'enfonsa e la peira-esponga danceja en gaviteus. Lei colonas son benleu d'armegs. Adonc, aquí que lo sòli reiau era establít, au centre dei fòrças contradictòrias de la verticalitat e de l'horizontalitat, au pus naut, çò pensava Carmelo, dau casteu d'Enna, s'un pe tombava, era qu'una colona cedissiá. Aquela d'Erice, tot vist, amiras presas e la direccion dau soleu observada. Siam totjorn traïts per Ponent, la man de tremont e de mòrt.

Adonc lo rei, en pensant que s'una colona s'asclava, caliá faire venir lei maçons, mai qu'un maçon sota l'aiga, aquò's un trace de pastamortier, decidiguèt de sonar l'intelligéncia facha muscles, l'acabat de la perfeccion umana: coma o avetz ben comprés, un sotaire de muscles d'Ortigia. Colapisci per son nom. E li diguèt: "Escota, Colapisci mon enfant, mon pòble, mon avenidor democratic, ai de besonh de tu. Se m'assostas pas, ai coma se diriá l'impression que la dinastia passarà pas la nuech. La terra se clina ò lo sòu se fendascla, de tot biais es la descasença. I a que tu per nos remontar. Vas cabussar dins la mar, que n'as la costuma, e anaràs veire coma se pòt pedaçar aquela amenaça dei gorgaràs."

Tanleu comand ausit, tanleu comand obesit. Brave coma un pòble e fideu coma l'endevenidor, Colapisci torna a Ortigia. Es ailà que lo prenem, a estrifar la peu solelhosa de la mar, a s'enfonsar dins un margalhament de bofiòlas, a caire dins lo blau espés de sa cabussada. Saupretz jamai lo secret dau cabús se cresetz pas a un moment qu'es precisament la rara dau secret, que montatz mentre que de fach, segon l'irreversibilitat de la pesantor newtoniana, vos aprefondissètz. D'aver antau mes la maquina universalas de l'envers, de cabussaires que se prenián per de peis, se son aguts negats voluptuosament. Mai Colapisci era de la mena dei peis. Se ditz qu'era nascut, dins lo ròdol siracusan, de l'acoblament a ras d'ondadas d'una serena peissona e d'un seren gabianàs. Segon sa mena, pojava au fons.

Quora se sentiguèt pron aut, ò pron bas, s'alonguèt deliciosament e agachèt Sicília sota / sus eu. Era una mena de sus / sotafàcia grumelosa, translucida per endrechs. Se vesia lei rasigas dei montanhas, s'endevinava lei vaus amb sei fluvis coma s'erán de venas blavas sota una pèu de filha blonda. A un endrech se quilhava una chaminea longa en bricas industrialas. Apeaquí l'aiga bolhissiá e se mesclava de fum. Colapisci compenguèt qu'era lo canon de Mongibello. Se i afasendavan foscament a l'origina, de fabres que lei Grecs devián emborniar en ciclòps, leis Arabis imaginar en servitor d'Iblis e que per lo moment avián pusleu lo morre de peis trebolinas.

Colapisci, a la lutz de la farga d'infern, desvistèt lei doas colonas orientalas, solidas encara coma lei colonas d'Ercul, e mai foguesson emmanteladas sus una auçada d'un formiguièr de muscles, d'arcelis e d'augas e sus lo demai d'un vertige de blavor. Resquilhèt a l'envers de l'iscla tota. Sa natura de peis se revelava de mai en mai, sei paumons inutills se plegavan dins l'estug de son pitre. Li florigueron sota leis aurelhas doas gaunhas polidas e lusentas d'auriòu, que batián la vida coma un còr. Se sentiá talament viu que se pensava immortal.

La colona d'Erice era de fach malauta. Lei muscles e leis augas avián abandonat son asseti trantalhaire. La malautiá de la peira, de segur, que rosega lei bastiments dins l'aiga parier coma dins l'er, se i era pegada ai mesolas. Çò pus esfraiós era una ascleta a mitat d'auçada, viciosa e menaçosa. Se compreniá que d'aquí anava petar la còta e que, donat la solidesa dei doas autras colonas, l'iscla se reversariá en entraînant au degolèu ciutats, pòbles e sòli reiau. Colapisci se sarrèt dau desastre. Era lest a imaginar la solucion, quora l'enroderon un vòu de Nereïdes.

Aquelei femnas maritimas son femnas per aquò. An sei languis au còr e sei desiranças entrecueis. Mai son ordinari es de Tritons qu'an lo sang freg coma d'anguilas. Colapisci, e mai tornesse peis segon la parentela mairala, gardava dins eu una tebesa celestiala. De qué amorosir lei filhas de la mar. De s'amorosir se'n fagueron pas fauta. Danceron a son entorn una ora ò doas, n'i a que dison tres ò quatre segles. Entandaumens lo rei amondaut sentiá lo pe de cadiera que se fasiá bas, s'arrapava au dossier e cridava: "Pòble, mon pòble, laissariás l'istòria se faire soleta?"

Lo sotaire pasmens se desrabèt ai delícias femininas. Somièt a son dever. Mai i anèt tant de vam que lo paure se mesfisèt pas de l'ascla. Era a la chaspar per ne conéisser l'ample e lo long, quand un trantalh passèt trefolit, e la man foguèt presa, escrachada. Colapisci cridèt un oi tapat per lo silenci de la mar. Quitament lei Nereïdes que folastrejavan un pauc pus luenh l'ausigueron pas. Mai de la man n'i aviá pron per tornar pausar l'iscla en bel asseti. Lo rei d'Enna sentiguèt una secotida, s'encapitèt d'aplomb e proclamèt que la dinastia contunhava. Se sabiá ajudat fons. L'ausa luencha li portava un sospir. *Maestà, maestà, sugnu'ca, sugnu'ca*, semblava de dire lo sospir.

Mai era comptar sensa leis aurassas de l'istòria. Un rei elime se crei etern, es ren que preïstoric. En aprenent que Trinàcria, amenaçada tant de temps de naufragi era venguda estadissa, lei nacions de l'istòria, amb seis armas e seis escrichs, se ronzeron sus sei bèlei planas bladieras. I aguèt lei Ponentaus e leis Orientaus, lei Cartaginés e lei Grecs, una banda d'Etruscs e de molonadas ara tombadas en anonimat. Colapisci vesiá per transparéncia lei batestas sanguinosas e leis ocupacions pesugas. S'avidava coma podiá, d'un peissum que passava, de quauque bon tròç de borrida que li portava una Nereïde cosiniera, non pas de l'er dau temps, segur, mai de l'aiga dei segles. Amb aquò que podiá pas tirar sa man. Aviá decessat de sofrir.

Lo grepi l'aviá empeirat ; fins au coide mineralizat, se seriá planch non pas dau mau, mai de l'estaca, aguesse pas pensat que, de venir monument, indispensable a l'umanitat coma la brava terra que manca pas sota lei piadas ni deis esclaus ni dei conquistaires, aquò era sa destinada maravilhosa. Cresereu e ufanós, voletaire a l'entorn de l'ancora, a l'aise dins son ròde, de còps calenhat d'una divinitat lipeta d'òme, esperava l'eternitat. Per se gardar de languir, li sufisiá de se revirar e d'agachar l'espectacle inacabat dei civilizacions que passavan.

Ni lei Bisantins, ni leis Arabis, ni lei Normands sauperon jamai que tota son esplendor palermitana, la devián a un pichon sotaire de muscles qu'aviá mes lo det dins l'ascla dau fat, enfin dau voler de Dieu, dau voler de cadun-son-Dieu. S'espaurugavan dei morbins que secotissián Mongibello, dei flamas e dei rajadas volcanicas. Podián pas imaginar qu'aquelei malastres eran de reguinhas de mudòlas a costat dau malastre absolut, dau terratrèmol e de l'ondada de mar que l'iscla coneisseriá se, tant solament, un enfant dau pòble capitava de tirar avau sei detons de la trapela de la colona e s'arrestava de marmusar lo sospir : *sugnu'ca, maestà*.

L'idea de tirar lo det me venguèt antau dins lo raconte de Carmelo. Aquí lei paraulas a ieu me mancan. Es que confessarai la privança qu'aviáu ausada sus la persona de Carlina ? Si, d'abòrd que sauprai jamai se foguèt vertadierament ausarditge. A aqueu moment de chauchilhatge carnenc portat ais extremitats per la calor dau luòc e son estrechiment progressiu, -crese ben que la fusta arrestava pas de baissat, dau mens Ramon o rangolejava ailà dins l'escur -, amb aquela paur de l'estofament que nos quichava lo galet e nos cremava lei paumons en prefaci, entre l'impoissança a subviure e l'alegria d'un cabús que sembla un envolar (d'aquela ambigüitat nòstra lo mite de Colapisci s'era fach semblança e mai mesura), sabiam plus perfectament cadun ont eran nòstrei raras de còs e nòstrei termes de discrecion.

Ma man presa sota lei cueissas de ma vesina s'era bolegada d'un det, pas mai, un det d'intimitat possibla, mai ges acertanada. Aquí la prenguèt l'engrepesiment. Vouguere me desliurar. Dementre aviáu l'angoissa que lo mendre gest, aquest beu primier destrantalhesse un edifici. La colona anava s'escrancar e Sicília, s'aprefondir.

Foguèt quauque ren mai: un roncar d'Etna que nos redolèt sota lei cadavres. Dins la segonda aviam totei comprés. Lo fuòc mau amorçat aviá serpejat dins lei ropas e ara tocava una bodifla de gas dins la roïna. La sortida de la segonda tocava son intrada. La pensada foguèt per sempre esclatada en dolilhas. Me sentiguere butat per lo cueu coma sus una catapulta. Dins lo fuòc, dins la lava coma element. Çò que dise aici, naturalament qu'es una rebastison dei remembres. Meteguere de jornadas a botar tornarmai en òrdre mei sentiments, en començant per lei pus alunchats d'aqueu pica-moment ont l'explosion vira au non-res. Un moment ont Colapisci se despega de la colona e que mei companhons, pecaire d'elei ne demoraràn que lei contes.

Lo CIIen

La fusta, me la siáu mai vista en cò d'un colleccionaire ric d'Urbino. Non pas entiera, verai, mai una esclapa ennegresida d'encendi ont se desvista un recauquilhatge de fulhum amb un canton de cambra, esponda, ceu de liech, e una cara divina de dròlla saura sus un coissin. Pas pron per far pensar d'erotisme ni mai de porcariá. Pron per reconéisser l'escòla raffaelina a son començament, e mai, çò an dich leis esperts, benleu ben la man dau mestre jovenet. La catastròfa nos aneientiguèt lei desiranças per servir l'estec dau grand art.

De la catastròfa, mon amator ne sabíá gaire. Ieu tanpauc. Transportat inanimat a l'espitau d'Ancòna, aquí me digueron qu'aviáu espelit de terra sus una garba de fuòc coma un Lazar desinfernat. Tengut per mòrt ò gaireben dins lei primiers moments, tornere viure amb un trauc fosc dins la mementa. En clinica de cirurgia estetica a Florença, mentre que d'una operacion a l'autra m'empeutavan una pèu nòva sus leis espatlas, m'atissave, lo gredon en man, a escriure sus un papier a ras de nas lei racontes de ma passa sosterrada. Lo remembre s'apantava sempre a ColaPisci que nada/vòla. La prensa me balhava pas mai d'elucidari. En me la fasant portar a ma lechòla, e mai l'anciana, la dau moment de la dobla explosion, apreñiáu qu'un segond pet aviá fach sautar dei roïnas dos cadavres espelhats (ieue ere donc comptat dintre), leis autres eran demorats degun sabíá ont, dins lo clapàs. Lei recercas s'erant apantadas a l'estima de nòstra resisténcia tenguda per abenada. Una rega dins un *Corriere*, un jorn, m'aprenguèt que ieu ere viu, identificat, remandat a l'anonimat d'aquelei que contunhan l'existéncia un endeman de chaple illustre. Ges de polícia venguèt pas m'interrogar.

Dins lo mes de setembre, l'esquina renovada sota lei bendatges, m'enanere de clinica. M'esperavan ailà mei gents. Tirere pas mai de long en Itàlia. Prenguer lo tren de França a Pisa.

D'Urbino uei vene. Per ges de nòva mai. Sus lei roïnas dau casteu s'es ja bastit una demòra a l'anciana protegida de muralhassas e de lairadís canins, possession d'un Olandés. Adonc, un còp vista la sobra de fusta e mes d'òrdre dins mei nòtas d'antan, me siáu pensat de viatjar en Toscana per onorar nòstre mestre Bocaci. Me vaquí a Certaldo.

Es Certaldo mai que mai una carriereta qu'escala entre lei bastiments dei segles XIV e XV remontats de l'aclapadís de la darriera guerra. L'ostau de l'escriveire es un planpè e una estància, ont se remira dins de veirinas de fotografias d'edicions belas. La documentacion era autrament preciosa dins l'exposicion de la Biblioteca Nacionala de París, ont precisament me venguèt l'enveja tafuranta de tornar en Itàlia. Una fam de

delícias a retrobar. Esteticas. A tot dire, un pauc mai qu'esteticas. Quand m'arriba (manca pas un còp dau mes) de faire lo marrit somi de l'enterrat viu, dintre l'angoissa que me desrevelha serpeja sempre un desir entrepachós que ten lo nom gostós de Carlina. Antan lei sosterranhs dau trauma.

Certaldo. Sortiáu de l'ostau-museu, decebut e la languison de la paura joventa dins ieu coma un amoliment dau viure, quand vau apercebre una estatura d'òme que d'esquina, me podiá estre que desconeguda. Pasmens una pressentida, ò un detalh recordat inconscientament, me butava d'ela. L'estre escalava penosament amb aqueu biais de desrabar lo pe d'un vam de camba flaca qu'an leis emiplegics. Coma lo caladat bocelava, a cada pas lo pe tustava e lo cadavràs maigre n'era destrantalhat. Plegat dins un manteu de plueja que la sason tèbia explica pas, leis espatlas bombudas, la clòsca penjada de galís sota un plumet de peus blonds, mecanica a mitat desarticulada, l'òme me fasiá ja pietat.

Quand l'aguere passat d'una cambada, foguèt quauque ren autre: una ponheson de desesper dins la reconeissença. Gianfranco, òc, lo companh de tomba, m'agachava d'una mirada pallinela coma un soleu negat de brumas. Segur que me remetiá de son caire. Era un Gianfranco envielhit, semblava, de quinze ans, la cara borrolada d'una chavana de malastre ò de maganha. Vouguèt me faire riseta: sa gaunha se levèt ren que d'un costat, la boca bavosa remontèt en poncha. M'ere pas enganat sus l'emiplegia. Sei primierei paraulas fogueron pastosas, ieu quequejave d'emocion. Se prengueriam a la braceta, se fagueriam lo poton dei negadís sauvats. Plorava. N'aguere la gauta mostosa.

Passe lisc sus lei sovenirs escambiats davant una cervesa a l'auberga. Pas grand causassa a dire. Avia encara mens que ieu gardat dins la memòria de qué pintar nòstre passatge dau cròs a la respelida. Se l'explosion m'aviá ieu tragut au ceu leis esquinas rostidas, ela l'aviá fach bordelar entre roïnas. Dau pet ò d'un tust avia nhòca au cotet, e sota la nhòca una creta esconduda que son efiech era estat exactament aqueu dau còp de sang: la paralisia d'una mitat de cara e de la mitat opausada dei membres. Mieg òme en susvivença. Mai amb una mitat de cervelas, era luenh d'aver perdut l'intelligéncia. Rasonava maugrat la barja entrepachada, dins un italian boleguiu que sei mots arribavan aisits e precis, sufisiá de s'atencionar, fins a la baranha mòla dei labras ont s'esfogassavan e s'emplastravan.

Esperit fin, o era demorat. Parlava de Bocaci. Pareis qu'abans nòstre congrès e nòstre enterrament collectiu trabalhava sus l'autor. Ren d'extraordinari a çò que se foguessiam rescontrats aici. Se gardava d'inedits per una publicacion que fariá temperi dins la critica, d'ont saliriá un Bocaci nòu entre toteis aquelei que ja se comptan, lo mai interessant benleu, la fàcia interna e misteriosa de l'òbra polifacetica. La paralisia l'aviá retengut un temps, mai ara sabia que son projecte capitaria, se sentiá lei fòrças per lo menar au terme.

Una idea maliciosa me venguèt: "Comprene perquè dins lo cròs nos metegueriatz

vos en via de contar. Vòstre “maginatz” era una trapela. Nos avetz menat a la guida dins un pasticho de Bocaci. Deviatz vos regalar tecnicament. ”Pensave: “Un pauc tròp tecnicament, en pedant besuquet”. Mai eu, dins un sorire talhat de biais: “Ren qu’a mitat tecnicament. Avetz jogat Bocaci a mieja part. Per l’altra mieja, aquela de vòstrei fantaumas personaus, avetz pron innovat, coma era de preveire. Me regalere tant d’inedit coma de tradicion.” E après un tossir escupir per netejar lo camin enfangat de la paraula: “Enfin, de semblança d’inedit”. E soriguèt misteriosament lo temps d’un retombar dau canton de boca la beba grassa.

Siam sortits. Se siam passejats una orada dins lei carrietas, ieu totjorn en avança sus sei petnadas maladrechas. A finit per m’escutlar son dire secretós. M’a parlat d’un Bocaci desconegut dau temps de Certaldo, après 62, modern que se n’esbalausiràn dins la critica, se ne rabiliràn dins lo public larg. Un escriveire qu’apondiá dins lei marges de son òbra lei tròbas d’un refaire e d’un pensar mai. “Per exemple lo C II” - “Coma, lo C II?” - “Es mon biais de parlar. Vòle dire lo conte dau *Decameron* que degun coneis pas e qu’a Certaldo foguèt imaginat. Lo trobare dins lo manuscrit B. Òc, segon ma pròpria classificacion.”

Aquí la paraula venguèt pus entrepachada. De mesfisança, çò sentiguere, mai que de paralisia. E s’ara comprene ben, non pas senza motiu. Gianfranco m’a debanat aquò dei manuscrits trobats en quaranta-quatre dins lei roïnas de l’ostau dau novelista, après un bombardament de benediccion, mai demòra d’explicar coma vai que son pas desempuei dins una biblioteca publica, si-ben entre leis mans d’un particular que lei classa e leis a fins ara retenguts d’escondons. Çò que pòt venir una rason de tardança perpetuala: Gianfranco viu entre la petelega de faire conéisser sa tròba e la paur qu’una publicacion lo faguesse acusar de raubadissa. Li caudrà imaginar un biais qu’encara l’a pas.

Lo B es, segon sa descripcion, una còpia de l’introduccion dau *Decameron*, de la pintura tan greva, sorna e terrificaira de la pesta de Florença, ensornida a Certaldo d’una pluma rabiosa de filosòf virat a l’aigre e pietadosament enreligionat. Mai çò pus curiós es que dins lo marge, e coma per lo plaser de se contradire, Bocaci escriguèt de sa man una mena de conte dei mai peçugaires qu’aguesse pogut un vintenat d’annadas aperabans fiubastar e peufinar. Non pas exactament dei mai capitats. Pusleu dei mai granats de sens e mai de contrasens. “ A de moments, que vos escotave sota nòstra fusta aparaira e menaçosa, me veníá l’enveja de vos lo recitar, lo CII. I auriatz trobat un resson interessant ai desirs e ai vergonhas que vòstrei dires narratius debanavan ninòdiament. Sensa la petadissa que meteguèt la fin a nòstra produccion collectiva, i a ges de dopte que vos l’auriáu revelat. Lo voletz ara?

Vos avise: es un conte benleu inacabat, de tot biais rabastés e reganhut. Un conte a transformacions. Si! Vesetz l’abilesa e l’invencion! Trobar una mecanica narrativa qu’aguesse, en partent d’una paraula-títol (la paraula es *Granchio*, corregida a un

endrech en *Crampo*), una logica d'illimitacion; aquò's lo secret darrier dau mestre trecentista.”

Eriam arribats sus la placeta d'en aut de la vila. Lei còlas toscanas bosquassas s'endauravan d'una nebla de tantòst. Lo secret, Gianfranco me lo larguèt, dificilament, a lançadas e chucadas, e quand se revirava per agachar coma era ben lo paísatge, amorosament e polidament, en despiech de la barja mòla, ai còlas lo porgissíá. Aqueu galavarditge esmovent de l'endecat ajudava fòrça au plaser estetic que ieu preniáu dins l'aventura.

Aventura linguistica, primier. Lo conte recitat de memòria per l'erudit laire era pas en italian, mai dins una mescladissa de provençau e de toscan, que ne sauprai pas refaire d'aquí a la fin la mesura e l'eime. Un retorn a la lenga d'Avinhon de part d'un Bocacci petrarquizant. Era, de verai, una vida de trobador. Dau trobador Blacasseton. Lo felen, que per lo primier còp n'ausiáu parlar.

Blacasseton si fo un cavalier de Proença, nebot del grand Blacatz; aissí com fo el, largs et adrechs e mout après de domnei e trobar. Et enamorèt-se d'una gentil dòmna de Toscana que avia nom ma dòmna Beatritz de Castelflorentin. Et aquesta ques era mout envejosa de pretz e d'onor que podian aver las autras dòmnas de l'encontrada per la lausor que recebían dels trobadors de Proença o d'Itàlia, vòlc que'l seus amics e servire En Blacasseton trobès mais gentilment d'ela que de ges d'otra dòmna e mais belament e nòbla que ges d'autre cantaire. Per çò lo faguèt venir en son casteu un matin dau mes de mai que lo soleu esbrilhaudava e qu'un rai que passava per la fenestra l'endaurava ela dins sa cabeladura en mai d'endaurar lo país dins son boscatge. “En Blacasseton, amic mieu, çò dic ela, vos ai sonat per que veguessiatz de verai coma es bela la dòmna que cantatz e que d'aquela maniera cantessiatz encara mai polidament que non fasetz.”

La dòmna era l'esposa d'un senhor brau e fer, mai que per l'ora se capitava a caçar dins lo vesinatge. Adonc la dòmna se tenguèt drecha sens bolegar dins la raiada solelhena, leis uelhs blaus illuminats e una man levada amb lo det ponchat au ceu. Lo trobair Blacasseton meteguèt un genolh au sòu e dins la contemplacion ont era de sa dòmna Beatritz, demorèt mai de doas oradas a trobar a la seguida tant de cançons coma ne podiá cabir en tant de temps, que malastrosament son perdudas per manca d'estre estadas escrichas ò fisadas a la memòria de ges de joglar. La dòmna demorava rabida e luminosa, e mai la raiada aguesse agut lo leser de virar e de laisser la sala. Semblava que la lutz que l'aviá endaurada, ela la raionesse en rebat eternizat.

Mai aqueu moment d'eternitat non podiá passar lei doas oras. A la fin de la matinada s'ausiguèt un cavau que galaupava sota la fenestra. “Arboratz-vos, çò faguèt la dòmna, lo mieu marit torna de caçar la bèstia.” Lo trobair trenquèt donc la cançon que cantava a mitat de còbla e pensèt de levar sus. Mai la camba esquerra qu'aviá agenolhada non bolegava pas mai que la drecha que teniá plegada. S'esforcèt sens poder ren mòure de sa persona senon qu'ela cracinèt e li douguèt tota. La dòmna tant faguèt,

afolida, per l'ajudar que lo sénher de Casteuflorentin lei descobriguèt dins aquela vana temptativa. Brau e fer coma era, podiá pas mancar de cercar revenge de l'afront vesible que li fasián. E faguèt traire d'aquí En Blacasseton per quatre de sei servidors e mai lo faguèt penjar a un arbre per lo còu, una camba plegada en bas e l'autra en aut, que foguèt una mòrt vergonhosa e per lo vent remolinada.

La dòmna, la faguèt enclaire dins una tor d'ont ela podiá veire En Blacasseton virar a toteis auras en venent òs sens jamai se destiblar. E diguèt ela que li agradava aqueu biais d'omenatge que passava lo pas de la mòrt. Per tant se podiá pas tenir de sentir de la vista una dolor mortala e d'aquela dolor se moriguèt abans qu'En Blacasseton tombesse pòussa. Se ditz que lei cònsols de Florença demanderon a l'Empeaire que se jutgesse lo senhor de Casteuflorentin per escòrna au domnei e a la cortesiá. E foguèt aqueu senhor jutjat a la demanda dei borgés cortés de Florença coma grand enemich de dòmnas e d'umanitat. L'Empeaire Frederic lo faguèt prene e desfaire de totei sei bens e tancar dins la tor ont era mòrta la dòmna. E la dòmna la faguèt sebelir amb En Blacasseton e bastir subre elei un monument. Et ordonèt que subre la lausa dau monument s'escriguesse una cançon d'un trobador toscan per que la gent gardesson memòria de tant de fidelitat, e se ditz aquela cançon son ò sonet de la rampa, çò es dins lo lengatge de l'encontrada parier coma cranc.

“Remiratz, comentava pedantesc mon Gianfranco, que lo conte sembla un plagiat borlesc esrich abans que lo genre ne venguesse de mòda. Mai vos fau fisança e avetz ja comprés coma Bocaci sota l'escapa de la galejada nos ensenha un sens fons simbolizat. Aquela rampa, ont podriam veire d'un biais una mena de priapisme esperitau que Blacasseton deu emportar dins la tomba, es signe de quauque ren. Quauque ren que se farà mai clar sota una segonda vestidura risoliera, anatz veire, dins una altra version que nòstre grand imaginaire, un pauc pus luenh en marge dau raconte copiat de sa *Festa*, a chimarrat de sa man.”

A Florença viviá, au temps que per lo primier còp s'establiguèt un podestà, un borgés ric e ladre, e mai gelós coma un garri e abestit coma un lende. Aviá fach una fortuna granda dins lo comerci dei draps, maudespiech son atupiment d'esperit, perque d'aqueu temps daurat, eu auriá pas fach fortuna e miranda a Florença ? Sa fortuna l'aviá cambiada en un molon d'aur que jamai vesiá la lutz dau jorn, un còp sebelit dins sei caissas e sei còfres e ressarrat sota malhetas e fivelas. Çò que mai lo calcinava, es que deviá de temps en autre, per l'avançament d'aquel estat sieu e per lo creis dau molon, viatjar en França e en Flandres. Antau i arribava de laisser sei tresors dos ò tres mes dins l'an. Partiá pas sens aver rasseurat son ladritge d'una cadena mai, d'un refinament de sarralha, d'una astúcia nòva de mecanica.

Mai de qué foguèt pas son ànsia e sa dolor quand lo paure ric se trobèt maridat, après aver patit d'annadas de temps dei reproviers de sa maire e de sei tantas, que crenhián que la familha tombesse au nonren e la fortuna anesse au degolòu ? Coma de bon entendre, podiá esposar ren qu'un tresaur. Aqueu tresaur foguèt una dròlla de setze

ans enflorida de beutat blondina e garentida de legitima, la filha d'un dei magistrats chanuts de la ciutat. Lei nòças brilheron çò que cau, pas mai, se convidèt pas la parentela tròp escartada. Lo matrimòni celebrat, se compliguèt l'union en cambra noviala. Condrechament, mai sens excès, que l'abús gasta l'us. Au matin, l'òme pensèt qu'ara li caliá s'alestir per un viatge d'affaires en Brabant.

Aitanleu son sang faguèt qu'un torn sensa que son esperit poguesse seguir tan leu la virapassa. Li caliá laisser lo tresaur nòu amb aquelei d'abans, e trobava pas lo mejan de lo metre en caissa que convenguesse. S'aprefondiguèt dins una meditacion subre barraduras, sarraduras e armaduras. Ne sortiguèt sus l'idea que la causa era ja prevista dempuei de temps per lei senhors que partián crosats sens voler èsser cornats. Demandèt dau caire de la noblesa de vila e i ensenheron un sarralhier especializat dins lei morralhons per bèstias feras e lei cenchas per femnas tendras. Vers aqueu mestierau comandèt una aisina complicada que se tampava pas a mens de cinc torns de clau. la fagueron en tres jorns. Avia promés de pagar la soma bela, pron que s'esparnhesse pas lo metau. La pichona borgesa, a pena d'aver conegut e mai discretament lei jòias ganhadas au matrimòni, se trobèt la belòia emmoralhada. Se sentiguèt veusa e se faguèt devòta per precaucion de languiment.

Dins son viatge luench, nòstre borgés se benastrugava dei nòvas que li venián de Florença. Parlavan ailavau ren que dau gentum e de la bravetat de la femneta apassionada de vestir lei sants e d'apasturar lei mendicaires. Se sentiá lei tresaus aparats e lo capitau capitonat.

Tant i a que venguèt lo temps dau retorn. Lo viatge li semblèt mai long qu'a l'anar. Se metiá a languir la molher. Son avarícia virariá pas au sentiment amorós ? Tot se pòt veire dins una arma de mercadier astruc. Un jorn, devers Lion, se gropèt a escriure un sonet. Mai voliá lei rimas tròp ricas, passèt pas lo primier quatrín. Enfin arribèt a Florença. La borgeseta l'esperava dins sa rauba longa, pudicament tapada sota lo menton, au centre de la sala granda, entre tantas, sògra e servidors. Despaciètat, l'òme cridèt: “ Soleta! ” Aitanleu serviciaus, maire e tatàs se plegueron au voler dau mestre d'ostau. La molheròta avia pas bolegat d'un det ò d'un arteu. Mai se vesia que gingolava. De vergonha, segur, sa pudicitat avia agut lo temps de li renovar lo verjum.

Contra la vergonha, segur de son drech, l'espós ordonèt a votz bramaira: “Nusa!” Ela obesiguèt trachelanta. Lei mans sus lei possas, un còp desnusada, esperèt uelhs clins. L'aisina, o sabia, li serviá de tapapecat. Adonc de l'endrech dau pecat permés per matrimòni, lo borgés avesinèt una man avariciosa ont tremolava una clau. Un fremin faguèt tressautar la manida.

Mai lei país de Flandres e Brabant son plovinós e neblós. La ferramenta se i rovilha leu. D'autre costat i a totjorn dins lei gleisas e capelas de Florença una frejor d'umiditat. La clau s'era cuberta d'una rasca roginosa e la sarralha avia pron patit. Ni per quichar e sacrejar, lo marit arribèt pas a faire virar la mecanica dau primier dei cinc toms. Clau e

sarralha avian agantat la rampa. S'enrabièt e bramèt. Au crit: " D'òli! ", lei servidors porteron leis olieras e mai lo capelan de la gleisa vesina menèt l'ampola. Arriberon just per entreveire una femna nusa, d'esquina que s'esbinhava en rabalhant sei ropas e lo borgés candit que badava una clau ont demorava ren que l'aneu. La camba veniá de petar dins la sarralha.

Se consultaron la maire e lei tantas. Era tot vist que sol un sarralhier podiá reparar lo degalh, d'en primier lo sarralhier qu'aviá concebut lo mecanisme. Foguèt sonat e diguèt que voliá ben s'entreviar de la besonha, mai, coma dins lo menuditge de la sarralha, i aviá un secret de mestier, demandèt d'estre sol amb la dòmna. La demanda semblava estomaganta. Pasmens la molher era de fisa, o aviá mostrat. " Fai leu ", diguèt lo borgés au mestierau e l'embarret dins la cambra noviala ont l'esposa esperava, drecha e nusa. Lo sarralhier faguèt pas tan leu qu'aquò, demorèt una miejora a sarralhar e cigonhar. D'a travers la pòrta s'ausiá de crics e de cracs, e mai un esternut clantiguèt. Après se faguèt coma un silenci atencionat e puei una bolegadissa inexplicable. Lo borgés aviá la man sus lo peile per intrar, quand sortiguèt l'òme dau mestier en disent que son mestier per uei aviá fach fogassa e que tornariá l'endeman. Lo vespre lo borgés s'ajacèt amb un tresaur de femna sota clau, e, çò qu'es piéger que tot, sota clau rota.

Ne foguèt antau lei quatre nuechs d'en seguida. A detz oras lo matin lo sarralhier arribava a l'ostau, s'embarrava amb la femna e assajava de claus, de viraclus, de mordassas e d'estenalhas de mai en mai engenhós. Aquò teniá un biais d'estruments de tortura. Deviá patir la pauròta, que s'entendiá a distància gemegar e bofejar, e mai de còps: "la clau, la clau", fasiá dins un rangol. Lo còr dur dau mercadier n'era remolit e espinassat. Calió pasmens esperar. Lo mestierau finiriá ben per aver rason dau rovilh e de la rampa.

Espera qu'esperaràs, lo marit finiguèt un matin per perdre la paciéncia. N'era arribat a plorar dins l'idea dau patiment de sa molher. D'aise d'aise meteguèt una man sus lo peile. Butèt la porta. Miseriassa, era tampada. Lo sarralhier aviá de l'interior fach jogar una clau misteriosa. De la fotra, nòstre borgés mandèt un còp d'espata, mentre qu'entendiá la molher borrelada, " la clau " que gemegava. La pòrta anèt en esclapas.

Tant abestit coma foguèsse e lende e atupit, lo borgés dins lo moment compreguèt la scena; aguèt just lo temps de la desvistar abans que l'espauriment la desfaguesse. La femneta sus sei genolhs, coma se foguesse a la Taula Santa, lei mans jonchas piosament, se bolegava lei malucs d'un movement que podiá pas trompar sus sa tòca ni sa sciéncia. " La clau " marmusava. Se vesiá que la cencha demorava en sa plaça, e tanben que lo sarralhier drech e desbraietat porgissiá a la penitenta trefolida la mens romana dei comunions.

I a ren de mai desgaubiat e desgostant que l'atissament erotic sus una cara descarada. La gaunha libidinosa de Gianfranco era a donar lo vòmit. Me desvirere per pas mai veire lo tracheu d'escupinha que davalava dau canton mòrt de sa boca. Mai

crese ara que me siáu enganat. L'amic tot simplement s'entrepachava dins una malícia, que sei labras eran pas pron liuras e vivas per l'exprimir en risolet sec e dindinaire. Malícia que diriáu ara volontiers filosofica. Lo porcàs ere ieu. Eu parlava encara d'un sens escondut. "Dialecticament, çò fasiá. Lo per e lo contra. L'esperit e la carn. Lo ceu platonician e la comèdia borgesa. Lo grepi de l'idealisme e la rampa de la clau fallica. Tot aquò criticat en equilibri e contrast, per n'arribar ont? A la transformacion venenta. La finala per Bocaci. Podretz n'imaginar d'autrei, se voletz. Imaginatz, vos diguere dins lo clòt. Bocaci imaginèt, eu, que butava la pòrta. Coma lei dos marits gelós e castigats: lo senhor de Castelfiorentino, que

Frederic II, mestre de cortesiá, lo condemna e lo borgés de Florença que la frenesia de possession li fai petar la clau dins lo pertuset dau deduch. Cau pasmens dialecticament sortir dei contraris. Escolastic coma veniá dins son vielhum, Bocaci se o deguèt dire.

Donc, a l'endrech dau manuscrit B ont se comprèn que leis images d'orror lo secutan e que per se'n despegar, leis enfortís, leis enràbia, leis afolís, dins lo marge fusa mai lo conte de la rampa. L'autor se passeja dins la ciutat entre mòrts e morents, lo ponh sus son nas per se garar de la pudeson rasposa. Desvira l'agachada d'aquelei caratges de misèria umana menada a terme, verds au menton dei racaduras, coletats de floroncs crebats que rajan l'apostema, cercles au front de la corona ròsa de la maganha. Intra dins un ostau. Passat lo lindau, l'orror es mai granda que la carriera.

Aquí lei còs mòrts se son poirits, lo sòu es pastós de seis escoladuras, e mai cau creire que la pesta dura dempuei de temps ò qu'una manjança infernala a fach sa besonha a la lesta, i a de carns de manca sus d'ossamentas, de morres sota un casco lisc de cran, d'òs de cambas que traucan la peu e d'esqueletas quasi desvestidas. Bocaci se clina. A vist au sòu un òs long e corbut. Es una costela. D'enfant ò de femna, de tant qu'es fina. Rasclada, lusenta, polidòta. Un òs uman, se vos fai pas pensar dau cadavre, i podetz remirar l'art de la natura. Aisina perfiecha: la beutat significa l'adaptacion exacta a la fonccion. Beutat classica. L'esqueleta de l'òme es coma l'estatua greca: una capitada intelligente dei rapòrts. Sus la costela podetz legir lo rapòrt dau tòrse e de l'espaci, aqueu dau bofe vitau amb l'atmosfera animosa.

Bocaci a la pressentida d'un equilibri qu'es a conquistar, e mai a posita. Se clina mai. Aganta la costela. A traversat lo membre. Amb l'òs pica a la pòrta. La còsta d'Eva. Detràs la pòrta, devinatz que i a un jardin, lo Paradís. Un jardin coma sus lei tapissariás medievals. Una mena de vergier. Lei fruchas son rojas dins lo brondum, lei flors margalhan la tepa. Metetz de musicaires assetats ò drechs dins l'environs d'una font de marbre a giscles d'argent, de cadelets, un pavon e un unicòrn, de cardelinas que volatejan, un parpalhon blanc.

Oblidetz pas lei nívolcs que pomponan un ceu ont luna e soleu s'entragachan. Bocaci nifla lei perfums a narras alandadas. Vei aladonc lei dònas. Son tres, mai podetz vos ne pintar vint, cent, milanta. Mitat ajaçadas, acoidadas pigras e lentas, segur que

sòmian. Sorison ais àngels. D'àngels tot beu just, ne podetz pas veire un. Mai d'òmes, si-ben. Vòle dire de formas movedissas que dins l'agachada dei femnas naisson, se plegan coma amarinas sota l'aura, se quilhan sus un balanç, e aquí se condensan. D'òmes: dise de mascles. Amb sa sciéncia de sorire, lei dònas lei congrean e lei pastan a son desir. Se tracha de desir, òc.

Leis òmes son vestits e desvestits au comand. N'i a que sa talha prima lei mantèn sus l'òrle de la feminitat, delicatament sexuats dins de sedas pegantas; d'autres se tiblan bestialament e impudics, gonfles de masclum au pitre coma au ventre e ai braç. Me seguissetz? Seguissetz lo novelista ? A pres lo creire crestian, cresença e ufana, de l'envers. L'Escritura ensenha que la femna es nascuda d'una costela d'òme. Au jardin de Bocaci l'òme nais d'un somi que fai la femna: una nívol esbeguda, una fantauma dins l'aire. Lei critics an ja pron parlat dei jaças istoricas dau femenisme. Drech foguèt ganhat per la femna d'estre l'idòla nòbla e blonda dau trobador. Puei drech d'estre la borgesa coquinòta e adultera. Agachatz lo pus secret dau temps, abans e après l'istòria: la femna de tota eternitat a lo drech e lo poder de se faire l'òme.”

De la placeta de Certaldo davalaviam dins leis olivetas. Lo soleu veniá just de tremontar. L'er pausemava en blau. Sentiam una odor fresca d'erbatge caucigat que nos emmantelava.

Mai avisatz-vos. Tè, tè, tè! Espinchatz. Una forma d'òme se condensa tant que s'espessís. L'espessiment ven de passar una rara. Ara la fantauma s'es facha realitat. Lo pantais ven ossamenta e carn, quasiment minerau. Lo somi a pres la rampa. La femna ne patís. Vesetz coma sa boca bada. Palaficada de çò que ven de faire.

La nuech tomba. Lo jardin d'Eden s'enfonsa dins lo negre. Bocaci se sent tustat, codoissat, escampat. Leis òmes vòlon passar, atalentats de viure, de cridar, de se batre. Naturalament que venon de capitar de prene lei dònas amb elei. Ara la natura es aqueu vam d'òmes mestres, de femnas a la descisa que buta l'escrivan fins a lo reversar. La chorma quicha sus la porta e bombís victoriosa de l'autre costat, ont i a la vila e la pesta, avetz pas doblidat ?”

Gianfranco trescambava, ne perdeguèt lo bofe, se meteguèt a tossir. Lo prenguerè sota lo braç per que poguessiam remontar lo caminet entre leis olius. Sentissiáu la secotida qu'a cada pas la part viva d'eu fasiá passar dins la part mòrta.

Vene de lo quitar. Dòrm dins la meteissa auberga que ieu. A Certaldo d'alhors n'i a pas doas. Abans de se desseparar, me faguèt, coma s'era una question de patipatac pas ren: “Çò mai comic dins nòstra trista istòria d'enterrats es una mona de la prensa, que l'encausa n'es finalament una mena d'imprecision gramaticala dei lengas nòstras. Sabetz: lo masculin que se manja lo femenin, l'ierarquia sexuala costumiera. *Tutti morti*: lo jornalista que rediguèt la despacha voliá parlar dei *maschi*. Lo mond entier

comprenguèt que lei femnas tanben n'eran. Mai un policier d'Urbino me n'avisèt recentament: tres dònas fogueron de verai trachas vivas dei roïnas. Nòstrei tres companhas dau cròs." - "Carlina tanben?" poguere pas me tenir de questionar. "Probable. Vos ai dich tres."

Vene de dobrir la fenestra de la cambra sus la nuech freja e sedosa. Ges de lunada, un poussum d'estelas. Un marmusar d'insectes. Tenem lo mes de mai deman. Lo cant d'un rossinhòu comola alin un arbratge e ne desbonda per cordurar l'escur de sa raiada sonòra qu'en barrant leis uelhs, me la vese d'argent. Cu es pas coma ieu?

Quand escote lo rossinhòu, me tene lo bofe en esperant la fin de la melodia. Mai abans que l'escampadís de nòtas liquidas s'agòte, i a totjorn un ponch d'aplant, que lo cant lo cresiáu acabat, mai d'aquí just renòva sa corba. Pòde plus seguir. L'alèn tengut me manca. Me n'estavaniriáu. Anuech coma leis autrei nuechs. Mai uei eternize lo moriment. Lo rossinhòu fila sens ieu son riu sonòr. L'entende plus. Lo temps a pres la rampa. Un nom restontís luenh e redòla: Carlina.

1983

**“VENT TERRAL”,
Enèrgas, 81350 Valderiès.**

Tèste integrau

Còpi interdicho

Reserva pèr aquéli qu'an la licènci d'utilisacioun

C.I.E.L. d'Oc

Centre International de l'Écrit en Langue d'Oc

Sèti souciau:

3, plaço Joffre - 13130 Berro.

Tóuti dre reserva - Tous droits réservés - All right reserved.

© **Centre International de l'Écrit en Langue d'Oc - 1998**

© Adoubamen dóu tèste : Bernat Moulin

de la meso en pajo

e de la maqueto : Tricìo Dupuy

en sa qualita de mèmbe dóu Counsèu d'Amenistracioun dóu CIEL d'Oc.